

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

21 Μαρτίου 2019

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 959

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθμ. 35844/Δ2

Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας των Α', Β' και Γ' τάξεων του Γυμνασίου

Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Έχοντας υπόψη:

1. Τις διατάξεις του άρθρου 5 παρ. 11 εδάφ. γ του ν. 1566/1985 (Α' 167), και τις διατάξεις του άρθρου 7 παρ. 1, 2 του ν. 2525/1997 (ΦΕΚ Α' 188) «Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου και άλλες διατάξεις».

2. Τις διατάξεις του άρθρου 2 παρ. 3 περ. α υποπ. ββ του ν. 3966/2011 (Α' 118) «Θεσμικό πλαίσιο των Πρότυπων Πειραματικών Σχολείων, Ίδρυση Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Οργάνωση του Ινστιτούτου Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» και λοιπές διατάξεις».

3. Το προεδρικό διάταγμα υπ' αριθμ. 125/2016 (Α' 210) με θέμα «Διορισμός Υπουργών, Αναπληρωτών Υπουργών και Υφυπουργών».

4. Τις διατάξεις του άρθρου 90 του κώδικα Νομοθεσίας για την Κυβέρνηση και τα Κυβερνητικά όργανα που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του π.δ. 63/2005 (Α' 98).

5. Την με αριθμ. 51/25-10-2018 πράξη του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

6. Το γεγονός ότι από την παρούσα απόφαση δεν προκαλείται δαπάνη εις βάρος του κρατικού προϋπολογισμού του ΥΠ.Π.Ε.Θ. για τις δαπάνες που καλύπτονται από αυτόν, σύμφωνα με την με αριθμ. Φ.1/Γ/084/29429/Β1/25-02-2019 εισήγηση του άρθρου 24 του ν. 4270/2014 (Α' 143), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 10 παρ. 6 του ν. 4337/2015 (Α' 129) της Γενικής Διεύθυνσης Οικονομικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, αποφασίζουμε:

Άρθρο μόνον

Το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας των Α', Β' και Γ' τάξεων του Γυμνασίου ορίζεται ως εξής:

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Μεθοδολογική εισαγωγή στην αρχή του σχολικού έτους
(2 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
Εισαγωγή στην έννοια του χρόνου και στις ιστορικές πηγές Η έννοια του χρόνου, οι επιστήμες του παρελθόντος και οι ιστορικές πηγές.	Να εξοικειωθούν με την έννοια του χρόνου, τις διαφορετικές διαστάσεις του και να μπορούν να κατανοούν τις συμβάσεις τους. Να αναγνωρίσουν ότι σε διαφορετικές εποχές οι άνθρωποι υπολόγιζαν τον χρόνο με διαφορετικούς τρόπους και κριτήρια.	Παρόν, παρελθόν, μέλλον, γεωλογικός χρόνος, ιστορικός χρόνος, χιλιετία, αιώνας, ιστορία, αρχαιολογία, γραπτές μαρτυρίες, αρχαιολογικά κατάλοιπα, μέθοδοι χρονολόγησης, αρχαιομετρία	Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με τις βασικές έννοιες, ποιότητες και συμβάσεις του χρόνου (παρόν, παρελθόν, μέλλον, γεωλογικός χρόνος, ιστορικός χρόνος, χιλιετία, αιώνας, π.Χ., μ.Χ.).

	<p>Να γνωρίσουν τις επιστημονικές αρχές και τη μεθοδολογία της αρχαιολογίας και της ιστορίας. Να εκτιμήσουν την αξία των δύο επιστημών για τη διερεύνηση του παρελθόντος.</p> <p>Να διακρίνουν τις μαρτυρίες του παρελθόντος (αντικείμενα, κείμενα) που εξετάζουν οι επιστήμες του παρελθόντος και να γνωρίσουν τους τρόπους μελέτης και τις μεθόδους διερεύνησης (π.χ. τεχνικές χρονολόγησης).</p> <p>Να γνωρίσουν μερικά από τα σημαντικά γεγονότα τα οποία θα μελετήσουν αναλυτικότερα στη συνέχεια με σκοπό να προβληματιστούν γιατί αυτά σηματοδοτούν αλλαγές και θεωρούνται σημαντικά στη διάρκεια του χρόνου (π.χ. διαφορές Προϊστορίας-Ιστορίας, Παλαιολιθικής-Μεσολιθικής-Νεολιθικής εποχής, Αρχαϊκής-Κλασικής).</p> <p>Να ασκηθούν στην αντίστροφη μέτρηση των αιώνων.</p>		<p>Έρευνα στη βιβλιογραφία και στο διαδίκτυο για τους διαφορετικούς τρόπους μέτρησης του χρόνου σε διαφορετικές εποχές (π.χ. περιοδικό Αρχαιολογία και Τέχνες, Αφιέρωμα: Ο Άνθρωπος μπροστά στο χρόνο, τχ. 74-77 (2000): http://www.archaiologia.gr/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%84%CE%B5%CF%85%CF%87%CF%8E%CE%BD/?fc=1140&is=1661)</p> <p>Μελέτη έντυπων και διαδικτυακών πηγών για τις αρχές και της μεθόδους της αρχαιολογίας και της ιστορίας (π.χ. βιβλία γνώσεων για παιδιά, http://museduc.gr/docs/Istoria/A/LAI_K1K2.pdf) και παρακολούθηση βίντεο για την αρχαιολογική και ιστορική έρευνα (ενδεικτικά: https://www.youtube.com/watch?v=DlvanDd7C14, https://www.youtube.com/watch?v=r0VqtmYHGdw).</p> <p>Συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές των δύο επιστημών.</p> <p>Αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού (εικόνες, ταινίες, παρουσιάσεις, κείμενα, διαδίκτυο) με παραδείγματα του τρόπου έρευνας και μελέτης πηγών διαφορετικού είδους (αρχαιολογική ανασκαφή, μελέτη και ερμηνεία υλικών καταλοίπων, ιστορική διερεύνηση πηγών, ιστορική ερμηνεία). Συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές.</p> <p>Φύλλο εργασίας με παραδείγματα πηγών διερεύνησης του παρελθόντος. Άσκηση αναγνώρισης. Συζήτηση για τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους στην έρευνα.</p> <p>Δημιουργία βασικής χρονολογικής γραμμής με γεγονότα από την προϋπάρχουσα ιστορική γνώση και με επισημάνσεις σχετικές με την ιστορική σημαντικότητα και την αλλαγή στο χρόνο. Άσκηση-παιχνίδι υπολογισμού της χρονικής απόστασής τους (σε έτη και αιώνες), είτε από το σήμερα, είτε από τη συμβατική τομή π.Χ./μ.Χ.</p>
--	--	--	---

2. Προϊστορία. Οι κοινωνίες της Εποχής του Λίθου
(4-5 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες- προτάσεις αξιολόγησης
<p>Η εμφάνιση του ανθρώπου στη Γη</p> <p>Οι γεωλογικές και κλιματικές αλλαγές στον πλανήτη. Η εμφάνιση και εξέλιξη του ανθρώπινου είδους. Η Εποχή του Λίθου και οι υποδιαιρέσεις της.</p>	<p>Να εξετάσουν διάφορες απόψεις για την εμφάνιση του ανθρώπου. Να γνωρίσουν πώς η σχετική έρευνα ερμηνεύει τα ευρήματα.</p> <p>Να διακρίνουν και να χειρίζονται τις χρονικές υποδιαιρέσεις της εποχής του Λίθου.</p>	<p>Προϊστορία, ανθρωπίδες, εξέλιξη του είδους, παγετώδεις - μεσοπαγετώδεις περίοδοι, Παλαιολιθική, Μεσολιθική, Νεολιθική</p>	<p>Φύλλο εργασίας με διαφορετικές - αντικρουόμενες απόψεις (αρχαιολόγων, ανθρωπολόγων) για τους τόπους και τρόπους εμφάνισης και εξέλιξης του ανθρώπινου είδους.</p> <p>Μελέτη παράλληλων χρονογραμμών με τις υποδιαιρέσεις της εποχής του Λίθου και τις κλιματικές αλλαγές (παγετώδεις - μεσοπαγετώδεις περίοδοι) και συσχετισμός τους.</p>
<p>Η Παλαιολιθική περίοδος</p> <p>Η αλληλεπίδραση του ανθρώπου με τη φύση. Τα χαρακτηριστικά της οικονομίας και της κοινωνικής οργάνωσης. Ο υλικός πολιτισμός. Η Παλαιολιθική και Μεσολιθική στην Ελλάδα.</p>	<p>Να γνωρίσουν την καθημερινότητα του ανθρώπου της περιόδου και να ερμηνεύσουν τις συνθήκες διαβίωσης στο πλαίσιο της εποχής μέσα από την επεξεργασία αρχαιολογικών δεδομένων.</p> <p>Να εξετάσουν την έννοια του ανιμισμού και να την εντάξουν στο πλαίσιο της σκέψης των ανθρώπων της εποχής.</p> <p>Να εξετάσουν δεδομένα σχετικά με την παρουσία και την έκταση των Παλαιολιθικών και Μεσολιθικών θέσεων στην Ελλάδα και να εξαγάγουν συμπεράσματα.</p> <p>Να διερευνήσουν και να αξιολογήσουν τις στερεοτυπικές αναπαραστάσεις του φύλου την παλαιολιθική εποχή και σε παλιότερες και σύγχρονες αφηγήσεις από τη δημόσια ιστορία.</p>	<p>Τροφосуλλογή, κυνήγι, ψάρεμα, νομαδικότητα, φωτιά, εξισωτικές ομάδες, αμοιβαιότητα, ταφικές πρακτικές, θρησκεία-ανιμισμός, γλώσσα, εργαλεία, λιθοτεχνία, χειροπέλεκυς, όπλα, ειδώλια, καταυλισμοί, σπήλαια, βραχογραφίες</p>	<p>Χώρος, μακρά διάρκεια, πολυπρισματικότητα</p> <p>Έρευνα με φύλλο εργασίας που περιλαμβάνει οπτικές πηγές (λίθινα εργαλεία, όπλα, εποχιακές εγκαταστάσεις, σπήλαια, ειδώλια) σχετικές με την καθημερινότητα στην παλαιολιθική εποχή και ερμηνεία των χρήσεων του υλικού πολιτισμού. Ειδική έμφαση στα λίθινα εργαλεία και συσχετισμός τους με αναπαραστάσεις της ζωής του ανθρώπων την παλαιολιθική περίοδο.</p> <p>Μελέτη οπτικών πηγών (ειδώλια, βραχογραφίες από διάφορες περιοχές της Ευρώπης) και δευτερογενών γραπτών πηγών (αρχαιολογικές ερμηνείες) για τη συμβολική σκέψη των ανθρώπων της περιόδου. Συζήτηση για τις διαφορετικές ερμηνείες αρχαιολόγων για τις βραχογραφίες (μαγεία, σαμανισμός, ημερολόγια, επίκληση θηραμάτων, εξορκισμός, τοτεμισμός).</p> <p>Μελέτη χαρτών, έντυπων ή ψηφιοποιημένων, με τη διασπορά θέσεων της Παλαιολιθικής/ Μεσολιθικής περιόδου στην Ελλάδα. Εξαγωγή συμπερασμάτων για τις εποχιακές εγκαταστάσεις των ανθρώπων της περιόδου στον ελλαδικό χώρο.</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός εικονογραφικών πηγών για το πώς παρουσιάζονται οι άνθρωποι (άνδρες, γυναίκες, παιδιά) αυτής της περιόδου σε εκδόσεις (σχολικές, λογοτεχνικές, επιστημονικές, κόμικ) ή σε ταινίες και κινούμενα σχέδια (π.χ. Flintstones). Συζήτηση για τις στερεοτυπικές αναπαραστάσεις.</p>

<p>Η Νεολιθική περίοδος</p> <p>Η εμφάνιση του παραγωγικού σταδίου. Τα κοινωνικά, οικονομικά και τεχνολογικά χαρακτηριστικά της Νεολιθικής.</p>	<p>Να εξετάσουν την έννοια της αλλαγής στο χρόνο μελετώντας τις διαδικασίες μετάβασης από τις δομές της παλαιολιθικής οικονομίας στο παραγωγικό στάδιο στη Μέση Ανατολή και τις αλλαγές που επέφερε σε οικονομικό, κοινωνικό και οικιστικό επίπεδο.</p> <p>Να περιγράψουν και να ερμηνεύσουν τις αλλαγές που σηματοδοτεί η Νεολιθική περίοδος στη ζωή των ανθρώπων σε σχέση με την Παλαιολιθική/Μεσολιθική περίοδο σε όλους τους τομείς της ζωής των ανθρώπων μέσα από συγκεκριμένες περιπτώσεις νεολιθικών οικισμών (π.χ. Τσατάλ Χουγούκ).</p> <p>Να μελετήσουν τα είδη φυτών και ζώων που εξημερώνονται και στηρίζουν τη γεωργία και την κτηνοτροφία της εποχής, να αντιληφθούν τη σημασία τους και να τα συσχετίσουν με το παρόν.</p> <p>Να εκτιμήσουν τον ρόλο του πλεονάσματος στην οικονομία της περιόδου και να κατανοήσουν την εμφάνιση της κοινωνικής διαφοροποίησης.</p>	<p>Μεσολιθική, Νεολιθική, παραγωγικό στάδιο, μόνιμη εγκατάσταση, γεωργία, κτηνοτροφία, οικισμοί, πλεονάσμα, κοινωνική ιεραρχία, εξειδίκευση, καταμερισμός της εργασίας, κεραμική, ανταλλαγές, λιθοτεχνία</p>	<p>Μακρά διάρκεια, ομοιότητα και διαφορά, συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα, ιστορική σημαντικότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών (αρχαιολογικά κείμενα) σχετικά με την κατανάλωση άγριων ειδών της χλωρίδας και της πανίδας στην Παλαιολιθική, την σταδιακή τους εξημέρωση, την καλλιέργεια ή την εκτροφή τους στη Μέση Ανατολή και στον κόσμο κατά την Νεολιθική. Συζήτηση για τις συνέπειες στην οικονομία και την καθημερινότητα των προϊστορικών κοινωνιών. Σύνδεση με τις σύγχρονες διατροφικές συνήθειες.</p> <p>Ερευνητική εργασία για τον νεολιθικό οικισμό του Τσατάλ Χουγιούκ και τα δεδομένα των ανασκαφών. Δημιουργία πολυτροπικής αφήγησης ή έκθεσης στην τάξη με εναλλακτικές διαδρομές, με θέματα, όπως το παραγωγικό στάδιο, η εξειδίκευση και ο καταμερισμός της εργασίας, οι τρόποι και τόποι κατοικίας.</p> <p>Φύλλο εργασίας με ερευνητικό υλικό (οπτικές πηγές, αναπαραστάσεις) για τα είδη που καλλιεργούνται και τα ζώα που εκτρέφονται στη Νεολιθική. Συζήτηση για τις αλλαγές που σηματοδοτεί αυτή η εξέλιξη και τη σημασία της για τη ζωή των ανθρώπων ως σήμερα.</p> <p>Εννοιολογικό διάγραμμα που δημιουργείται από τους μαθητές αναφορικά με τις συνέπειες του πλεονάσματος στην οικονομία και τα εμπορικά δίκτυα.</p>
<p>Η Νεολιθική στον ελλαδικό χώρο</p> <p>Η Μεσολιθική και Νεολιθική στην Ελλάδα και οι σχέσεις με τα Βαλκάνια. Η διακοινοτική και ενδοκοινοτική οργάνωση του χώρου. Η νεολιθική στην Κύπρο.</p>	<p>Να προβληματιστούν για τις διαφορετικές θεωρίες σχετικά με την έναρξη του παραγωγικού σταδίου στην Ελλάδα (διάδοση, αυτόνομη διαδικασία).</p> <p>Να αξιολογήσουν την έκταση της παρουσίας ιχνών της Νεολιθικής περιόδου στην Ελλάδα και τα Βαλκάνια και να καταλήξουν σε ιστορικά συμπεράσματα για την έρευνα, τη δημογραφία και τους περιβαλλοντικούς παράγοντες.</p>	<p>Μεσολιθική, Νεολιθική, αρχιτεκτονική, ανταλλαγές, εμπόριο, λιθοτεχνία, οψιανός, κεραμική, οικονομία, γεωργία, κτηνοτροφία, ιδεολογία, ειδώλια, ταφικά έθιμα</p>	<p>Χώρος, ομοιότητα και διαφορά, συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Αγώνας επιχειρηματολογίας ο οποίος θα στηρίζεται στις διαφορετικές απόψεις αρχαιολόγων σχετικά με την εμφάνιση της γεωργοκτηνοτροφίας στον ελλαδικό χώρο (ενδεικτικά: http://www.fhw.gr/chronos/01/gr/nl/economy/neolithizfr.html).</p> <p>Μελέτη πολλαπλών χαρτών (αρχαιολογικών, γεωφυσικών) με τις νεολιθικές θέσεις σε Ελλάδα και Βαλκάνια. Σχολιασμός και εξαγωγή συμπερασμάτων με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα για την πυκνότητα των οικισμών και τη σχέση με το φυσικό περιβάλλον.</p>

	<p>Να ερευνήσουν αρχαιολογικά δεδομένα από τη Θεσσαλία τη Μακεδονία και την Κύπρο και να ερμηνεύσουν συγκεκριμένες πτυχές της ανθρώπινης δράσης στον ελλαδικό χώρο τη νεολιθική περίοδο.</p> <p>Να προβληματιστούν για τις ιδέες, τα συναισθήματα και τις ανάγκες των ανθρώπων της νεολιθικής περιόδου και να εξακριβώσουν πώς αποτυπώνονται στον υλικό πολιτισμό.</p>			<p>Εργασία σε ομάδες για το Σέσκλο, το Διμήνι, το Δισπηλιό και τη Χοιροκοιτία. Μελέτη και σύγκριση δεδομένων για την οικιστική οργάνωση, την κοινωνία, την οικονομία και την καθημερινότητα. Συζήτηση και εξαγωγή συμπερασμάτων.</p> <p>Φύλλα εργασίας που περιλαμβάνουν πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές (ευρήματα και αρχαιολογικές αφηγήσεις) και μελέτη σε ομάδες διαφορετικών πτυχών της εποχής (οικονομία, διατροφή, καθημερινότητα, ιδεολογία) με βάση τα υλικά κατάλοιπα. Εναλλακτικά: επίσκεψη σε αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο της περιοχής των μαθητών-τριών και έρευνα-μελέτη των ίδιων θεμάτων σε ομάδες.</p> <p>Έρευνα σε ομάδες με φύλλα εργασίας που περιλαμβάνουν διαφορετικούς τύπους νεολιθικών ειδωλίων και πήλινων ομοιωμάτων και αντικρουόμενες αρχαιολογικές ερμηνείες σχετικά με τις χρήσεις και τις συμβολικές τους λειτουργίες. Οι μαθητές-τριες επιλέγουν ένα ειδώλιο ή πήλινο ομοίωμα και επιχειρηματολογούν στην ολομέλεια της τάξης για την ερμηνεία που έχουν επιλέξει. Εναλλακτικά: άσκηση δημιουργικής γραφής με αφορμή κάποιο από τα υπό συζήτηση τεχνουργήματα.</p>
--	--	--	--	---

3. Εποχή του Χαλκού: η εμφάνιση της κοινωνικής πολυπλοκότητας (6-8 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες- προτάσεις αξιολόγησης
<p>Η ανάδυση μιας νέας εποχής.</p> <p>Οι πολιτιστικές εξελίξεις στη Ανατολή την 4η π.Χ. χιλιετία και ο σχηματισμός των πρώτων κρατών. Οι λαοί της Ανατολής και οι άλλοι πολιτισμοί της εποχής του Χαλκού.</p>	<p>Να εντοπίσουν τις συνέχειες και τις αλλαγές στη ζωή των ανθρώπων στην Εποχή του Χαλκού σε σχέση με τη Νεολιθική περίοδο και να εντάξουν τα δεδομένα στο πλαίσιο της εποχής τους.</p>	<p>Εποχή Χαλκού, μέταλλα, ορείχαλκος, τροχός, άροτρο, γραφή, άρδευση, αστικοποίηση, μνημειακή αρχιτεκτονική, κρατική οργάνωση, κοινωνική διαστρωμάτωση,</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά, ιστορική σημαντικότητα, αιτιότητα</p>	<p>Εννοιολογικός χάρτης με τις εξελίξεις που σηματοδοτεί η Εποχή του Χαλκού σε σχέση με τη νεολιθική περίοδο με έμφαση στις συνέχειες (π.χ. γεωργία, κτηνοτροφία, λιθοτεχνία) και τις αλλαγές (π.χ. τροχός, κράματα μετάλλων) που εντοπίζονται.</p>

	<p>Να κατανοήσουν και να συζητήσουν τη σημασία και τις αλλαγές που επέφεραν συγκεκριμένες τεχνολογικές εξελίξεις στη ζωή των ανθρώπων (χρήση μετάλλων, ανακάλυψη του τροχού και του άροτρου, άρδευση, γραφή).</p> <p>Να εκτιμήσουν τη σημασία όσων από τα παραπάνω εξακολουθούν να αξιοποιούνται ως σήμερα.</p> <p>Να γνωρίσουν και να αξιολογήσουν τις ανακαλύψεις και τα ευρήματα της εποχής του Χαλκού σε άλλους λαούς (Κίνα, πολιτισμός του Ινδού ποταμού, Σουμέριοι, Εβραίοι, Φοίνικες).</p>			<p>Δημιουργία πολυτροπικής αφήγησης ή εννοιολογικού διαγράμματος σχετικά με τις αλλαγές που επέφεραν η χρήση των μετάλλων, ο τροχός, το άροτρο και η ανακάλυψη της γραφής στη ζωή των ανθρώπων και τις επιπτώσεις στη ζωή μας σήμερα. Συζήτηση.</p> <p>Έρευνα σε βιβλιογραφικές και διαδικτυακές πηγές και δημιουργία έκθεσης στη σχολική τάξη με ευρήματα της εποχής του Χαλκού από άλλους λαούς. Οι μαθητές αιτιολογούν και συζητούν για τις επιλογές τους.</p> <p>Μελέτη έντυπων ή ψηφιοποιημένων χαρτών με τη διασπορά θέσεων με ίχνη της εποχής του Χαλκού στην Ανατολή, στον υπόλοιπο κόσμο και στο Αιγαίο.</p>
<p>Από τις αγροτικές και ναυτικές κοινότητες στην κοινωνική πολυπλοκότητα στο προϊστορικό Αιγαίο</p> <p>Η Εποχή του Χαλκού στην κυρίως Ελλάδα, την Κρήτη και το Αιγαίο.</p> <p>Η οικονομία και η κοινωνική οργάνωση.</p> <p>Ο υλικός πολιτισμός.</p> <p>Οι επαφές με την Ανατολή.</p>	<p>Να μελετήσουν τις αλλαγές που συντελούνται στις αγροτικές και ναυτικές κοινωνίες της περιόδου και να ερμηνεύσουν τις εξελίξεις, διατυπώνοντας ιστορικά συμπεράσματα ή παράγοντες ιστορικά αφηγήματα.</p> <p>Να διερευνήσουν τα χαρακτηριστικά της αστικοποίησης σε νησιωτικούς οικισμούς, να εντοπίσουν τις διαφορές με την Νεολιθική εποχή.</p> <p>Να διαπιστώσουν τις αλλαγές και τη σημασία για την οικονομία και τη βιοτεχνική παραγωγή στο Αιγαίο που σηματοδοτούν τεχνολογικές εξελίξεις όπως η χρήση του κεραμικού τροχού, η τήξη των μετάλλων (χαλκός, χρυσός) και η χρήση νέων εργαλείων.</p> <p>Να εξετάσουν το ζήτημα των επαφών που είχαν οι προϊστορικές κοινωνίες του Αιγαίου με τις αντίστοιχες στη Μέση Ανατολή και την Αίγυπτο.</p>	<p>Εποχή Χαλκού, προϊστορικό Αιγαίο, πολιτισμός Β.Α. Αιγαίου, Κυκλαδικός πολιτισμός, ναυτιλία, εμπόριο, κυκλαδικά ειδώλια, τεχνική εξειδίκευση, κεραμικός τροχός, πολυκαλλιέργεια, κοινωνική διαφοροποίηση, αστικοποίηση</p>	<p>Αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική ενσυναίσθηση, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη φύλλων εργασίας με απόψεις αρχαιολόγων που μελετούν την ελληνική προϊστορία (π.χ. C. Renfrew, O. Dickinson, R. Treuil) σχετικά με τις αλλαγές που παρατηρούνται αυτήν την εποχή σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο. Άσκηση ιστορικής αφήγησης.</p> <p>Ομαδική εργασία με αφορμή έναν προϊστορικό οικισμό: Η Πολιόχνη στη Λήμνο (3η χιλιετία π.Χ.) ή το Ακρωτήριο της Σαντορίνης (2η χιλιετία π.Χ.). Μελέτη της οικιστικής οργάνωσης και χρήσης του χώρου.</p> <p>Άσκηση παραγωγής γραπτού ή προφορικού ιστορικού λόγου για τα κεραμικά εργαστήρια και την αλλαγή που επέφερε η χρήση του τροχού στην παραγωγή των προϊστορικών αγγείων, με βάση τη μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών (υλικά κατάλοιπα, αρχαιολογικά κείμενα) ή την παρακολούθηση σχετικού βίντεο (ενδεικτικά: https://www.youtube.com/watch?v=oLKuYMJ-Ajg). Εναλλακτικά θέματα: η περίπτωση της βιοτεχνικής παραγωγής χρυσών κοσμημάτων ή των κυκλαδικών ειδωλίων και μαρμάρινων αγγείων.</p> <p>Μελέτη οπτικών πηγών (τεχνουργημάτων) και δεδομένων για τα προϊόντα εισαγωγών-εξαγωγών στο προϊστορικό Αιγαίο. Παιχνίδι ρόλων: είσαι ναυτικός ή έμπορος και γράφεις το ημερολόγιό σου: «Ταξιδεύοντας στη Μέση Ανατολή και την Αίγυπτο».</p>

<p>Οι ανακτορικές κοινωνίες στο προϊστορικό Αιγαίο</p> <p>Η εμφάνιση του ανακτορικού συστήματος και τα χαρακτηριστικά των κοινωνιών στην Κρήτη και στη νότια Ελλάδα.</p>	<p>Να διερευνήσουν και να ερμηνεύσουν τους λόγους της ανάπτυξης των ανακτορικών κοινωνιών στη μινωική Κρήτη και τη μυκηναϊκή Ελλάδα και να συνοψίσουν τα βασικά χαρακτηριστικά του ανακτορικού συστήματος.</p> <p>Να προβληματιστούν για τις διαφορετικές απόψεις και την κριτική σχετικά με την αποκατάσταση του ανακτόρου της Κνωσού από τον Evans και να αντιπαραβάλλουν τη σημερινή εικόνα με αυτήν των ανασκαφών.</p> <p>Να συνδέσουν την εμφάνιση της γραφής με την ανακτορική γραφειοκρατία και την οικονομία διερευνώντας ευρήματα από το προϊστορικό Αιγαίο.</p> <p>Να αποτιμήσουν τη σημασία της αποκρυπτογράφησης της Γραμμικής Γραφής Β'.</p>	<p>Ανακτορικό σύστημα, Μινωικός και Μυκηναϊκός Πολιτισμός, κοινωνική ιεραρχία, πολιτική οργάνωση, βιοτεχνική παραγωγή, ανταλλαγές-εμπόριο, τεχνική εξειδίκευση, ανακτορικά κέντρα, επαύλεις, γραφειοκρατία, γραφή, αρχιτεκτονική, λατρεία, μυκηναϊκές οχυρώσεις και ανάκτορα, θρησκεία, ταφικά έθιμα, θολωτοί τάφοι, ακμή και παρακμή</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά, ιστορική σημαντικότητα, αιτιότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη έντυπων ή ψηφιοποιημένων χαρτών (ενδεικτικά: http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/xartes/Minoiki-kriti2.htm) με αρχαιολογικά δεδομένα σχετικά με τα ανάκτορα, τις πόλεις, τις επαύλεις της μινωικής Κρήτης, τους οικισμούς, τα ανάκτορα, τις ακροπόλεις και τους θολωτούς τάφους της μυκηναϊκής Ελλάδας. Αποκωδικοποίηση και σχολιασμός των χαρακτηριστικών.</p> <p>Έρευνα με φύλλα εργασίας που περιλαμβάνουν αρχαιολογικές κατόψεις και αναπαραστάσεις του ανακτόρου της Κνωσού ή / και της Πύλου (αποθήκες, εργαστήρια, αρχεία, ιερά, επίσημοι χώροι), σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων για τις λειτουργίες τους ως κέντρων αναδιανομής.</p> <p>Παρακολούθηση σύντομων βίντεο με την ιστορία της έρευνας στην Κνωσό και την αποκατάσταση του ανακτόρου (ενδεικτικά: https://www.youtube.com/watch?v=PENAsTIFMv0) ή σύγκριση φωτογραφιών από την ανασκαφή με τη σημερινή αρχιτεκτονική αποκατάσταση. Συζήτηση και εξαγωγή συμπερασμάτων.</p> <p>Μελέτη οπτικών πηγών (πήλινων πινακίδων Γραμμικής Β') και απόψεων επιστημόνων για την ανακτορική γραφειοκρατία και το ρόλο της γραφής στη λειτουργία του ανακτορικού συστήματος. Σχολιασμός των δυνατοτήτων που προσέφερε η αποκρυπτογράφηση της Γραμμικής Β'.</p> <p>Επεξεργασία αντικρουόμενων δευτερογενών πηγών (αρχαιολογικών κειμένων) που εστιάζουν στα αίτια της κατάρρευσης του ανακτορικού συστήματος στο Αιγαίο. Παιχνίδι ρόλων: Είσαι αρχαιολόγος και επιχειρηματολογείς σε ένα επιστημονικό συνέδριο για την καταστροφή των μινωικών ανακτόρων και των μυκηναϊκών ακροπόλεων.</p>
---	---	---	---	---

	<p>Να αξιολογήσουν κριτικά τους λόγους κατάρρευσης και παρακμής των ανακτορικών κοινωνιών του προϊστορικού Αιγαίου, εξετάζοντας και συζητώντας διαφορετικές και αντικρουόμενες αρχαιολογικές θεωρήσεις.</p> <p>Να γνωρίσουν την ιστορία της έρευνας για την προϊστορική Ελλάδα και να προβληματιστούν για τη σύγκριση μεταξύ μύθου και ιστορικής πραγματικότητας που δημιούργησε η συμβολή των πρώτων ερευνητών του μυκηναϊκού κόσμου.</p> <p>Να τεκμηριώσουν με συγκεκριμένα παραδείγματα τη σημασία των αρχαιολογικών τεκμηρίων στην κατανόηση της εποχής του Χαλκού στον ελλαδικό χώρο.</p>			<p>Παρακολούθηση βίντεο για την ιστορία, τα κίνητρα και την ανασκαφική δραστηριότητα του Ε. Σλήμαν στην Τροία και τις Μυκήνες (https://www.youtube.com/watch?v=NvZTqCRLkNs) και μελέτη σύγχρονων απόψεων αρχαιολόγων (ενδεικτικά: Ο. Dickinson, Ρ. Darcaque) για τη σχέση της μυθολογίας με την προϊστορική εποχή. Συζήτηση για την επίδραση των ομηρικών επών στην έρευνα και στην ερμηνεία των αρχαιολογικών ευρημάτων του προϊστορικού Αιγαίου.</p> <p>Έρευνα, ψηφιακή ή πραγματική, σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία και δημιουργία ιστοσελίδας – ψηφιακού μουσείου με μνημεία και τεχνουργήματα που θα επιλέξουν οι μαθητές-τριες με θεματικά κριτήρια. Παραγωγή ερμηνευτικού υλικού (λεζάντες, ιστορίες, ζωγραφιές) που θα αναδεικνύουν τη σημασία του υλικού πολιτισμού για την κατανόηση των μινωικών και των μυκηναϊκών κοινωνιών.</p>
--	--	--	--	---

4. Αρχαιότητα

Το ιστορικό πλαίσιο της Αρχαιότητας
(1 διδακτική ώρα)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες-προτάσεις αξιολόγησης
<p>Μεθοδολογική εισαγωγή</p> <p>Οι εποχές της αρχαιότητας, οι πηγές και τα προβλήματά τους</p>	<p>Να εκτιμήσουν τα προβλήματα που σχετίζονται με τις πηγές της αρχαιότητας και τις επιπτώσεις τους στη μελέτη της αρχαίας ιστορίας.</p> <p>Να κατανοήσουν ότι οι άνθρωποι στην αρχαιότητα μετρούσαν τον χρόνο με διαφορετικούς τρόπους και με διαφορετικά εργαλεία από ό,τι εμείς σήμερα.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν τη σχετικότητα της περιόδολογησης για την αρχαιότητα και των διαφορετικών κριτηρίων, σε συνάρτηση με συγκεκριμένους ιστορικούς χώρους.</p> <p>Να εκτιμήσουν τη σημασία της περιόδολογησης, των συμβατικών τομών και των σημαντικών χρονολογιών στην ιστορία.</p>	<p>Αρχαιότητα, ιστορικοί χρόνοι, πηγές, γραπτές μαρτυρίες, αρχαία ελληνική γραμματεία, αρχαιολογικά ευρήματα, υλικά κατάλοιπα με γραφή, χρονολόγηση, περιόδολογηση, Γεωμετρική, Αρχαϊκή, Κλασική, Ελληνιστική, Ρωμαϊκή εποχή, η σύμβαση π.Χ./μ.Χ., συμβατικές τομές</p>	<p>Χρόνος, ιστορική πηγή, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με τα είδη των ιστορικών πηγών, τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους.</p> <p>Έρευνα σε ομάδες για τους τρόπους (Ολυμπιάδες, σεληνιακά, σεληνοηλιακά, ηλιακά, τοπικά ημερολόγια, επώνυμοι άρχοντες) και τα μέσα μέτρησης του χρόνου στην ελληνική αρχαιότητα (αστρολάβος, ηλιακό ρολόι, κλειψύδρα). Σύγκριση με το παρόν.</p> <p>Μελέτη χρονογραμμών με την αντίστροφη μέτρηση των αιώνων και με τις σημαντικές χρονολογίες στην αρχαία ιστορία. Συζήτηση για την έννοια της σημασίας και της αλλαγής στο χρόνο, καθώς και τη διακρίβωση της αιτιότητας που συνδέει τα ιστορικά γεγονότα μεταξύ τους.</p>

5. Εποχή του Σιδήρου / Γεωμετρική περίοδος
(2 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες- προτάσεις αξιολόγησης
<p>Γεωμετρική περίοδος: «Σκοτεινοί χρόνοι» ή μια διαφορετική εποχή;</p> <p>Η μετάβαση από τη μυκηναϊκή κληρονομιά στις απλούστερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης. Τα χαρακτηριστικά της νέας περιόδου.</p>	<p>Να εξοικειωθούν με την ιστοριογραφική προβληματική με αφορμή το περιεχόμενο της συμβατικής ονομασίας «Γεωμετρική εποχή» και να περιγράψουν τα βασικά χαρακτηριστικά της περιόδου με έμφαση στην αναγνώριση των στοιχείων της συνέχειας και της αλλαγής.</p> <p>Να αποτιμήσουν τη σημασία των εξελίξεων στη συγκεκριμένη περίοδο (εγκατάλειψη παλιών και δημιουργία νέων οικισμών, εκτεταμένη χρήση σιδήρου, μετακινήσεις του Α' αποικισμού, συρρίκνωση οικονομίας, ο «οίκος») και να ερμηνεύουν τις αλλαγές.</p> <p>Να διερευνήσουν στοιχεία για την κοινωνική οργάνωση, την οικονομία και τα ταφικά έθιμα της περιόδου μέσα από τα δεδομένα του υλικού πολιτισμού.</p> <p>Να εξοικειωθούν με τα είδη πηγών που αξιοποιούνται για τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο (υλικός πολιτισμός, Όμηρος) και να προβληματιστούν για τις δυνατότητες και τους περιορισμούς τους.</p>	<p>Πρώιμη εποχή του Σιδήρου, Γεωμετρική εποχή, «Σκοτεινοί αιώνες», γραφή, δημογραφία, φύλα, διάλεκτοι, κοινωνική οργάνωση, «οίκος», Α' Αποικισμός, ταφικά έθιμα, καύσεις νεκρών, ταφικοί τύμβοι, γεωμετρική κεραμική</p>	<p>Χώρος, χρόνος, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική πηγή, αιτιότητα, ιστορική σημασία, αιτιότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Έρευνα σε διαδικτυακές πηγές (π.χ. http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/art/page_002.html?prev=true) για τις συμβατικές ονομασίες «Γεωμετρική εποχή», «Εποχή του Σιδήρου» και «Σκοτεινοί αιώνες». Οι μαθητές-τριες επιλέγουν και επιχειρηματολογούν για τον όρο που προτιμούν.</p> <p>Μελέτη: α) έντυπων ή ψηφιοποιημένων χαρτών με τη διασπορά θέσεων με ίχνη της Γεωμετρικής εποχής ανά αιώνα ή γεωγραφική περιοχή, την μετακίνηση διαφορετικών φυλετικών-γλωσσικών ομάδων στον ελλαδικό χώρο· β) σύντομων δευτερογενών πηγών για την οικονομία και την κοινωνική συγκρότηση. Καταγραφή των δεδομένων, σύγκριση με την προηγούμενη περίοδο και διατύπωση συμπερασμάτων.</p> <p>Λευκαντί: διερεύνηση όψεων της Γεωμετρικής περιόδου (κοινωνία και οικονομία, υλικός πολιτισμός) μέσα από τα αρχαιολογικά ευρήματα και τις επιστημονικές αναφορές για αυτά. (Ενδεικτικά: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/art/page_007.html).</p> <p>Έμφαση στις ταφικές πρακτικές του συγκεκριμένου οικισμού.</p> <p>Φύλλο εργασίας με αποσπάσματα από τα Ομηρικά Έπη σε συνδυασμό με αρχαιολογικά κατάλοιπα που συνομιλούν για διάφορες πτυχές της συγκεκριμένης ιστορικής περιόδου (οικονομία, κοινωνία, θρησκεία, ταφικά έθιμα, χρήση σιδήρου).</p>

6. Αρχαϊκή εποχή: η συγκρότηση των πόλεων-κρατών
(4-5 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες-προτάσεις αξιολόγησης
<p>Η μετάβαση του 8ουπ.Χ. αιώνα</p> <p>Η ύστερη γεωμετρική περίοδος και οι αλλαγές στην κοινωνία, την οικονομία και τον πολιτισμό.</p>	<p>Να διερευνήσουν τις εμπορικές σχέσεις με τους λαούς της Ανατολής και τις επιρροές και να εξαγάγουν ιστορικά συμπεράσματα.</p> <p>Να γνωρίσουν το πλαίσιο υιοθέτησης του αλφαβήτου και να αξιολογήσουν την ευρεία χρήση της γραφής και τον ρόλο της στην αρχαία κοινωνία.</p> <p>Να επιχειρηματολογήσουν για τα αίτια και τα αποτελέσματα της ίδρυσης των νέων αποικιών.</p>	<p>Αρχαϊκή εποχή, Β' αποικισμός, οικονομία, εμπόριο, βιοτεχνία, Φοίνικες, γραφή, ελληνικό αλφάβητο, «ανατολιζουσα» τέχνη, πόλη-κράτος</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα</p>	<p>Εργασία σε ομάδες με φύλλο εργασίας με αρχαιολογικά ευρήματα που αναδεικνύουν τις σχέσεις της Ελλάδας με την Ανατολή και τους Φοίνικες σε διάφορους τομείς (τέχνη, οικονομία, αλφάβητο).</p> <p>Διερεύνηση αλφαβητικών επιγραφών από το νεκροταφείο του Κεραμεικού. Διατύπωση ερμηνευτικών συλλογισμών. Εναλλακτικά: επίσκεψη σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους με επιγραφές της περιόδου και επιτόπια έρευνα.</p> <p>Φύλλα εργασίας (με χάρτες και δευτερογενείς πηγές) και συζήτηση για τα αίτια και τα αποτελέσματα της ίδρυσης αποικιών.</p>
<p>Η πόλη-κράτος, η κοινωνική οργάνωση και τα πολιτεύματα</p> <p>Η συγκρότηση της «πόλης-κράτους» και τα χαρακτηριστικά της. Η Αρχαϊκή κοινωνία και η σταδιακή εξέλιξη των πολιτευμάτων.</p>	<p>Να διερευνήσουν την έννοια και τα χαρακτηριστικά της πόλης-κράτους στην Ελλάδα και στην Ανατολή και να ερμηνεύουν τη συμβολή της για τη σταδιακή εξέλιξη των πολιτευμάτων και την ανάπτυξη των δημοκρατικών θεσμών.</p> <p>Να αναλύσουν τη δομή και τα χαρακτηριστικά των Αρχαϊκών κοινωνιών και να τα συγκρίνουν με την προηγούμενη περίοδο.</p> <p>Να εκτιμήσουν τις διαφορές των πολιτευμάτων της Αρχαϊκής περιόδου και να αναγνωρίσουν τους θεσμούς που υποστηρίζουν τη συμμετοχή των πολιτών στα κοινά στο πλαίσιο της ανάδυσης της δημοκρατίας.</p> <p>Να διερευνήσουν τις διαφορές στην πολιτική και κοινωνική οργάνωση σε Αθήνα και Σπάρτη και να τις τοποθετήσουν στο πλαίσιο της εποχής τους.</p>	<p>Πόλη-κράτος (πόλις), «συνοικισμός», πολίτες, οπλιτική φάλαγγα, πολιούχος θεός, νόμισμα, ολιγαρχία, τυραννίδα, δημοκρατία, νομοθέτες, νόμοι, μεταρρυθμίσεις, θεσμοί, Αθήνα, Σεισάχθεια, Σπάρτη</p>	<p>Αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών για τη δημιουργία και την εδραίωση της πόλης-κράτους στην Ελλάδα και στις αποικίες και τα χαρακτηριστικά της.</p> <p>Εργασία σε ομάδες και έρευνα για τη δομή, τα χαρακτηριστικά και τις αξίες της Αρχαϊκής κοινωνίας και για τις διαφοροποιήσεις στις πόλεις-κράτη. Σύγκριση με τη Γεωμετρική εποχή.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με ομοιότητες, διαφορές και τα χαρακτηριστικά των πολιτευμάτων (θεσμικά όργανα, νομή και άσκηση εξουσίας, δικαιώματα του πολίτη).</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών για την πολιτειακή οργάνωση στην Αρχαϊκή Αθήνα και Σπάρτη. Παιχνίδι ρόλων: Είσαι Αθηναίος ή Σπαρτιάτης πολίτης και περιγράφεις τις υποχρεώσεις σου στο πλαίσιο της πόλης για την ημέρα ή εβδομάδα που ακολουθεί.</p>

<p>Θρησκεία, τέχνη και πολιτισμός</p> <p>Οι θρησκευτικές δομές και πρακτικές. Ο πνευματικός και υλικός πολιτισμός.</p>	<p>Να ερευνήσουν δεδομένα σχετικά με τη μορφή (αρχιτεκτονική) και τη λειτουργία των αρχαίων ιερών και των ναών και να συνοψίσουν τα χαρακτηριστικά της αρχαίας θρησκείας.</p> <p>Να γνωρίσουν τις εξελίξεις της εποχής στους τομείς της ποίησης και της φιλοσοφίας και να αναγνωρίσουν τη σημασία τους σε άλλες εποχές και στο σήμερα.</p> <p>Να αναπτύξουν δεξιότητες παρατήρησης, διερεύνησης, αναλυτικής, συνθετικής ικανότητας και παρουσίασης των δικών τους οπτικών για την τέχνη και τον υλικό πολιτισμό της περιόδου.</p> <p>Να εξετάσουν τη σημασία των Ολυμπιακών Αγώνων για την αρχαία ελληνική κοινωνία, με έμφαση στη θρησκευτική τους διάσταση, και να συζητήσουν για τις ομοιότητες και τις διαφορές τους με τους σύγχρονους αγώνες στο παρόν.</p>	<p>Θρησκεία, πανελλήνια ιερά, μαντεία, λυρική ποίηση, φιλοσοφία, ελληνικό αλφάβητο, γλυπτική, αγγειοπλαστική, Ολυμπιακοί Αγώνες,</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά, αιτιότητα, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Έρευνα με φύλλο εργασίας που περιλαμβάνει υλικό (χάρτες, κατόψεις ιερών, π.χ. Δελφοί, Ολυμπία και αναθήματα) για τους τόπους και τρόπους λατρείας στην Αρχαϊκή εποχή. Εξαγωγή συμπερασμάτων.</p> <p>Δημιουργία συμβατικού ή ψηφιακού κόμικ με ρητά φιλοσόφων και στίχους ποιητών που εκφράζουν τις ανησυχίες και τα συναισθήματα των ανθρώπων της περιόδου.</p> <p>Έρευνα για την Αρχαϊκή γλυπτική και κεραμική και κατασκευή πραγματικού ή ψηφιακού κολάζ ή αφίσας με γλυπτά και παραστάσεις αγγείων της περιόδου με θέμα «Το ανθρώπινο σώμα στην Αρχαϊκή εποχή». Οι μαθητές-τριες διατυπώνουν τις σκέψεις τους και τις εκφράζουν στην ομάδα.</p> <p>Επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία της περιοχής των μαθητών με ευρήματα της περιόδου και έρευνα σε ομάδες θεμάτων που αφορούν στην τέχνη και την αρχιτεκτονική, τη θρησκεία, την οικονομία, την καθημερινότητα.</p> <p>Έρευνα συλλογής δεδομένων και δημιουργία πίνακα με τις ομοιότητες και τις διαφορές των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων συγκριτικά με τους σύγχρονους, με ερευνητικούς άξονες τις επιδόσεις των αθλητών, τη χρήση αναβολικών, τη σχέση με τη θρησκεία, την ολυμπιακή εκχειρία, την πρόσβαση και τους αποκλεισμούς ως προς το φύλο, τις τιμές και την αναγνωρισιμότητα των νικητών, την αξία της συμμετοχής, την εμπορευματοποίηση. Συζήτηση για τη σημασία τους τότε και σήμερα.</p>
---	---	--	---	--

7. Κλασική Εποχή: ο πόλεμος, η δημοκρατία και ο πολιτισμός
(6-8 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες-προτάσεις αξιολόγησης
<p>Οι Περσικοί Πόλεμοι και η εδραίωση της αθηναϊκής ηγεμονίας</p> <p>Η σύγκρουση του περσικού κράτους με τις ελληνικές πόλεις. Η Δηλιακή Συμμαχία και η Αθηναϊκή Ηγεμονία.</p>	<p>Να εξετάσουν τους παράγοντες διαμόρφωσης της επεκτατικής πολιτικής του Περσικού κράτους και να εκτιμήσουν τις επιπτώσεις της (Ιωνική Επανάσταση, σύγκρουση με την Ελλάδα).</p> <p>Να αντιπαραβάλουν και να συγκρίνουν την απόφαση των ελληνικών πόλεων να συνασπιστούν εναντίον των Περσών σε σχέση με τη στάση που κράτησαν Μακεδόνες, Θεσσαλοί, Βοιωτοί σε διάφορες φάσεις του πολέμου. Να αξιολογήσουν το ρόλο της Αθήνας σε αυτήν την προσπάθεια.</p> <p>Να αποτιμήσουν την έκβαση και τα αποτελέσματα των Περσικών πολέμων και να ερμηνεύσουν τη σημασία τους για τις πόλεις-κράτη της κυρίως Ελλάδας και της Ιωνίας.</p> <p>Να αξιολογήσουν συγκεκριμένες πολιτικές πρακτικές και στρατιωτικές ενέργειες του Αθηναϊκού επεκτατισμού και να ερμηνεύσουν τη σταδιακή μετατροπή της Δηλιακής συμμαχίας σε Αθηναϊκή ηγεμονία.</p>	<p>Περσικό κράτος, Ιωνία, Ιωνική Επανάσταση, σατραπεία, απολυταρχία, ανεξαρτησία, Πανελλήνια Συμμαχία, Δηλιακή Συμμαχία, Αθηναϊκή ηγεμονία, κληρουχία, αυτονομία – πολιτική εξάρτηση, φορολογία</p>	<p>Χώρος, αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα, ιστορική ενσυναίσθηση, ηθική διάσταση</p>	<p>Επεξεργασία πρωτογενών και δευτερογενών γραπτών πηγών σχετικά με την ανάδυση και επέκταση του περσικού κράτους, τη σύγκρουση με τις ιωνικές πόλεις και την Ελλάδα.</p> <p>Μελέτη ιστορικών πηγών (π.χ. Ηρόδοτος) και αξιολόγηση της διαφορετικής στάσης των πόλεων- κρατών της νότιας Ελλάδας (Πανελλήνια Συμμαχία) απέναντι στον περσικό κίνδυνο συγκριτικά με άλλες περιοχές του ελληνικού κόσμου.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: Είσαι Αθηναίος ή Σπαρτιάτης κάτοικος πόλεων της Ιωνίας και σε μια συνέντευξη της πόλης σου εκφράζεις τα συναισθήματά σου για τις συνέπειες της ήττας των Περσών στη ζωή σου και για το μέλλον της πόλης σου.</p> <p>Έρευνα σε ομάδες με θέμα: «Ποια είναι η επίδραση των Περσικών Πολέμων στην τέχνη της εποχής τους και σήμερα» και εξέταση πτυχών όπως η αρχαία ελληνική τέχνη (γλυπτική, αγγειογραφία), το αρχαίο θέατρο και η σύγχρονη τέχνη (κινηματογράφος, λογοτεχνία).</p> <p>Μελέτη δευτερογενών και πρωτογενών πηγών (π.χ. Θουκυδίδης) για συγκεκριμένες περιπτώσεις παρεμβάσεων, καταπίεσης και αδικιών των Αθηναίων σε βάρος των μελών της Δηλιακής Συμμαχίας (π.χ. Σάμος, Θάσος). Αγώνας επιχειρηματολογίας με θέμα τη συμφωνία ή διαφωνία με το δικαίωμα της Αθήνας να επιβάλλει τις αποφάσεις της στους συμμάχους ακόμα και με τη βία, επειδή είχε αναλάβει την αρχηγία της Δηλιακής Συμμαχίας και προστάτευε τις πόλεις-μέλη με τον στόλο της.</p>

<p>Πολίτες και κοινωνία στην κλασική Ελλάδα</p> <p>Τα χαρακτηριστικά της κλασικής κοινωνίας. Η παγίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος. Η Αθηναϊκή και η Σπαρτιατική κοινωνία. Οι εξελίξεις στη Μεγάλη Ελλάδα.</p>	<p>Να εξετάσουν τις πολιτικές εξελίξεις στην Αθήνα του 5ου αιώνα και να ερμηνεύουν πώς διαμορφώθηκε η δημοκρατία.</p> <p>Να διερευνήσουν τους θεσμούς και τα όργανα λειτουργίας και εξουσίας στην Αθήνα του 5ου αιώνα και να αποτιμήσουν τη συμβολή του Περικλή στην εδραίωση της Αθηναϊκής Δημοκρατίας.</p> <p>Να εξετάσουν κριτικά τις επιρροές της Αθηναϊκής δημοκρατίας στα σύγχρονα δημοκρατικά πολιτεύματα.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τις κοινωνικές και πολιτικές διακρίσεις ως προς το φύλο, την καταγωγή (προέλευση) και το καθεστώς ελευθερίας στην Αθήνα του 5ου και 4ου π.Χ. αιώνα και να τις συγκρίνουν με αυτές της Σπάρτης της ίδιας περιόδου.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις πρακτικές μύησης των νέων που συνδέονταν με την εξόστωση των ειλώτων.</p>	<p>Δημοκρατία, δήμος, πολιτικά δικαιώματα, Εκκλησία του Δήμου, Βουλή των 500, Ηλιαία, Άρειος Πάγος, στρατηγοί, μισθοφορία, «λειτουργίες», κοινωνικές τάξεις, Αθηναίος πολίτης, μέτοικος, δούλος, «όμοιοι», περίοικοι, ειλώτες, κρυπτεία</p>	<p>Χρόνος, ομοιότητα και διαφορά, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική ενσυναίσθηση, ιστορική σημαντικότητα, ηθική διάσταση,</p>	<p>Από την εποχή του Κλεισθένη στην εποχή του Περικλή. Δημιουργία χρονογραμμής με τις σημαντικότερες πολιτικές μεταβολές που οδηγούν στην αθηναϊκή δημοκρατία.</p> <p>Φύλλο εργασίας με αποσπάσματα επιλεγμένων μεταφρασμένων πηγών (π.χ. Θουκυδίδης, Αριστοτέλης) και διερεύνηση των στοιχείων που αναδεικνύουν τη διαμόρφωση και παγίωση της Δημοκρατίας (περιορισμός των εξουσιών του Αρείου Πάγου), τους θεσμούς και τα όργανα λειτουργίας και εξουσίας, τα καθήκοντα και τις αρμοδιότητές τους. Ανάδειξη της σημασίας των θεσμών (μισθοφορία, λειτουργίες) και σύγκριση με το σήμερα.</p> <p>Μελέτη σύγχρονων επιλογών για τη λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος και σύγκριση με αντίστοιχους θεσμούς και διαδικασίες της κλασικής εποχής. Συζήτηση για τα χαρακτηριστικά του δημοκρατικού πολιτεύματος σήμερα, με παραδείγματα από διάφορες χώρες. Εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών.</p> <p>Μελέτη εκπαιδευτικού υλικού (ενδεικτικά: http://www.namuseum.gr/education/edmaterial/12selido_Lowres.pdf), δευτερογενών πηγών ή εκδόσεων για παιδιά με θέμα την καθημερινότητα στην Αρχαία Ελλάδα. Δραστηριότητες παραγωγής ιστορικού λόγου ή παιχνίδι ρόλων με θέματα: «Μια γυναίκα στην Αθήνα ή στην Σπάρτη προγραμματίζει τις δουλειές που έχει να κάνει την επόμενη ημέρα», «Μια έφηβη στην Αθήνα ή στην Σπάρτη ονειρεύεται το μέλλον της», «Ένας νέος στην Αθήνα ή τη Σπάρτη: περιγράψτε τη μέρα του»</p> <p>Αγώνας επιχειρηματολογίας με θέμα το δικαίωμα του πολίτη και τα δικαιώματα των πολιτών σε Αθήνα και Σπάρτη. Σύγκριση με το σήμερα.</p> <p>Διερεύνηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών σχετικά με την «κρυπτεία». Διατύπωση ηθικών κρίσεων και σύγκριση με τους αξιακούς κώδικες των κοινωνιών στο παρόν.</p>
---	---	---	---	---

<p>Οι συγκρούσεις για την ηγεμονία της Ελλάδας</p> <p>Ο Πελοποννησιακός πόλεμος. Από την Αθηναϊκή στην Σπαρτιατική και Θηβαϊκή ηγεμονία. Οι ανταγωνισμοί των ελληνικών πόλεων τον 4ο π.Χ. αιώνα. Οι σχέσεις με τους Πέρσες. Κοινά και Αμφικτυονίες.</p>	<p>Να αποτιμήσουν την πολιτική κατάσταση που διαμορφώθηκε στην Αθήνα και την Ελλάδα μετά τη λήξη του Πελοποννησιακού Πολέμου.</p> <p>Να αντιμετωπίσουν κριτικά το ζήτημα της μεταχείρισης των αιχμαλώτων στο πλαίσιο των αρχαίων πολέμων (δουλεία ή θανάτωση) μελετώντας ιστορικά δεδομένα από τον Πελοποννησιακό Πόλεμο, να εξαγάγουν συμπεράσματα με βάση τις αντιλήψεις της εποχής και να κάνουν συγκρίσεις με το παρόν.</p> <p>Να επισημάνουν και να ερμηνεύουν σημαντικά στρατιωτικά γεγονότα και πολιτικές εξελίξεις του 4ου π.Χ. αιώνα στο πλαίσιο του διαρκούς ανταγωνισμού των πόλεων-κρατών για την ηγεμονία της Ελλάδας και της ενθάρρυνσης της ανάμειξης των Περσών.</p> <p>Να εξηγήσουν τους λόγους δημιουργίας και τη σημασία των Κοινών και των Αμφικτυονιών και να συγκρίνουν με ανάλογους οργανισμούς σήμερα.</p>	<p>Αθηναϊκή Ηγεμονία, Σπαρτιατική Ηγεμονία, Τριάκοντα Τύραννοι, συνθήκη ειρήνης, Πανελλήνιο Συνέδριο, Β' Αθηναϊκή Συμμαχία, Θηβαϊκή Ηγεμονία, Κοινά, Αμφικτυονίες, Δελφική Αμφικτυονία</p>	<p>Χώρος, αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα, ηθική διάσταση, ιστορική ενσυναίσθηση, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών για την τακτική της Σπάρτης να εγκαταστήσει ολιγαρχικά πολιτεύματα στις ελληνικές πόλεις και το καθεστώς των Τριάκοντα Τυράννων στην Αθήνα. Παιχνίδι ρόλων: σύσκεψη των Τριάκοντα Τυράννων οι οποίοι συζητούν τα μέτρα που πρέπει να επιβάλουν στην Αθήνα. Οι μαθητές-τριες ως συμμετέχοντες-ουσες στη σύσκεψη καταγράφουν τις προτάσεις τους και τα επιχειρήματά τους.</p> <p>Διερεύνηση πηγών (πρωτογενών και δευτερογενών) που αναφέρονται στην αντιμετώπιση των αιχμαλώτων του Πελοποννησιακού πολέμου (π.χ. κατά τη Σικελική εκστρατεία). Συζήτηση για τα διλήμματα που ανακύπτουν από τις πρακτικές αυτού του είδους στη σύγχρονη εποχή και σύγκριση με ανάλογες περιπτώσεις στο παρόν.</p> <p>Μελέτη αποσπασμάτων από τα Ελληνικά του Ξενοφώντα και σχολιασμός των περσικών παρεμβάσεων στην Ελλάδα. Άντληση επιχειρημάτων για αγώνα επιχειρηματολογίας με θέμα τις πολιτικές επιλογές των ελληνικών πόλεων για ηγεμονία μέσα από τη συνεργασία με τους Πέρσες.</p> <p>Παρατήρηση και εντοπισμός στο χάρτη των Κοινών και των Αμφικτυονιών. Συζήτηση για τα χαρακτηριστικά, τον ρόλο και τη σημασία τους ως εναλλακτικών μορφών πολιτικής οργάνωσης.</p>
<p>Ο υλικός πολιτισμός της κλασικής εποχής: χρήσεις και σημασίες</p>	<p>Να συσχετίσουν την κατασκευή των μεγάλων οικοδομικών έργων στην Ελλάδα με τις εξελίξεις σε πολιτικό, οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο την κλασική εποχή.</p> <p>Να επισημάνουν τις διαφορές ανάμεσα στα χαρακτηριστικά της κλασικής αρχιτεκτονικής, γλυπτικής, κεραμικής και ζωγραφικής με τα αντίστοιχα της Αρχαϊκής περιόδου και να εκτιμήσουν τις χρηστικές, συμβολικές και μνημονικές λειτουργίες του υλικού πολιτισμού.</p>	<p>Κλασική εποχή, Ακρόπολη αρχιτεκτονική, αρχιτεκτονικός ρυθμός, πολεοδομία, δημόσια κτήρια, ναός, ιερά, θέατρο, αγορά, στοά, γυμνάσιο, ιδιωτική κατοικία, γλυπτική, αγγειογραφία, ερυθρόμορφος και μελανόμορφος ρυθμός, ζωγραφική</p>	<p>Αιτιότητα, ιστορική σημαντικότητα, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Δημιουργία εννοιολογικού διαγράμματος με θέμα τη συμβολή που είχαν για την κατασκευή των μεγάλων έργων στην Αττική και αλλού η νίκη των Ελλήνων εναντίον των Περσών, η δημοκρατία, η πολιτική και οικονομική σταθερότητα και η οικειοποίηση των χρημάτων των συμμάχων από την Αθήνα.</p> <p>Μελέτη οπτικών πηγών (φωτογραφίες, αναπαραστάσεις, κατόψεις) αρχαίων ναών και δημόσιων κτιρίων της κλασικής περιόδου. Εντοπισμός των χαρακτηριστικών τους και διάκριση των λειτουργιών τους. Δημιουργία ψηφιακού λευκώματος ή χρονογραμμής με σύντομους ερμηνευτικούς υπομνηματισμούς.</p>

	<p>Να διακρίνουν τις δραστηριότητες και λειτουργίες στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο μιας αρχαίας πόλης και να τις συνδέσουν με τις καθημερινές ανάγκες των ανθρώπων.</p> <p>Να επισημάνουν και να συζητήσουν τους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι νοηματοδότησαν τα δημιουργήματα του κλασικού πολιτισμού στην αρχιτεκτονική και γλυπτική σε μεταγενέστερες εποχές αλλά και σήμερα.</p>			<p>Μελέτη οπτικών και ψηφιακών πηγών με έργα γλυπτικής, ζωγραφικής, κεραμικής, μικροτεχνίας. Σύγκριση με αντίστοιχα έργα της Αρχαϊκής περιόδου. Επικέντρωση σε συγκεκριμένες περιπτώσεις τεχνουργημάτων (π.χ. επιτύμβια ανάγλυφα, αγγεία ανάμιξης και κατανάλωσης κρασιού, μνημειακή ή ταφική ζωγραφική, κοσμήματα, νομίσματα) και συζήτηση για τις διαφορετικές χρήσεις και σημασίες τους στο πλαίσιο της κλασικής κοινωνίας.</p> <p>Έρευνα σε ομάδες με φύλλα εργασίες που περιλαμβάνουν: α) ρυμοτομικά σχέδια και αναπαραστάσεις της πολεοδομικής οργάνωσης πόλεων (π.χ. Πειραιάς, Μίλητος), β) κατόψεις και αναπαραστάσεις ιδιωτικών κατοικιών (π.χ. Όλυθος) και συζήτηση για τις χρήσεις και τις λειτουργίες που επιτελούνται στο δημόσιο (αγορά, ιερά, βουλή) και ιδιωτικό χώρο («οίκος») μιας κλασικής πόλης.</p> <p>Επίσκεψη σε ένα αρχαιολογικό μουσείο, αρχαίο ελληνικό ναό, αρχαίο δημόσιο κτίριο ή σε ένα νεοκλασικό κτίριο της περιοχής των μαθητών (τοπική ιστορία), παρατήρηση και καταγραφή των μορφολογικών χαρακτηριστικών της γλυπτικής ή της αρχιτεκτονικής. Στην τελευταία περίπτωση οι μαθητές εντοπίζουν κοινά στοιχεία και διαφορές με τα κλασικά οικοδομήματα. Διαδικτυακή έρευνα παραδειγμάτων αναγεννησιακής ή νεοκλασικής αρχιτεκτονικής και γλυπτικής. Συζήτηση για τους όρους «κλασικός», «κλασικισμός».</p>
<p>Η πνευματική ανάπτυξη</p> <p>Ποίηση και θέατρο. Η φιλοσοφία: από την Ιωνία στην Αθήνα. Η ρητορική. Η σοφιστική. Η ιστοριογραφία.</p>	<p>Να επεξεργαστούν τα βασικά χαρακτηριστικά της πνευματικής ανάπτυξης την κλασική εποχή και να εξαγάγουν συμπεράσματα για τις κατακτήσεις στην ποίηση, το θέατρο, την ιστοριογραφία, τη φιλοσοφία και τη ρητορική.</p> <p>Να επιχειρηματολογήσουν για τις επιδράσεις των πολιτικών και οικονομικών αλλαγών, κυρίως των δημοκρατικών θεσμών, στα γράμματα και τις επιστήμες της κλασικής εποχής.</p>	<p>Κλασική εποχή, χρυσός αιώνας, πνευματικός πολιτισμός, φιλοσοφία, ιστοριογραφία, ρητορική, τέχνη, θέατρο, τραγωδία – κωμωδία, πολιτιστική κληρονομιά</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή</p>	<p>Έρευνα με δευτερογενείς πηγές για τους σημαντικούς φιλοσόφους και τους ρήτορες, τους δραματικούς ποιητές και κωμωδιογράφους και κωδικοποίηση των δεδομένων. Αναζήτηση στην περιοχή του σχολείου οδωνυμιών με καλλιτέχνες, συγγραφείς, ποιητές, φιλοσόφους και συζήτηση για την απήχηση τους σήμερα.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη που θα αναδεικνύει τη σχέση των πολιτικών θεσμών, της δημοκρατίας και της θρησκείας με τομείς, όπως η φιλοσοφία, η ρητορική, το θέατρο και οι τέχνες (αρχιτεκτονική, γλυπτική).</p>

	<p>Να σχολιάσουν τις ιστορικές συνθήκες μέσα από τις οποίες δημιουργήθηκε το αρχαίο θέατρο (διονυσιακή τελετουργία, δημοκρατία, πολιτικές εξελίξεις).</p> <p>Να ερμηνεύσουν γιατί ο 5ος αιώνας αξιολογήθηκε ως ιδιαίτερα σημαντικός από τους ιστορικούς και ονομάστηκε «χρυσός αιώνας του Περικλή».</p> <p>Να συζητήσουν τη σημασία του αρχαίου πολιτισμού στην εποχή του, αλλά και για τους ανθρώπους στο παρόν.</p>			<p>Κείμενο επιχειρηματολογίας: «γιατί ο 5ος αιώνας της κλασικής εποχής ονομάστηκε «χρυσός αιώνας». Τι σημαίνει για εμάς σήμερα η συγκριμένη εποχή».</p> <p>Έρευνα για λογοτεχνικά έργα, κινηματογραφικές ταινίες και άλλες μορφές τέχνης που αξιοποιούν θέματα από την κλασική αρχαιότητα. Σχολιασμός των επιλογών και της εικόνας που προβάλλουν για τον κλασικό πολιτισμό και της απήχησης που έχουν σήμερα.</p>
<p>Το βασίλειο της Μακεδονίας και η διεκδίκηση της ηγεμονίας της Ελλάδας</p> <p>Η συγκρότηση του Μακεδονικού κράτους και της κοινωνίας. Οι σχέσεις με τη νότια Ελλάδα.</p>	<p>Να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές της Αρχαίας Μακεδονίας με τη νότια Ελλάδα, τα αίτια της απομόνωσης της και τις πολιτικές-πολιτισμικές σχέσεις με τον ελληνικό κόσμο.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τα κίνητρα και τις πολιτικές και στρατιωτικές επιλογές του Φίλιππου Β' και να αποτιμήσουν τη συμβολή του στην πολιτική κυριαρχία του μακεδονικού βασιλείου στην Ελλάδα.</p> <p>Να αναγνωρίζουν τα διαφορετικά κίνητρα, τις οπτικές και τις ερμηνείες που αποτυπώνονται στις ιστορικές πηγές για τον Φίλιππο Β' και να τις ερμηνεύσουν στο ιστορικό τους πλαίσιο.</p>	<p>Βασίλειο Μακεδονίας, πεζέταιροι, μακεδονική φάλαγγα, στρατιωτική οργάνωση, Μακεδονική Ηγεμονία, οικονομική ανάπτυξη, Συνέδριο Κορίνθου. Ιερός Πόλεμος</p>	<p>Χρόνος, χώρος, αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών σε συνδυασμό με ιστορικούς χάρτες για το βασίλειο της Μακεδονίας, την πολιτική οργάνωσή του, την πληθυσμιακή σύνθεση και τις σχέσεις του με τη νότια Ελλάδα ως τον 4ο π.Χ. αιώνα. Συζήτηση για τη σημασία της επίσκεψης φιλοσόφων και καλλιτεχνών (Ευριπίδης, Αριστοτέλης, Ζεύξης, Απελλής) στην αυλή των μακεδόνων βασιλέων.</p> <p>Μελέτη χρονογραμμής με τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα που συνδέονται με τη στρατιωτική και πολιτική δράση του Φιλίππου Β' (Ιερός Πόλεμος, Χαιρώνεια, Συνέδριο Κορίνθου) και συζήτηση για τις επιλογές του. Παιχνίδι ρόλων: Είσαι απεσταλμένος της ηττημένης Αθήνας στο συνέδριο της Κορίνθου και ετοιμάζεις τον λόγο σου. Γράψε τα επιχειρήματά σου σχετικά με τη νέα πανελλήνια συμμαχία που προτείνει ο Φίλιππος.</p> <p>Μελέτη γραπτών πηγών με αντικρουόμενες απόψεις για τον Φίλιππο και το κράτος της Μακεδονίας από τους Αθηναίους (Δημοσθένης, Αισχίνης) και αγώνας επιχειρηματολογίας σε ομάδες για τις προθέσεις του Φιλίππου Β'.</p>

<p>Η κατάκτηση της Ανατολής</p> <p>Ο Αλέξανδρος και η διαδοχή του μακεδονικού θρόνου. Η εκστρατεία στην Ανατολή. Η δημιουργία του οικουμενικού κράτους. Οι πολιτικές απέναντι στους κατεκτημένους λαούς.</p>	<p>Να αντιληφθούν τις συνθήκες, τις δυσκολίες και τα χαρακτηριστικά της μακροχρόνιας στρατιωτικής εκστρατείας και να την ερμηνεύσουν στο πλαίσιο της εποχής.</p> <p>Να αξιολογήσουν τα κίνητρα, τις πρακτικές και τις επιλογές του Αλέξανδρου και επισημάνουν τα αποτελέσματα της εκστρατείας στους λαούς της Ανατολής μέσα από τις διαφορετικές οπτικές των ανθρώπων της εποχής.</p> <p>Να προσδιορίσουν και να συζητήσουν τα χαρακτηριστικά του πολυπολιτισμικού κράτους που ίδρυσε ο Μ. Αλέξανδρος και να προβούν σε συγκρίσεις με το παρόν.</p> <p>Να διερευνήσουν την απήχηση της προσωπικότητας και της σημασίας της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην ιστοριογραφία, την ιστορική κουλτούρα και τέχνη ως τις μέρες μας και να ερμηνεύουν τους λόγους δημιουργίας του θρύλου του, αλλά και του χαρακτηρισμού του ως «Μεγάλου».</p>	<p>Εκστρατεία, ανεξίθρησκία, εταίροι, φάλαγγα, ιππικό, ναυτικό, ίδρυση πόλεων, ανατολικά πρότυπα, μικτοί γάμοι, εξελληνισμός, πολυπολιτισμικότητα, οικουμενικότητα</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα, ιστορική ενσυναίσθηση, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Παρακολούθηση βίντεο και μελέτη αποσπασμάτων γραπτών πηγών (π.χ. Αρριανός, Διόδωρος) ή εκπαιδευτικού υλικού (ενδεικτικά: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/arxaiotita/page_041.html) σχετικά με τη δράση του Αλέξανδρου, την πορεία και τις μάχες στην Ανατολή. Συζήτηση για τα χαρακτηριστικά της εκστρατείας από την πλευρά των στρατιωτών και του βοηθητικού προσωπικού. Παιχνίδι ρόλων – δραστηριότητα ενσυναίσθησης με θέμα τη συζήτηση δύο Μακεδόνων στρατιωτών που μαθαίνουν ότι η εκστρατεία θα συνεχιστεί προς την Ινδία.</p> <p>Μελέτη αποσπασμάτων δευτερογενών πηγών για τις πολιτικές επιλογές του Μ. Αλέξανδρου (διοίκηση, μικτοί γάμοι, ίδρυση πόλεων, υιοθέτηση ανατολικών προτύπων). Παιχνίδι ρόλων σχετικά με τις αντιδράσεις του στρατού και των γηγενών: π.χ. «Είσαι μακεδόνας στρατιώτης που θα παντρευτείς μια ασιάτισσα πριγκίπισσα στην ομαδική τελετή των «Γάμων στα Σούσα...» ή «Είσαι γηγενής σε μια σατραπεία και υποδέχεσαι τη μακεδονική φρουρά που έχει εγκατασταθεί στον τόπο σου ...».</p> <p>Έρευνα σε ομάδες και καταγραφή χωρών και λαών που συμπεριλήφθηκαν στο νέο πολυπολιτισμικό κράτος του Μ. Αλεξάνδρου. Συζήτηση για τα στοιχεία που ενώνουν και εκείνα που χωρίζουν τους λαούς, τότε και σήμερα.</p> <p>Μελέτη αντικρουόμενων δευτερογενών πηγών για τη σημασία της εκστρατείας του Μεγάλου Αλεξάνδρου για τους λαούς της περσικής αυτοκρατορίας και τον ελληνικό κόσμο. Αγώνας επιχειρηματολογίας με θέμα: «Μέγας Αλέξανδρος: εκπολιτιστής ή κατακτητής;».</p>
---	--	--	--	---

<p>Οικονομία, κοινωνία και καθημερινή ζωή</p> <p>Τα χαρακτηριστικά της οικονομίας, της κοινωνίας και της καθημερινής ζωής στις πόλεις-κράτη των κλασικών χρόνων.</p>	<p>Να συγκρίνουν τα χαρακτηριστικά, τις ομοιότητες και τις αλλαγές στους τρόπους και τα μέσα της γεωργικής παραγωγής από την Αρχαϊκή ως την Κλασική περίοδο.</p> <p>Να διερευνήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά και τις δομές της οικονομίας την κλασική περίοδο, εξετάζοντας τα ζητήματα της κυκλοφορίας των νομισμάτων, της βιοτεχνικής παραγωγής, των αγορών και των διακινούμενων προϊόντων.</p> <p>Να αποτιμήσουν την κοινωνική θέση και τις συνθήκες ζωής των αγροτών, εμπόρων και βιοτεχνών στην κλασική εποχή σε αντιδιαστολή με τους δούλους και την αξία των τελευταίων ως προσωπικό και εργατικό κεφάλαιο.</p> <p>Να επεξεργαστούν όψεις της καθημερινότητας στα κλασικά χρόνια μέσα από τη μελέτη πηγών για τις δραστηριότητες στο πλαίσιο του δημόσιου και ιδιωτικού βίου.</p>	<p>Οικονομία, γεωργία, κτηνοτροφία, βιοτεχνία, μεταλλουργία, εμπόριο, δούλοι, δουλεία, προϊόντα εισαγωγών – εξαγωγών, τράπεζες, λιμάνια, γιορτές, θυσίες, καθημερινή ζωή, διατροφή, συμπόσιο, εκπαίδευση</p>	<p>Χώρος, χρόνος, ομοιότητα και διαφορά, συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα</p>	<p>Ανάγνωση αποσπασμάτων από την ελληνική γραμματεία του 8ου και 4ου αιώνα για τη γεωργική ζωή (Ησίοδος, Ξενοφών): σύγκριση και συμπεράσματα για τις αλλαγές στις γεωργικές τεχνικές, τα προϊόντα και τη ζωή των αγροτών.</p> <p>Φύλλο εργασίας με πρωτογενείς και δευτερογενείς (ψηφιακές και έντυπες) πηγές και χάρτες για την οικονομία της εποχής (εμπορικές συναλλαγές, τράπεζες, νόμισμα) και την οικονομική κατάσταση στις πόλεις-κράτη στον ελλαδικό χώρο. Παραγωγή προφορικού ή γραπτού ιστορικού λόγου για τη μορφή και τα χαρακτηριστικά της οικονομίας της περιόδου.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών σχετικά με τη διαφορετική κοινωνική αποδοχή επαγγελματιών (αγρότες, τεχνίτες, έμποροι, εργάτες) και την οικονομική σημασία των δούλων ως εισοδηματικού κεφαλαίου ή παραγωγικού δυναμικού. Διατύπωση ερμηνειών για τις κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής.</p> <p>Έρευνα σε ομάδες για την καθημερινή ζωή στα κλασικά χρόνια μέσα από τη μελέτη ψηφιακών και έντυπων πηγών (κείμενα, τεχνουργήματα) ή εναλλακτικά μέσα από ερευνητική επίσκεψη σε αρχαιολογικούς χώρους και μουσεία της περιοχής, με ενδεικτικά θέματα: ενδυμασία, διατροφή, εκπαίδευση, συμπόσια, οικιακές δραστηριότητες, γιορτές. Εναλλακτικά: Με αφορμή παραστάσεις σε αρχαιολογικά ευρήματα οι μαθητές συγγράφουν σύντομα κείμενα με θέματα συναισθημάτων των ανθρώπων σε διάφορες εκφάνσεις του ιδιωτικού βίου: π.χ. πώς θρηνούσαν και αποδέχονταν τον θάνατο, τα συναισθήματα σε ένα συμπόσιο, μια γιορτή, ένα γάμο κ.λπ.</p>
---	--	--	---	---

8. Η εποχή των ελληνιστικών βασιλείων
(4-5 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες- προτάσεις αξιολόγησης
<p>Ο ελληνικός κόσμος διευρύνεται</p> <p>Η πολιτική κατάσταση στην Ανατολή και την Ελλάδα την εποχή των διαδόχων: οι παλιές και οι νέες πολιτικές δυνάμεις.</p>	<p>Να εξετάσουν την κατάσταση που διαμορφώθηκε στον ελλαδικό χώρο μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου (εξεγέρσεις, ανταγωνισμοί, πόλεμοι) και να διακρίνουν τις διαφορετικές οπτικές των δρώντων υποκειμένων και ομάδων.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τις πολιτικές συνθήκες που διαμορφώνονται στην Ανατολή και στην κυρίως Ελλάδα τον 3ο και 2ο αιώνα π.Χ. και να εξαγάγουν συμπεράσματα για τους λόγους των αλληπαλλήλων συγκρούσεων στον ελληνιστικό κόσμο.</p> <p>Να αποτιμήσουν τον ρόλο των νέων πολιτικών δυνάμεων στην Ελλάδα (Ηπειρος, Συμπολιτείες) και να ερμηνεύσουν τις συγκρούσεις τους με τις παλιές (Μακεδονία, Σπάρτη), μεταξύ τους και με τη Ρώμη.</p>	<p>Ελληνιστικά κράτη, διαδοχή, μοναρχία, Βασίλειο Αιγύπτου, Βασίλειο Συρίας, Βασίλειο Περγάμου, βασίλειο Μακεδονίας Λαμιακός πόλεμος, Συμπολιτείες βασίλειο Ηπείρου</p>	<p>Μελέτη σχετικών πηγών και αντιπαραβολή ρητορικών λόγων μεταξύ των φίλων και των εχθρών των Μακεδόνων στην Αθήνα για την κήρυξη του πολέμου μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου.</p> <p>Μελέτη ιστορικών χαρτών και έρευνα σε ομάδες για τα ελληνιστικά κράτη των διαδόχων, τις πόλεις-κράτη (Αθήνα, Σπάρτη, Ρόδος), τα βασίλεια της Μακεδονίας και Ηπείρου σε διαδικτυακές πηγές (ενδεικτικά: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/arxaiotita/page_043). Κωδικοποίηση των χαρακτηριστικών τους και εξαγωγή συμπερασμάτων για τις ομοιότητες και τις διαφορές. Συζήτηση για τα αίτια και τις συνέπειες των διαρκών συγκρούσεων μεταξύ τους με αξιοποίηση των ιστορικών δεδομένων για τις πόλεις-κράτη κατά τη κλασική περίοδο.</p> <p>Μελέτη ιστορικών χαρτών και καταγραφή σε πίνακα των γεωγραφικών και οργανωτικών χαρακτηριστικών της Αχαϊκής και Αιτωλικής Συμπολιτείας (γεωγραφικά όρια, πόλη-επίκεντρο, δικαιώματα και υποχρεώσεις πόλεων-μελών, νόμισμα). Σύγκριση με τις άλλες γνωστές τους πολιτειακές δομές της ίδιας περιόδου και εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων για τη δράση τους.</p>
<p>Κοινωνία και οικονομία στα Ελληνιστικά χρόνια</p> <p>Τα δημογραφικά, κοινωνικά, θρησκευτικά και οικονομικά χαρακτηριστικά του κόσμου της Ανατολής.</p>	<p>Να αποτιμήσουν τις δημογραφικές συνέπειες που είχε η δημιουργία του κράτους του Αλεξάνδρου και των ελληνιστικών βασιλείων για τις πόλεις του ελλαδικού χώρου και να αξιολογήσουν την πολιτισμική διάδραση των Ελλήνων με τους κατοίκους των χωρών της Ανατολής.</p>	<p>Μετανάστευση, πολιτισμική αλληλεπίδραση, θρησκευτικός συγκρητισμός, πολυπολιτισμικές πόλεις, οικονομία, εμπόριο, λιμάνια, κυκλοφορία νομισμάτων, κοινωνικές τάξεις, δουλεμπόριο, γεωργοί, εργάτες, δουλοπάροικοι, δούλοι</p>	<p>Χώρος, συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά, ιστορική σημαντικότητα, αιτιότητα</p> <p>Συζήτηση για τα αποτελέσματα της μετακίνησης μεγάλου αριθμού Ελλήνων στην Ανατολή. Φύλλο εργασίας με πηγές και εικονιστικό υλικό μέσα από το οποίο θα αναδεικνύεται η αντίφαση της αρχαίας ελληνικής αντίληψης για το δίπολο «Ελληνες-Βάρβαροι» σε σχέση με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα που διαμορφώνεται από τη συμβίωση των Ελλήνων με τους γηγενείς.</p>

	<p>Να εξηγήσουν τη σημασία που είχαν για την οικονομία της περιόδου η μετατόπιση των εμπορικών αξόνων, η απλούστευση των νομισματικών συστημάτων, οι τραπεζικές δραστηριότητες και να συγκρίνουν με την κλασική περίοδο.</p> <p>Να συζητήσουν τη σημασία και τον ρόλο των μεγάλων λιμανιών της Μεσογείου και των αστικών κέντρων της Ανατολής για την οικονομία της περιόδου και τη ζωή των διαφορετικών κοινωνικών τάξεων.</p>			<p>Διερεύνηση δευτερογενών γραπτών πηγών για τα χαρακτηριστικά της οικονομίας και της κοινωνίας την ελληνιστική εποχή. Περιγραφή και σύγκριση νομισμάτων κλασικών και ελληνιστικών χρόνων αξιοποιώντας οπτικές πηγές. Ψηφιακή περιήγηση και έρευνα στις συλλογές του Νομισματικού Μουσείου Αθηνών για τα νομίσματα των ελληνικών πόλεων της περιόδου. Εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων.</p> <p>Παρακολούθηση βίντεο με αναπαράσταση του λιμανιού και του Φάρου της Αλεξάνδρειας και μελέτη χαρτών με τα σημαντικά οικονομικά κέντρα και λιμάνια της περιόδου. Συζήτηση για τη σημασία τους ως προς τη ζωή των αγροτών, της αστικής τάξης και των δούλων.</p>
<p>Οι πνευματικές εξελίξεις και ο υλικός πολιτισμός</p> <p>Η διεθνοποίηση της ελληνικής γλώσσας. Ο υλικός πολιτισμός. Οι επιστήμες και οι εφευρέσεις. Τα πνευματικά κέντρα της Ανατολής.</p>	<p>Να αποτιμήσουν τον οικουμενικό χαρακτήρα του πολιτισμού της ελληνιστικής εποχής ως αποτέλεσμα όσμωσης ελληνικών και ανατολικών στοιχείων και τη συμβολή της γλώσσας σε αυτό.</p> <p>Να επιχειρηματολογήσουν για τη σημασία των επιστημονικών ανακαλύψεων και εφευρέσεων της περιόδου.</p> <p>Να εντοπίσουν τις ομοιότητες και τις αλλαγές στη γλυπτική, αρχιτεκτονική και πολεοδομία συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο και να τις ερμηνεύσουν με βάση το πνεύμα της εποχής.</p>	<p>Γλώσσα, ελληνιστική κοινή, φιλοσοφία, πολεοδομία, ναοδομία, δημόσια αρχιτεκτονική, γλυπτική, ταφικά μνημεία, μαισωλεία, πνευματικά κέντρα, εφευρέσεις, τεχνολογία</p>	<p>Ιστορική σηματικότητα, συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Σύγκριση της μορφής της γλώσσας ενός κειμένου της Ελληνιστικής Κοινής με αυτής ενός κειμένου της αττικής διαλέκτου. Σχολιασμός του ιστορικού πλαισίου της εποχής (πολυγλωσσία) και του ρόλου της ελληνικής γλώσσας στην επικοινωνία διαφορετικών πληθυσμιακών ομάδων στις πόλεις της Ανατολή.</p> <p>Ψηφιακή επίσκεψη σε σχετικά μουσεία και κέντρα τεχνολογίας (π.χ. Νόησις, Θεσσαλονίκη) και μελέτη αναπαραστάσεων μηχανών (π.χ. κοχλίες, αντλίες, αυτόματα, μηχανισμοί, μηχανισμός Αντικυθήρων). Συζήτηση για τις τεχνολογικές εξελίξεις της περιόδου, τη διάδοσή και σημαντικότητά τους ως τις μέρες μας.</p> <p>Σύγκριση έργων γλυπτικής των ελληνιστικών χρόνων με έργα των κλασικών χρόνων στην τάξη ή μέσα από φυσική ή ψηφιακή επίσκεψη στο μουσείο. Ερμηνεία τους σε σχέση με τις αλλαγές στα θέματα, τους συμβολισμούς, την απόδοση των μορφών και τις χρήσεις τους. Εναλλακτικά: Μελέτη πολεοδομικών σχεδίων, ναών και ταφικών μνημείων της περιόδου, σύγκριση με την κλασική εποχή και σύνδεσή τους με την καθημερινή ζωή των ανθρώπων.</p>

9. Αρχαία Ρώμη: η ανάδυση μιας νέας δύναμης
(4-5 διδακτικές ώρες)

Τίτλος διδακτικής ενότητας	Στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες- προτάσεις αξιολόγησης
<p>Ρώμη: ο χώρος, ο χρόνος και οι πληθυσμοί. Η περίοδος της βασιλείας</p> <p>Η περιοδολόγηση της Ρωμαϊκής Ιστορίας. Οι λαοί της ιταλικής χερσονήσου και οι σχέσεις τους.</p>	<p>Να αντιληφθούν τον χώρο και τον χρόνο που καλύπτει η ρωμαϊκή ιστορία και να εκτιμήσουν τη σημασία της διερεύνησής της στο παρόν.</p> <p>Να ερμηνεύσουν την περιοδολόγηση της Ρωμαϊκής Ιστορίας ως μεταγενέστερο δημιούργημα και ως κατασκευή των ιστορικών.</p>	<p>Ρωμαϊκή ιστορία, Ρώμη, Ιταλική χερσόνησος, Λάτιο, Ρωμαίοι, Ετρούσκοι, Λατίνοι, λατινικά, ετρουσκική γλώσσα, περιοδολόγηση, περίοδος της βασιλείας, ρεπουμπλικανική περίοδος, αυτοκρατορική περίοδος, Μεγάλη Ελλάδα, Νότια Ιταλία, Σικελία</p>	<p>Χώρος, χρόνος, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Μελέτη έντυπων ή ψηφιοποιημένων χαρτών με τη διασπορά θέσεων των διαφορετικών λαών (Ετρούσκοι, Ρωμαίοι, Έλληνες κ.ά.) που διαχρονικά συγκατοικούσαν στην ιταλική χερσόνησο. Συζήτηση για τις αλλαγές που παρουσιάζονται στο πέρασμα του χρόνου.</p> <p>Μελέτη αντικρουόμενων χρονογραμμών με τις τομές και τους βασικούς σταθμούς της ρωμαϊκής ιστορίας ως την αυτοκρατορική περίοδο. Σχολιασμός για τις διαφορετικές απόψεις και τα κριτήρια που θέτουν οι ιστορικοί και τη σημασία που αποδίδουν σε διαφορετικά γεγονότα. Οι μαθητές προτείνουν και τεκμηριώνουν τα δικά τους κριτήρια για τη ρωμαϊκή περιοδολόγηση και τα σημαντικά γεγονότα.</p>
<p>Ρώμη: Η περίοδος της Δημοκρατίας</p> <p>Η συγκρότηση της ρωμαϊκής δημοκρατίας. Τα χαρακτηριστικά του κράτους και η δομή της κοινωνίας.</p>	<p>Να ερμηνεύσουν τη μετεξέλιξη της βασιλείας σε δημοκρατία ως αποτέλεσμα των πολιτικών και κοινωνικών αγώνων.</p> <p>Να διακρίνουν τα αίτια των αλλαγών που παρατηρούνται στις κοινωνικές τάξεις τους θεσμούς, τα όργανα εξουσίας και λειτουργίας, καθώς και τον ρόλο τους στο Ρωμαϊκό Κράτος, σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο.</p> <p>Να αποτιμήσουν την κατάλυση της δημοκρατίας, την άσκηση της δικτατορίας και την εδραίωση της αυτοκρατορίας όχι μόνο ως αποτέλεσμα προσωπικών φιλοδοξιών αλλά και πολιτικών-οικονομικών-κοινωνικών συμφερόντων.</p>	<p>Res publica, κοινωνικές τάξεις, πληβείοι, πατρίκιοι, άρχοντες, σύγκλητος, βέτο, εκκλησία, ύπατος, δικτάτορας, προγραφές, στρατός, δήμαρχος, Πρώτη και Δεύτερη Τριανδρία.</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, αιτιότητα</p>	<p>Έρευνα με φύλλο εργασίας βασισμένο σε πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές για το νέο πολίτευμα και ερμηνεία της μεταβολής του ως συνέπεια των κοινωνικών αγώνων. Αντιπαραβολή με τους πολιτικούς και κοινωνικούς αγώνες στην Αθήνα (Σόλων, Κλεισθένης).</p> <p>Σχηματισμός πυραμίδας με τις κοινωνικές τάξεις. Φύλλο εργασίας με τους θεσμούς, τα όργανα εξουσίας και λειτουργίας και τον ρόλο τους στο Ρωμαϊκό κράτος.</p> <p>Έρευνα σε γραπτές πηγές (Πλούταρχος) για τα πρόσωπα της Πρώτης και Δεύτερης Τριανδρίας. Σχολιασμός της διατήρησης αξιωμάτων και θεσμών της δημοκρατίας από το νέο μοναρχικό πολίτευμα.</p>

<p>Οικονομία, κοινωνία και πολιτισμός της αρχαίας Ρώμης</p> <p>Η αγροτική οικονομία, το εμπόριο και η βιοτεχνία. Οι μεταρρυθμίσεις των Γράκχων. Η εικόνα των πόλεων, της υπαίθρου και η καθημερινή ζωή.</p>	<p>Να κατανοήσουν τις συνθήκες και τις αλλαγές στην αγροτική οικονομία, να αποτιμήσουν τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες των Γράκχων και να ερμηνεύουν τους λόγους της αποτυχίας τους.</p> <p>Να μελετήσουν και να αξιολογήσουν την εξαθλίωση των απλών ανθρώπων του ρωμαϊκού κράτους και να προβληματισθούν για τις διαστάσεις της δουλοπαροικίας και δουλείας.</p> <p>Να διερευνήσουν τον χώρο σημαντικών πόλεων της ρωμαϊκής εποχής και όψεις της καθημερινής ζωής των Ρωμαίων στην πόλη και την ύπαιθρο και να εξαγάγουν συμπεράσματα.</p> <p>Να αξιολογήσουν το ρωμαϊκό δίκαιο και να επισημάνουν την επιρροή του στο σύγχρονο δίκαιο.</p>	<p>Αγροτική οικονομία, αγρότες, μεγαλοκτηματίες, αγρόκτημα, λατιφούντια, επιχειρηματίες, δουλεία, εξέγερση, εμπόριο, βιοτεχνία, δημόσια έργα, υδραγωγεία, θέρμες, αγορά, βίλες, ρωμαϊκό δίκαιο, Δωδεκάδελτος</p>	<p>Αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, ιστορική ενσυναίσθηση, ηθική διάσταση</p>	<p>Συζήτηση για τις κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που οδήγησαν στις μεταρρυθμίσεις των Γράκχων. Διατύπωση ερμηνευτικών συλλογισμών για τους λόγους της μη εφαρμογής τους.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών πηγών (Διώδορος), δευτερογενών πηγών (π.χ. http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/history/arxaiotita/page_055.html?prev=true) ή αποσπασμάτων ταινιών και συζήτηση για τα χαρακτηριστικά της δουλείας στο ρωμαϊκό κόσμο (συνθήκες ζωής, δουλεμπόριο, εξεγέρσεις). Σύγκριση με σύγχρονες μορφές δουλείας στον αναπτυσσόμενο και αναπτυσσόμενο κόσμο. Παιχνίδι ρόλων: Οι μαθητές, ανά δύο, υποδύονται ο ένας τον δουλέμπορο που προσπαθεί να πουλήσει τον δούλο και επιχειρηματολογεί για την αξία του και ο άλλος τον δούλο που περιγράφει τις σκέψεις και τα συναισθήματά του για την μοίρα του.</p> <p>Παρακολούθηση βίντεο και παρατήρηση εικονικών αναπαραστάσεων - οπτικών πηγών και προσομοιώσεων της Ρώμης, της Πομπηίας, του Ερκουλάνουμ. Καταγραφή και περιγραφή των δημόσιων οικοδομημάτων (θερμών, υδραγωγείων, πλατειών, αψίδων, ανακτόρων, αμφιθεάτρων, ναών) και των ιδιωτικών σπιτιών, επαύλεων, εργαστηρίων, δρόμων. Έρευνα για τα ρωμαϊκά αγροκτήματα, τις εργασίες, την παραγωγή, τους ανθρώπους και τις συνθήκες ζωής τους. Παραγωγή προφορικού ή γραπτού ιστορικού λόγου για τη ζωή των πλουσίων, των απλών ανθρώπων, των γεωργών και των δούλων, την εκπαίδευση, τις γιορτές, τη ψυχαγωγία.</p> <p>Φύλλο εργασίας με δευτερογενείς πηγές που συγκρίνουν τη ρωμαϊκή με τη σύγχρονη νομοθεσία (π.χ. εντολή-εντολοδόχος).</p>
--	--	--	--	--

<p>Η μετατροπή της Ρώμης σε αυτοκρατορία. Η ρωμαϊκή κατάκτηση της Ελλάδας</p> <p>Οι πολιτικές της ρωμαϊκής επέκτασης. Η κυριαρχία στην Ελλάδα και ο ελληνορωμαϊκός πολιτισμός.</p>	<p>Να διερευνήσουν τα κίνητρα και τις διαδικασίες της επεκτατικής πολιτικής της Ρώμης και τους παράγοντες που συνέβαλαν στη δημιουργία της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Να ανακεφαλαιώσουν ιστορικά δεδομένα που ήδη έχουν επεξεργαστεί για τις πολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ελλάδα, να τα συσχετίσουν αιτιακά με την υποταγή των Ελλήνων στους Ρωμαίους και να τα επεξεργαστούν στην τοπική τους διάσταση.</p> <p>Να προσδιορίζουν και να αξιολογούν το σύστημα διοίκησης των ρωμαϊκών επαρχιών, εξετάζοντας και αναλύοντας δεδομένα που αναφέρονται στην περίπτωση της Ελλάδας.</p> <p>Να εξετάσουν τις συνάψεις και τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στην αρχαία Ελλάδα και τη Ρώμη ως μια διαδικασία πολιτισμικής όσμωσης στο συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο.</p>	<p>Επεκτατική πολιτική, κατάκτηση, διοίκηση, επαρχίες, διακίνηση ιδεών, ιμπεριαλισμός, εκρωμαϊσμός, ελληνορωμαϊκός πολιτισμός</p>	<p>Χώρος, χρόνος, αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Μελέτη έντυπων χαρτών και παράλληλων χρονογραμμών με θέμα τη σταδιακή επέκταση της Ρώμης. Εναλλακτικά: παρακολούθηση του βίντεο https://www.youtube.com/watch?v=dBzY0We-W9Y. Συζήτηση για τα αίτια και τις συνέπειες της επεκτατικής πολιτικής.</p> <p>Έρευνα για τη ρωμαϊκή κατάκτηση του τόπου των μαθητών και των ιστορικών αφηγήσεων που υπάρχουν γύρω από αυτήν. Ένταξή τους στο ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της ρωμαϊκής κατάκτησης της Ελλάδας και του μεσογειακού χώρου.</p> <p>Φύλλο εργασίας με γραπτές πηγές που υποδεικνύουν τις πολιτειακές αλλαγές στον ελλαδικό χώρο λόγω της ρωμαϊκής κατάκτησης και εντοπισμός των διαφορών στη διοίκηση συγκριτικά με την προηγούμενη περίοδο.</p> <p>Έρευνα σε ψηφιακές και έντυπες βιβλιογραφικές πηγές για τις αμφίδρομες επιρροές και τις συναντήσεις ανάμεσα στην ελληνική και τον ρωμαϊκό κόσμο, με ενδεικτικά θέματα: φιλοσοφία, ιστοριογραφία, λογοτεχνία, ρητορική, υλικός πολιτισμός και τέχνη, θρησκεία. Εναλλακτικά: επίσκεψη σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους που αφορούν στη ρωμαϊκή περίοδο στην Ελλάδα ή βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα για το ίδιο θέμα.</p>
---	---	---	--	--

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

Ο παλαιολιθικός άνθρωπος «κατακτά» τον κόσμο (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο συγκεκριμένος φάκελος συνδέεται οργανικά με το κεφάλαιο της προϊστορίας «Η εποχή του Λίθου» και αναφέρεται στην εξέλιξη του ανθρώπινου είδους (*Homo habilis*, *Homo erectus*, Άνθρωπος του Νεάντερταλ, *Homo sapiens*), στην εξάπλωση των παλαιολιθικών κοινωνιών στον κόσμο και τις εξελίξεις αναφορικά με τις μετακινήσεις, τις μορφές κατοίκησης, τα εργαλεία αλλά και τις αλλαγές τους στο μακρύ χρόνο της παλαιολιθικής. Μέσα από την επεξεργασία του φακέλου οι μαθητές/τριες θα εξετάσουν την εξέλιξη του ανθρώπινου είδους, τη χρονική και χωρική του εξάπλωση από την Αφρική σε όλο τον κόσμο και τη πολιτισμική συγκρότηση των παλαιολιθικών κοινωνιών με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα, ώστε να εκτιμήσουν την κοινή ανθρωπολογική συνθήκη που σηματοδοτεί η Παλαιολιθική για την ιστορία του κόσμου.

Έχει χώρο για όλους; Επαφές και ανταγωνισμοί δύο ανακτορικών κοινωνιών (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο φάκελος προσεγγίζει ζητήματα που συνδέονται με το κεφάλαιο της προϊστορίας «Εποχή του Χαλκού: η εμφάνιση της κοινωνικής πολυπλοκότητας» αναφορικά με τις αλληλεπιδράσεις και τους ανταγωνισμούς των ανακτορικών κοινωνιών της Μινωικής Κρήτης και της Μυκηναϊκής Ελλάδας με βάση τα αρχαιολογικά ευρήματα: ανάκτορα, οχυρώσεις, γραφή, ταφές και τεχνουργήματα. Μέσα από την επεξεργασία του συγκεκριμένου φακέλου οι μαθητές-τριες θα εμβαθύνουν στην ιστορία των ανακτορικών κοινωνιών του Προϊστορικού Αιγαίου της 2ης χιλιετίας στην Κρήτη και νότια Ελλάδα και θα εξετάσουν, μέσα από τη μελέτη αρχαιολογικών δεδομένων, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά, τις συνάψεις και τις διαφοροποιήσεις μεταξύ τους και με τον κόσμο της Ανατολής.

Ο αρχαίος κόσμος στον καθρέφτη του: τα παιδιά, οι γυναίκες, οι δούλοι και οι ξένοι (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο φάκελος συνδέεται οργανικά με τα κεφάλαια της ελληνικής αρχαιότητας και έχει ως θέμα του την κοινωνική διαστρωμάτωση στον αρχαίο κόσμο εξετάζοντας την περίπτωση των γυναικών, των παιδιών, των δούλων, των μέτοικων και των περίοικων, αλλά και τις τοπικές διαφοροποιήσεις και αλλαγές στο χρόνο. Μέσα από την επεξεργασία του συγκεκριμένου θεματικού φακέλου οι μαθητές/τριες θα μελετήσουν τη διαφορετική κοινωνική θέση και τις διαφοροποιήσεις συγκεκριμένων κοινωνικών κατηγοριών (με κριτήριο την ηλικία, το φύλο, την καταγωγή και το καθεστώς ελευθερίας) από όσες συγκροτούσαν τις πόλεις-κράτη στην αρχαιότητα, ώστε να ερμηνεύσουν το ζήτημα των κοινωνικών διακρίσεων στο πλαίσιο της αρχαίας ελληνικής κοινωνίας.

Ο κόσμος των αρχαίων μέσα από τον κόσμο των αρχαίων αγγείων (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο φάκελος συνδέεται οργανικά με τα κεφάλαια για της αρχαιότητας και εξειδικεύεται στο ζήτημα της παραγωγής, διακίνησης και χρήσης της αρχαίας ελληνικής κεραμικής από τη γεωμετρική ως την κλασική εποχή. Οι μαθητές μέσα από την επεξεργασία του συγκεκριμένου φακέλου θα εξετάσουν την αρχαία ελληνική κεραμική ως πολύπλευρη ιστορική πηγή για την τεχνολογία και την τέχνη της εποχής (κατασκευή, τεχνικές, τυπολογίες, διακόσμηση, ρυθμοί, αγγειοπλάστες και ζωγράφοι), τον δημόσιο και τον ιδιωτικό βίο των αρχαίων (θρησκεία, διατροφή, καθημερινή ζωή, τελετουργίες, ταφικά έθιμα), την οικονομία (βιοτεχνική παραγωγή, ανταγωνισμοί, εμπόριο, εργασιακές συνθήκες) αλλά και ως πεδίο αφήγησης και νοηματοδότησης τους κόσμους τους μέσα από την αγγειογραφία.

Στο σπίτι και στο γυμναστήριο: όψεις της καθημερινής ζωής στην αρχαιότητα (4-5 διδακτικές ώρες)

Ο συγκεκριμένος θεματικός φάκελος δίνει την ευκαιρία στους μαθητές-τριες να ανακαλύψουν σημαντικές

εκφάνσεις της καθημερινής ζωής στο δημόσιο και ιδιωτικό χώρο της αρχαίας πόλης και να προβληματιστούν για τις ομοιότητες και τις διαφορές των ανθρώπινων αναγκών στο παρελθόν και στο παρόν, εξετάζοντας ιστορικά δεδομένα και υλικές μαρτυρίες. Στα περιεχόμενά του περιλαμβάνονται η καθημερινότητα των ανθρώπων στον αρχαίο κόσμο, η ζωή μέσα στο σπίτι και στην πόλη (διατροφή, εκπαίδευση, άθληση, διασκέδαση, εκδηλώσεις, συμπόσια). Ο φάκελος συνδέεται με τα κεφάλαια της αρχαϊκής και κλαστικής αρχαιότητας.

Τα μυαλά και τα χέρια: οι επιστήμονες, οι φιλόσοφοι, οι καλλιτέχνες και οι εφευρέτες (4-5 διδακτικές ώρες)

Η επεξεργασία του συγκεκριμένου φακέλου μπορεί να γίνει με την ολοκλήρωση των κεφαλαίων της αρχαϊκής, κλασικής και ελληνιστικής εποχής. Μέσα από το περιεχόμενό του οι μαθητές-τριες θα εκτιμήσουν τη συμβολή που είχε για τη ζωή των αρχαίων Ελλήνων η φιλοσοφία και η επιστημονική σκέψη από τη μια και οι εφευρέσεις και τα έργα των τεχνιτών – καλλιτεχνών από την άλλη, εξετάζοντας συγκεκριμένες περιπτώσεις αρχαίων φιλοσόφων, επιστημόνων, εφευρετών και καλλιτεχνών και της κοινωνικής αποδοχής που είχε το έργο τους.

Μια αυτοκρατορία γεννιέται στη Μεσόγειο: Η αρχαία Ρώμη (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο συγκεκριμένος φάκελος συνδέεται με το κεφάλαιο «Αρχαία Ρώμη: η ανάδυση μιας νέας δύναμης» και έχει ως θέμα του την εξάπλωση της Ρώμης στην ιταλική χερσόνησο, την Αφρική (Καρχηδόνα, Αίγυπτος), την Ελλάδα, τα Βαλκάνια, την Ανατολή και την Ευρώπη από την Ισπανία ως τον Ρήνο αλλά και το ζήτημα της οργάνωσης του ρωμαϊκού στρατού. Μέσα από την επεξεργασία του συγκεκριμένου θεματικού φακέλου οι μαθητές-τριες θα μελετήσουν τις ιστορικές διαδικασίες μέσα από τις οποίες δημιουργήθηκε σταδιακά η Αυτοκρατορία της Ρώμης και θα εξετάσουν τις γεωγραφικές και στρατιωτικές παραμέτρους της ρωμαϊκής εξάπλωσης στον τότε γνωστό κόσμο.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Β' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Εισαγωγή: Ο χρόνος και οι πηγές της ιστορίας
(2 διδακτικές ώρες)

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ
Δίνουμε ονόματα στο παρελθόν	<p>Να εξοικειωθούν με την εννοιολόγηση της εποχής, την οποία θα μελετήσουν κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.</p> <p>Να προβληματιστούν για τους λόγους που επιλέγονταν, άλλαζαν και εξακολουθούν να αλλάζουν οι έννοιες με τις οποίες σημαίνουμε ολόκληρες ιστορικές εποχές.</p>	Αρχαιότητα, Μεσαιώνας, Σκοτεινοί Χρόνοι, Εποχή των βαρβάρων, Αναγέννηση Βυζάντιο, Έλληνας, Εθνικός	Ιστορική οπτική	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με ερώτηση-τίτλο «Πώς να ονομάσουμε τις εποχές της ιστορίας;»</p> <p>Σύνταξη ιστορικού λεξικού με λήμματα τις πρωτογενείς ιστορικές έννοιες «Αρχαιότητα», «Μεσαιώνας», «Αναγέννηση», «Έλληνας», «Εθνικός» και «Βυζάντιο». Κάθε λήμμα θα περιλαμβάνει τις ακόλουθες ενότητες: α) Πώς οι άνθρωποι ονόμαζαν τότε την εποχή τους; β) Πώς την ονόμασαν οι κατοπινοί; γ) Πώς την ονομάζουμε τώρα;</p>
Βάζουμε τάξη στον χρόνο	<p>Να εξοικειωθούν με θεμελιώδεις έννοιες του ιστορικού χρόνου και να αναπτύξουν προβληματισμούς πάνω στα κριτήρια με τα οποία γίνονται οι περιοδολογήσεις.</p> <p>Ως αποτέλεσμα των προηγούμενων στόχων, να κατανοήσουν αφενός τη σχετικότητα και αφετέρου την ιστορικότητα της ίδιας της χρονολόγησης.</p>	Πρώμος, πρώτος, μέσος, ύστερος, όψιμος Μεσαιώνας	Χρονολόγηση, περίοδος, τομή	<p>Συζήτηση για ζητήματα περιοδολόγησης με κύριο ερώτημα: Τομές στον ιστορικό χρόνο είναι οι μάχες; Η ίδρυση ή η διάλυση κρατών; Η ανάρρηση στο θρόνο ή η πτώση σημαντικών ιστορικών προσώπων; Τα οικονομικά, τεχνολογικά ή πολιτισμικά γεγονότα και φαινόμενα; κ.λπ.</p> <p>Στη συνέχεια, καταγραφή σε ιστορική χρονογραμμή των περιόδων της μεσαιωνικής ευρωπαϊκής και της βυζαντινής εποχής, οι οποίες υιοθετούνται στο Π.Σ., καθώς και των γεγονότων που συνιστούν ή έχουν καθιερωθεί ως χρονολογικές τομές. Προτείνονται τα ακόλουθα γεγονότα-τομές:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 324: μεταφορά της πρωτεύουσας του ρωμαϊκού κράτους στην Κωνσταντινούπολη • 395: διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας σε ανατολική και δυτική • 476: κατάρρευση δυτικού ρωμαϊκού κράτους • 1204: άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους • 1453: άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς • 1492: ανακάλυψη Αμερικής
Πώς μαθαίνουμε για το παρελθόν; Οι πηγές και η μέθοδος των ιστορικών	<p>Να εξοικειωθούν με βασικές έννοιες των ιστορικών πηγών της εποχής.</p> <p>Να συνοψίσουν τις βασικές αρχές της ιστορικής μεθόδου ανατρέχοντας σε όσα έκαναν στα μαθήματα Ιστορίας των προηγούμενων τάξεων.</p>	Βιβλία και βιβλιοθήκες, χειρόγραφα και αντιγραφή χειρογράφων, πάπυρος, περγαμνή, χαρτί	Πηγές (πρωτογενείς και δευτερογενείς), γραπτές πηγές, εικόνες, υλικός πολιτισμός, ιστορικά ερωτήματα	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Ιστορικές πηγές» και υποθέματα: α) «Μορφές και είδη πηγών», β) «Ποιες ερωτήσεις κάνουμε στις πηγές;». Για το α' υποθέμα, αναζήτηση στο διαδίκτυο σχετικών πληροφοριών και εικόνων.</p>

Α. Ύστερη Αρχαιότητα:
 σύνδεση με την ύλη της προηγούμενης τάξης με τη μορφή της κριτικής επισκόπησης
 (4 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
<p>Η Ρώμη μετατρέπεται σε αυτοκρατορία</p>	<p>Να προσδιορίσουν τον χρόνο και τον χώρο της ιστορίας της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (από την επικράτηση του Οκταβιανού το 31 π.Χ., μέχρι την διαίρεση του ρωμαϊκού κράτους το 395 μ.Χ.) και να την εντάξουν στο ευρύτερο πλαίσιο της ρωμαϊκής ιστορίας.</p> <p>Να κατανοήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που πήρε το ρωμαϊκό κράτος με τη μετεξέλιξή του σε αυτοκρατορία, με έμφαση (α) στον έλεγχο των λαών που υπέταξε, και (β) στη χρήση και επέκταση του δικαιώματος του ρωμαίου πολίτη.</p>	<p>Ύστερη Αρχαιότητα, Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, αυτοκρατορική εξουσία, Δικαίωμα ρωμαίου πολίτη, άποικοι (coloni), αποικίες, εκρωμαϊσμός</p>	<p>Χώρος και χρόνος, περιοδολόγηση, συνέχεια και αλλαγή</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός ψηφιακού διαδραστικού χάρτη στον οποίον αποτυπώνονται οι εδαφικές μεταβολές στο ρωμαϊκό κράτος κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.</p> <p>Κατασκευή ιστορικής χρονογραμμής με σημείο εκκίνησης την ίδρυση της Ρώμης και λήξης τη διαίρεση του ρωμαϊκού κράτους το 395. Η διαδικασία θα έχει τη μορφή επισκόπησης και σύνδεσης με την ύλη της προηγούμενης τάξης. Καλό είναι να δοθεί έμφαση στην εξέλιξη των περιόδων της βασιλείας, της δημοκρατίας και της αυτοκρατορίας.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες και πραγματοποίηση πρότζεκτ ή δραστηριότητας με θέμα «θριάμβοι ρωμαίων αυτοκρατόρων». Κάθε ομάδα επιλέγει μια αψίδα θριάμβου της ρωμαϊκής εποχής και ερευνά τον σκοπό για τον οποίο κατασκευάστηκε, την αρχιτεκτονική της, τα υλικά κατασκευής, τις παραστάσεις που φέρει, τις τελετές που έγιναν κάτω από αυτήν.</p> <p>Παρουσίαση στην ολομέλεια της τάξης και τοποθέτηση σε έναν κοινό χάρτη της ρωμαϊκής επικράτειας. Συζήτηση για τους συμβολισμούς των τελετών θριάμβου. Εναλλακτικά, οι μαθήτριες μπορούν να δημιουργήσουν «παγωμένες εικόνες», μιμούμενοι τις ανάγλυφες παραστάσεις των αψίδων.</p> <p>Συζήτηση για το νόημα της φράσης «διαίρει και βασίλευε» ("divide et impera").</p> <p>Μελέτη του διατάγματος του Καρράλλα (212 μ.Χ.) και παιχνίδι ρόλων: δύο ρωμαίοι άρχοντες συζητούν αν το διάταγμα θα ωφελήσει τελικά –ή όχι– την πατρίδα τους.</p> <p>Συζήτηση για τη χρήση του όρου «ρωμαίος πολίτης» από τους ελληνικούς πληθυσμούς κατά την περίοδο αυτή.</p>

<p>Ρωμαϊκή οικονομία και κοινωνία</p>	<p>Να διερευνήσουν τα αίτια της σχετικής οικονομικής ευημερίας που γνώρισε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία κατά την περίοδο της λεγόμενης «ρωμαϊκής ειρήνης».</p> <p>Να επισημάνουν και να προβληματιστούν για τις ανισότητες μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων-στρωμάτων της ρωμαϊκής κοινωνίας.</p> <p>Να διακρίνουν και να παρουσιάσουν τα αίτια και τις συνέπειες της επέκτασης της δουλικής εργασίας. Ακολούθως, να σχολιάσουν τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης των δούλων, καθώς και τα περιθώρια αντίδρασής τους.</p> <p>Να κατανοήσουν την πολιτισμική ποικιλομορφία των κοινωνιών της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.</p> <p>Στον αντίποδα και στο δεδομένο πολιτικό και πολιτισμικό πλαίσιο, να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους έγινε η Ιουδαϊκή Εξέγερση εναντίον των Ρωμαίων και να αντιληφθούν τις συνέπειες που είχε για τους Εβραίους η ήττα και η καταστροφή της Ιερουσαλήμ το 70 μ.Χ. (εβραϊκή διασπορά).</p>	<p>Ρωμαϊκή ειρήνη (pax romana), οδικό δίκτυο, πατρίκιοι και πλεβείοι, δούλοι και απελεύθεροι, πάτρονες και πελάτες, ρωμαϊκός όχλος, pater familias, πολυθεϊσμός, μονοθεϊσμός, Ιουδαϊσμός, εξέγερση, εβραϊκή διασπορά</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητες-διαφορές, ενσυναίσθηση</p>	<p>Σχεδιάγραμμα ή άσκηση άστρου με θέμα τα αίτια της σχετικής οικονομικής ευημερίας των δύο πρώτων αιώνων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Συζήτηση για το νόημα της φράσης «όλοι οι δρόμοι οδηγούν στη Ρώμη». Παρατήρηση και περιγραφή χάρτη του οδικού δικτύου της ρωμαϊκής εποχής και, στη συνέχεια, συζήτηση για τις οικονομικές και πολιτικές σκοπιμότητες που αυτό εξυπηρετούσε.</p> <p>Κατασκευή κοινωνικής πυραμίδας με την αποτύπωση των τάξεων της ρωμαϊκής κοινωνίας.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: Ένας απελεύθερος αφηγείται στα παιδιά του τη ζωή του πριν και μετά την ελευθέρωσή του.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων εστιασμένο στα αυστηρά αγροτικά ήθη της παραδοσιακής ρωμαϊκής κοινωνίας: ένας μαθητής και μία μαθήτρια υποδύονται ένα ζεύγος Ρωμαίων της πρώιμης περιόδου, που συζητούν για τα παιδιά τους. Πρβλ. σχετικά επιτύμβια ανάγλυφα.</p> <p>Επιμόνηση μιας φανταστικής ιστορίας με επίκεντρο ή κατάληξη τη λατινική φράση: «Η γυναίκα του Καίσαρα δεν αρκεί να είναι ενάρετη, αλλά και να φαίνεται». Ακολουθώντας, συζήτηση για το νόημα και τη χρήση της ίδιας φράσης σήμερα.</p> <p>Προβολή και σχολιασμός αποσπασμάτων από ταινίες ή ντοκιμαντέρ με θέμα τη δουλεία. Συζήτηση για τις ιστορικές αναπαραστάσεις στον κινηματογράφο.</p> <p>Περιγραφή και ερμηνεία της ανάγλυφης παράστασης στη θριαμβική αψίδα του Τίτου στη Ρώμη με θέμα τη λεηλασία της Ιερουσαλήμ. Παράλληλα, ανάλυση της αφήγησης του Φλάβιου Ιώση που για την καταστροφή του ναού του Σολομώντα από το βιβλίο Περί του Ιουδαϊκού Πολέμου 6, 271-288, 300-309, βλ. ιστοσελίδα: Ψηφίδες για την ελληνική γλώσσα</p>
--	--	--	--	--

<p>Θρησκεία και πολιτισμός</p>	<p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τα κύρια χαρακτηριστικά της θρησκευτικής ζωής των αρχαίων Ρωμαίων, όπως αυτή εξελίχθηκε υπό την επιρροή άλλων λαών και πολιτισμών.</p> <p>Να επισημάνουν τα αίτια της εχθρικής, σε πρώτη φάση, αντιμετώπισης του χριστιανισμού από τις ρωμαϊκές αρχές.</p> <p>Να εξηγήσουν γιατί, παρά τους διωγμούς, αυξήθηκε η απήχηση του χριστιανισμού.</p> <p>Να γνωρίσουν εκφάνσεις του υλικού και πνευματικού πολιτισμού των Ρωμαίων και να εκτιμήσουν το πρακτικό πνεύμα τους.</p> <p>Να συνδέσουν την ανάπτυξη του ρωμαϊκού δικαίου με τη διοίκηση της αχανούς αυτοκρατορίας. Να εξηγήσουν γιατί το ρωμαϊκό δίκαιο θεωρείται σημαντικό ακόμη και σήμερα.</p>	<p>Ανιμισμός, προγονολατρία, πολυθεϊσμός, συγκρητισμός, διωγμοί, ανεξιθρησκία, ρωμαϊκό τσιμέντο, κινστέρνες, θέρμες, αψίδα θριάμβου, ρεαλιστικό πορτρέτο, ιστορικός ανάγλυφο, ιστορικά αποφθέγματα</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ηθικές διαστάσεις, ομοιότητες-διαφορές</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση σχετικά με τη σημασία των θρησκευτικών τελετών στην πολιτική ζωή και στην καθημερινότητα των Ρωμαίων. Σύγκριση με τη σημασία των τελετών στις μέρες μας.</p> <p>Επεξεργασία πρωτογενών ή δευτερογενών γραπτών ή οπτικών πηγών, που αφορούν στους διωγμούς κατά των χριστιανών. Με αφορμή τους διωγμούς, συζήτηση για τις αντιλήψεις των ανθρώπων, τότε και τώρα, περί ανεξιθρησκίας.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες, οργάνωση και παρουσίαση ψηφιακών συλλογών με θέματα όπως: ρωμαϊκοί δρόμοι, γέφυρες, υδραγωγεία, κρήνες, θέρμες, θέατρα, ωδεία, ναούς, αγάλματα, ανάγλυφα, αψίδες θριάμβου, έργα μικροτεχνίας, ψηφιδωτά και τοιχογραφίες.</p> <p>Με την βοήθεια του διαδικτύου οι μαθητές και οι μαθήτριες εντοπίζουν τα πλησιέστερα στην περιοχή τους κατάλοιπα ρωμαϊκών μνημείων και συντάσσουν ένα άρθρο για την εφημερίδα ή την ιστοσελίδα του σχολείου.</p> <p>Αξιοποίηση λατινικών φράσεων που χρησιμοποιούνται και σήμερα, αυτούσιες ή σε μετάφραση («ο κύβος ερρίφθη», «de jure», «de facto») σε κόμικς, γελοιογραφίες, κείμενα. Αγώνας επιχειρηματολογίας σχετικά με το λατινικό γνωμικό «σκληρός νόμος, αλλά νόμος» («dura lex, sed lex»).</p>
---------------------------------------	--	--	---	---

**Β. Πρωτοβυζαντινή περίοδος (4ος - 6ος αιώνας),
8-10 διδακτικές ώρες**

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
<p>1. Κωνσταντινούπολη, η Νέα Ρώμη</p>	<p>Να συζητήσουν: α) για την απόφαση μεταφοράς της πρωτεύουσας, β) για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της γεωγραφικής θέσης της.</p> <p>Να εντοπίσουν στοιχεία που συνέδεαν την Κωνσταντινούπολη με τη ρωμαϊκή παράδοση (π.χ., δημόσια οικοδομήματα, γιορτές).</p> <p>Να καταγράψουν τεκμηριωμένα και να ερμηνεύσουν</p>	<p>Πρωτεύουσα, γεωπολιτική θέση, εμπορικοί δρόμοι, χερσαίοι και θαλάσσιοι δρόμοι, δημόσια οικοδομήματα</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, Τοπική Ιστορία, τόπος</p>	<p>Αξιοποίηση ιστορικών χαρτών που δείχνουν τη νευραλγική θέση –άρα και τη γεωπολιτική σημασία– της Κωνσταντινούπολης στο δίκτυο των αστικών κέντρων και των χερσαίων και θαλάσσιων εμπορικών δρόμων της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών σχετικά με τη Ρώμη και την Κωνσταντινούπολη (για παράδειγμα, το δίπτυχο ελεφαντοστού του 5ου αι. με την προσωποποίηση της Ρώμης και της Κωνσταντινούπολης –</p>

	τις ονομασίες που αποδόθηκαν διαχρονικά στην Κωνσταντινούπολη			<p>σύγκριση μορφών και συζήτηση για τους σχετικούς συμβολισμούς).</p> <p>Παιχνίδι ρόλων σχετικά με την απόφαση μεταφοράς της πρωτεύουσας: συζήτηση ανάμεσα στον Κωνσταντίνο και τους συμβούλους του για την επιλογή ανάμεσα σε ποικίλες εναλλακτικές: Κωνσταντινούπολη, Σαρδική (στη θέση της σημερινής Σόφιας), Θεσσαλονίκη, Χαλκηδόνα (στη μικρασιατική ακτή του Βοσπόρου).</p> <p>Καταγραφή των διαδοχικών ονομασιών που αποδόθηκαν στο Βυζάντιο από την εποχή που ήταν αποικία των Μεγαρέων. Καταγραφή και σχολιασμός των εναλλακτικών ονομασιών της Κωνσταντινούπολης και της ετυμολογίας ή παρετυμολογίας τους στη διαχρονία, αλλά και στη συγχρονία, με βάση τοπογραφικά ή άλλα χαρακτηριστικά της.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο τοπογραφικού σχεδίου της βυζαντινής Κωνσταντινούπολης. Εντοπισμός σε αυτά των δημοσίων οικοδομημάτων, μνημείων ή έργων τέχνης, όπως ο Ιππόδρομος και το Forum του Κωνσταντίνου, που κατασκευάστηκαν, ανακαινίστηκαν ή μεταφέρθηκαν εκεί από τον Κωνσταντίνο. Δημιουργία ψηφιακής παρουσίασης ενός από αυτά.</p>
2. Η επέκταση και η καθιέρωση του Χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας	<p>Να αναζητήσουν στοιχεία και να περιγράψουν τα θρησκευτικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών κατά την περίοδο αυτή.</p> <p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν: α) τα αίτια των διωγμών κατά των χριστιανών, β) τις ακραίες μορφές που αυτοί πήραν και γ) τις συνέπειες που επέφεραν.</p> <p>Να ερμηνεύσουν την εχθρική στάση της αυτοκρατορικής εξουσίας και της επίσημης, χριστιανικής πλέον, θρησκείας, απέναντι στους αλλόδοξους εθνικούς, στους αιρετικούς και σε θρησκευτικές μειονότητες, όπως οι Εβραίοι.</p> <p>Να εντοπίσουν και να σχολιάσουν περιστατικά θρησκευτικής μισαλλοδοξίας.</p>	<p>Διωγμοί, Χριστιανοί, Εθνικοί, Ειδωλολάτρες, κρύπτες, κατακόμβες, μάρτυρες, απολογητές, μισαλλοδοξία, θρησκευτικός φανατισμός, θρησκευτική ετερότητα, αλλόδοξοι - ετερόδοξοι, θρησκευτική αίρεση, αιρετικοί, οικουμενική σύνοδος, θρησκευτική μειονότητα, πολυπολιτισμική κοινωνία</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ιστορική ενσυναίσθηση, ομοιότητα-διαφορά, αλλαγή και συνέχεια, πολυπρισματικότητα, ηθική διάσταση</p>	<p>Κατασκευή χρονογραμμής που θα αρχίζει με τους διωγμούς κατά των χριστιανών (με αναφορές σε σημαντικά πρόσωπα και γεγονότα, όπως το διάταγμα των Μεδιολάνων) και θα καταλήγει στην καθιέρωση του χριστιανισμού ως επίσημης θρησκείας της αυτοκρατορίας.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πηγών σε μετάφραση, πρωτογενών (π.χ. αποσπασμάτων από βίους αγίων, μαρτυρολογία ή συναξάρια και από αυτοκρατορικά διατάγματα) ή δευτερογενών, που αφορούν στους διωγμούς της περιόδου. Οι πηγές καλό είναι να εκφράζουν και τις δύο οπτικές, των διωκόμενων και των διωκτών τους.</p>

	<p>Να τα συγκρίνουν με ανάλογα περιστατικά της εποχής μας.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις συνέπειες της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας και τη σημαντικότητα της ανεξιθρησκίας για την ειρηνική συνύπαρξη των ανθρώπων σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες.</p>			<p>Επεξεργασία πηγών που αναφέρονται σε πράξεις μισαλλοδοξίας από χριστιανούς σε βάρος εθνικών, όπως ήταν η καταστροφή και η λεηλασία αρχαίων ναών ή οι ταραχές στην Αίγυπτο το 414 σε βάρος αιρετικών, ιουδαίων και εθνικών. Εναλλακτικά, μπορούν να αξιοποιηθούν ιστορικά ντοκιμαντέρ.</p> <p>Κατασκευή ενός πίνακα με στοιχεία για τις οικουμενικές συνόδους του 4ου αιώνα: χώρος, χρόνος, όνομα αυτοκράτορα, αιρέσεις που καταδικάστηκαν. Συζήτηση για τον ιδιαίτερα ενεργό ρόλο του αυτοκράτορα στις οικουμενικές συνόδους (κίνητρα και προσδοκίες).</p>
<p>3. Οι αιρετικοί, οι ειδωλολάτρες και οι Εβραίοι του Βυζαντίου</p>	<p>Να επισημάνουν και να εξηγήσουν την αρνητική στάση του βυζαντινού κράτους απέναντι στους αλλόδοξους υπηκόους του και σε όσους δεν αποδέχονταν το κυρίαρχο θρησκευτικό δόγμα.</p> <p>Να συζητήσουν για τη θέση των εβραϊκών κοινοτήτων στη χριστιανική, πλέον, αυτοκρατορία και τους λόγους για τους οποίους οι Εβραίοι στράφηκαν σε συγκεκριμένα επαγγέλματα.</p> <p>Να ευαισθητοποιηθούν πάνω σε ζητήματα προσέγγισης της θρησκευτικής ετερότητας.</p>	<p>Θρησκευτική ανεκτικότητα, διώξεις, προσηλυτισμοί, πολιτικές και κοινωνικές διακρίσεις με βάση τη θρησκεία, αιρέσεις</p>	<p>Ιστορική οπτική, ιστορική αιτιότητα, ηθική διάσταση</p>	<p>Επεξεργασία του διατάγματος του 380, το οποίο ενσωματώθηκε αργότερα στον Ιουστινιάνειο Κώδικα και αναφέρεται στη στάση του κράτους απέναντι στους αιρετικούς (Θεοδ. Κώδ., χvi. 1. 2 και Ιουστ. Κώδ., i. 1. 1) Συζήτηση σχετικά με τις αιτίες και τις συνέπειες νομοθέτησης τέτοιων αντιλήψεων.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών πάνω στη διατήρηση της λατρείας αρχαίων θρησκειών στο Βυζάντιο, τις διώξεις των πιστών τους και τις επιβιώσεις στοιχείων τους στη λαϊκή θρησκευτική παράδοση.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών για τη θέση των Εβραίων στη βυζαντινή κοινωνία. Συζήτηση σχετικά με τα αίτια και τις συνέπειες του υποβιβασμού τους από το βυζαντινό κράτος ή/και των βίαιων προσηλυτισμών τους σε συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους.</p> <p>Κρίσιμη σημείωση: Σε όλες τις παραπάνω δραστηριότητες να τονιστεί ότι δεν ήταν το ίδιο σκληρή η στάση των αυτοκρατόρων του βυζαντινού κράτους σε όλες τις ιστορικές περιόδους απέναντι στους αλλόδοξους.</p>

<p>4. Ο Ιουστινιανός και η ανασύσταση της ρωμαϊκής οικουμένης (εσωτερική και εξωτερική πολιτική, πόλεμοι, τέχνη και πολιτισμός)</p>	<p>Να προσδιορίσουν τον χώρο και τον χρόνο των κατακτήσεων του Ιουστινιανού. Να κατανοήσουν τα πολιτικά και ιδεολογικά του κίνητρα και να αξιολογήσουν τα αποτελέσματα.</p> <p>Να διερευνήσουν, να παρουσιάσουν και να αξιολογήσουν τα μέτρα με τα οποία ο Ιουστινιανός επιδίωξε να επιβάλει τη συνοχή της βυζαντινής αυτοκρατορίας και την εδραίωση της εξουσίας του.</p> <p>Να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν χαρακτηριστικά επιτεύγματα της τέχνης και του πολιτισμού της εποχής του Ιουστινιανού, με έμφαση στην Αγία Σοφία στην Κωνσταντινούπολη και τους ναούς που κατασκεύασε ο Ιουστινιανός στη Ραβένα. Να σχολιάσουν την υποκείμενη σχέση πολιτικής, θρησκείας και τέχνης.</p>	<p>Ανασύσταση ρωμαϊκής οικουμένης, αιρέσεις, οικουμενική σύνοδος, διώξεις, νομοθεσία του Ιουστινιανού</p>	<p>Χώρος-χρόνος, ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Αξιοποίηση χάρτη για τον χωρο-χρονικό προσδιορισμό των κατακτήσεων του Ιουστινιανού.</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός ιστορικής χρονογραμμής στην οποία αποτυπώνεται το σχετικά μακρό χρονικό διάστημα των πολεμικών επιχειρήσεων του Ιουστινιανού σε σύγκριση με τον χρόνο που παρήλθε μέχρι την οριστική απώλεια των εδαφών στη Δύση εξαιτίας των γερμανικών εισβολών.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: οι σύμβουλοι του Ιουστινιανού συζητούν με τον αυτοκράτορα (α) για τον ενδεδειγμένο τρόπο αντιμετώπισης των ενέσεων, (β) για το κλείσιμο της φιλοσοφικής σχολής της Αθήνας.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών από (α) την Αγία Σοφία της Κωνσταντινούπολης και (β) την Galla Placidia και τους Αγίους Βιτάλιο και Απολλινάριο το Νέο στη Ραβένα. Εντοπισμός συμβόλων κύρους και εξουσίας, όπως τα πλούσια ενδύματα, τα βαρύτιμα κοσμήματα, οι ακόλουθοι, το φωτοστέφανο κ.ά. Συζήτηση για τις πολιτικές και ιδεολογικές χρήσεις της τέχνης.</p>
<p>5. Το Βυζάντιο και οι εισβολές των Λομβαρδών, Περσών, Αβάρων και Σλάβων</p>	<p>Να προσδιορίσουν τον γεωγραφικό χώρο των εισβολών σε βυζαντινά εδάφη που πραγματοποίησαν Λομβαρδοί, Πέρσες, Άβαροι και Σλάβοι από τα τέλη του 6ου ως τις αρχές του 7ου αιώνα.</p> <p>Να συζητήσουν για τους τρόπους αντιμετώπισης των εισβολέων από το βυζαντινό κράτος.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τον έντονα θρησκευτικό χαρακτήρα που πήραν οι πόλεμοι κατά των Περσών την περίοδο του Ηρακλείου (610-641).</p>	<p>Επιδρομές, εισβολές, κατακτήσεις, σκλαβηνίες, διπλωματία, χορηγίες, βασιλείς πιστός εν Χριστώ</p>	<p>Χώρος-χρόνος, ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση</p>	<p>Αξιοποίηση χρονο-χαρτών για τον χωρο-χρονικό προσδιορισμό των εισβολών ή των κατακτήσεων σε βάρος βυζαντινών εδαφών της Ιταλίας, των Βαλκανίων και της Ανατολής κατά την εξεταζόμενη περίοδο.</p> <p>Συζήτηση για τα υπέρ και τα κατά των χορηγιών ως τρόπου αντιμετώπισης των εισβολέων, σε σύγκριση με την στρατιωτική αντιμετώπιση ή άλλα διπλωματικά μέτρα.</p> <p>Μελέτη εικονιστικών πηγών με παραστάσεις της εποχής του Ηρακλείου και ερμηνεία των πολιτικο-θρησκευτικών συμβολισμών τους. Βλ., π.χ., την μονομαχία Δαβίδ και Γολιάθ σε βυζαντινό αργυρό δίσκο που, στην άλλη πλευρά του, φέρει σφραγίδα, μονόγραμμα και προτομή του Ηρακλείου (Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, Νέα Υόρκη). Δημιουργία υπομνημάτων για τα παραπάνω έργα με σκοπό να τα συνοδεύουν σε μια ψηφιακή έκθεση με θέμα «πόλεμος για την πίστη: οι εκστρατείες του Ηρακλείου».</p>

				<p>Μελέτη εκκλησιαστικών ύμνων, όπως «Τῆ ὑπερμάχῳ στρατηγῷ τὰ νικητήρια» και «Σῶσον, Κύριε, τόν λαόν σου» με στόχο τη συσχέτισή τους με ιστορικά γεγονότα και πολιτικές αντιλήψεις (για παράδειγμα εντοπισμός και σχολιασμός λέξεων και φράσεων που αποκαλύπτουν αυτή τη σχέση).</p> <p>Έρευνα για την παρουσία σλαβικών λέξεων στο ελληνικό αλφάβητο: Τι αποκαλύπτει το πλαίσιο χρήσης τους (αγροτικές εργασίες, καθημερινότητα) για τις ασχολίες και την κουλτούρα τους;</p>
6. Ο μετασχηματισμός της αυτοκρατορίας: διοίκηση, οικονομία, κοινωνία	<p>Να προσδιορίσουν και να παρουσιάσουν συνοπτικά τις διοικητικές, δημογραφικές, κοινωνικές και οικονομικές συνέπειες των καταστροφικών επιδρομών που πραγματοποιήθηκαν κατά την περίοδο αυτή στο χώρο της άλλοτε ενιαίας και ισχυρής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p>Να διερευνήσουν και να αξιολογήσουν τους παράγοντες που οδήγησαν στην παρακμή των πόλεων, στον εξαγροτισμό της οικονομίας και γενικότερα στη ριζική αλλαγή της κοινωνικής και οικονομικής ζωής.</p>	<p>Διαίρεση αυτοκρατορίας, Μεγάλη μετανάστευση των λαών, φοιδεράτοι, γερμανικά βασίλεια, γερμανικό πρόβλημα, εξαγροτισμός, συγκέντρωση γης, δυνατοί και πένητες, ελεύθεροι και εξαρτημένοι γεωργοί (πάροικοι), έποικοι</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, αλλαγή-συνέχεια, χώρος-χρόνος, ομοιότητα-διαφορά</p>	<p>Παρατήρηση χάρτη στον οποίον αποτυπώνεται η διαίρεση της αυτοκρατορίας σε δυτική και ανατολική. Σύνομος σχολιασμός των αιτίων και των συνεπειών της διαίρεσης.</p> <p>Διερεύνηση των νοημάτων των όρων «βάρβαρος» και «βάνδαλος», καθώς και των τρόπων με τους οποίους οι Βυζαντινοί αντιμετώπισαν τους «βαρβάρους».</p> <p>Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών που αφορούν στον εξαγροτισμό της οικονομικής ζωής της περιόδου.</p>
7. Ο βαθμιαίος εξελληνισμός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας	<p>Να διερευνήσουν τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας και του ελληνικού πολιτισμού στη διαμόρφωση του βυζαντινού πολιτισμού.</p>	<p>Έλληνας, ελληνικός, άνωθεν και θύραθεν παιδεία, εγκύκλιος παιδεία, Κοινή ελληνιστική γλώσσα των Ευαγγελίων, εκκλησιαστική ρητορική</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, αλλαγή-συνέχεια</p>	<p>Αξιοποίηση δημογραφικού πίνακα ή χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται σε ποσοστιαίες μονάδες οι γλωσσικές πληθυσμιακές ομάδες της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, καθώς και οι περιοχές στις οποίες κατοικούσαν.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πηγών, πρωτογενών σε μετάφραση ή δευτερογενών, που αφορούν σε κείμενα των Τριών Ιεραρχών και, κυρίως, στην αξιοποίηση της αρχαίας ελληνικής γραμματείας στην εκπαίδευση. Βλ. ενδεικτικά τα κείμενα του Γρηγορίου Ναζιανζηνού, Τίνος το ελληνίζει; και του Βασιλείου Καισαρείας, Προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων.</p>

				Χωρισμός των μαθητών-τριών σε δύο ομάδες και αγώνας επιχειρηματολογίας: η πρώτη ομάδα θα επιχειρηματολογήσει σχετικά με τον ρόλο της ελληνικής γλώσσας και του πολιτισμού στη διαμόρφωση της πολιτισμικής ταυτότητας των Βυζαντινών, ενώ η δεύτερη ομάδα υπέρ της ρωμαϊκής ταυτότητάς τους. (Μπορεί να γίνει αναφορά, αφενός, στη γλώσσα των Ευαγγελίων και στην προαναφερθείσα στάση των Τριών Ιεραρχών απέναντι στην αρχαία ελληνική ρητορική και αφετέρου, στη σύγχυση των εννοιών «Ελληνας» και «ελληνικός» με τους εθνικούς, το δωδεκάθεο και την ειδωλολατρία, καθώς και στη χρήση των όρων «Ρωμαίος» και «Ρωμανία» από τους ίδιους τους Βυζαντινούς για τον αυτοπροσδιορισμό τους).
--	--	--	--	--

Γ. Πρώιμος Μεσαίωνας στη Δύση –
Η ανάδυση του Αραβοϊσλαμικού κόσμου (5ος-10ος αιώνας),
6-8 ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
Η μεγάλη μετανάστευση των λαών και η κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Οι γερμανικοί λαοί και οι Ούννοι (Γότθοι, Βάνδαλοι, Φράγκοι, Αλεμάνοι, Βουργουνδοί, Άγγλοι, Σάξονες)	<p>Να αναζητήσουν και να συζητήσουν για τα αίτια που οδήγησαν στο μεταναστευτικό φαινόμενο και συνακόλουθα στην κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους (σύνδεση με το κεφάλαιο της Πρωτοβυζαντινής Περιόδου).</p> <p>Να εκτιμήσουν τη σημασία της μεγάλης μετανάστευσης των λαών για την ιστορία της Ευρώπης.</p> <p>Να προβληματιστούν γιατί μέχρι πρόσφατα χρησιμοποιούνταν οι όροι «βάρβαροι» και «βαρβαρικές εισβολές» για να χαρακτηρίσουν τους νέους λαούς και τις κινήσεις τους στο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης.</p>	Μετανάστευση των λαών, «βάρβαροι», «Βαρβαρικά» βασιλεία, γερμανικοί λαοί - γερμανικά φύλα, Μεσαίωνας	<p>Εξέλιξη, τομή, ιστορική οπτική, αιτίες και συνέπειες</p> <p>Μελέτη και σχολιασμός χαρτών για τη μετανάστευση των λαών. Δημιουργία ή συμπλήρωση χαρτών με υπομνήματα για τη μετανάστευση των λαών.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών για τη ζωή των γερμανικών λαών και των Ούννων πριν από τις επιδρομές και την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση για τα αίτια της «μετανάστευσης των λαών».</p> <p>Εννοιολογικός χάρτης ή λεξικογραφία: η έννοια βάρβαρος / barbarus και τα παράγωγά της (αρχαιότητα, ρωμαϊκή εποχή, μεσαίωνας, νεότερη και σύγχρονη εποχή). Αναζήτηση των λημμάτων σε ελληνόγλωσσα και σε ξενόγλωσσα λεξικά.</p> <p>Παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για τη μετανάστευση των λαών και συζήτηση για το φαινόμενο.</p>

	<p>Να προσδιορίσουν χρονικά και γεωγραφικά τον όρο «Δυτικός Μεσαίωνας», ανακαλώντας ταυτόχρονα την εισαγωγική συζήτηση για τη ρευστότητα και τη συμβατικότητα των χρονολογικών προσδιορισμών μεγάλων περιόδων (τομές - χρονικά όρια).</p>			<p>Κατασκευή χρονογραμμής που θα εκκινεί από τις απαρχές του Μεσαίωνα και θα συμπληρώνεται στην πορεία των μαθημάτων.</p> <p>«Πότε αρχίζει ο Μεσαίωνας;»: συζήτηση με βάση την προβληματική των ιστορικών τομών, όπως αυτή αναπτύχθηκε στο εισαγωγικό μάθημα και εξειδικεύεται με τα ιστορικά γεγονότα στην παρούσα ενότητα.</p>
Εκχριστιανισμοί στη Δύση	<p>Να περιγράψουν τη διαδικασία του εκχριστιανισμού και να συζητήσουν τη σημασία του για την ένταξη των γερμανικών λαών σε ένα κοινό πολιτισμικό πλαίσιο.</p> <p>Να αιτιολογήσουν τη συνεχή αύξηση της δύναμης και επιρροής του Πάπα.</p>	<p>Δυτική εκκλησία, εκχριστιανισμός, επίσκοποι, Πάπας</p>	<p>Εξέλιξη, αιτίες και αποτελέσματα</p>	<p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και δημιουργία αφηγήσεων σχετικά με τον εκχριστιανισμό των γερμανικών πληθυσμών.</p> <p>Επεξεργασία και σχολιασμός επιστολών που είχαν ανταλλαγεί μεταξύ του Πάπα και γερμανών ηγεμόνων. Σύνταξη κειμένου με τίτλο «Ο Πάπας ενισχύεται».</p>
Η συρρίκνωση του ευρωπαϊκού κόσμου: δημογραφική κάμψη, καταστροφή των συγκοινωνιακών και εμπορικών δικτύων, παρακμή των πόλεων, αγροτικές κοινωνίες	<p>Να επισημάνουν και να καταγράψουν τις βασικές συνέπειες που επέφερε η εμφάνιση των νέων λαών και η κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού συγκοινωνιακού, την οικονομία και τον χώρο.</p> <p>Να παρουσιάσουν αδρομερώς τη νέα κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Να εξηγήσουν πώς ο «θεσμός της φιλοξενίας» συνετέλεσε στην ανάμιξη των ντόπιων και των νέων πληθυσμών.</p> <p>Να συγκεντρώσουν πληροφορίες και να συζητήσουν για τη ζωή των πληθυσμών στα γερμανικά βασίλεια, τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν και τους τρόπους με τους οποίους επιχείρησαν να τα επιλύσουν.</p>	<p>Ανάμιξη πληθυσμών, Βασιλιάς, «Θεσμός φιλοξενίας», κόμης, λατινική γλώσσα, γερμανικές γλώσσες, ρομανικές γλώσσες</p>	<p>Πολυπρισματικότητα, ενσυναίσθηση, αιτίες και συνέπειες</p>	<p>Μελέτη πρωτογενών πηγών, γραπτών και εικονιστικών, για τη ζωή στις κοινωνίες που δημιουργήθηκαν στη δυτική Ευρώπη μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Μελέτη πηγών για τη συνύπαρξη των πληθυσμών, τον θεσμό της «φιλοξενίας» και τα προβλήματα που έθετε η διαδικασία. Σύνταξη κειμένων από διαφορετική οπτική, παρουσίασή τους με δραματοποίηση.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο και συλλογή φωτογραφιών με αρχαιολογικά κατάλοιπα για τη ζωή των ανθρώπων στη δυτική Ευρώπη μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>Υπομνηματισμός τους και δημιουργία πολυμεσικής ψηφιακής έκθεσης.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Η Δυτική Ευρώπη και οι κοινωνίες της πριν και μετά τη μεγάλη μετανάστευση των λαών».</p>

<p>Μια νέα θρησκεία επιχειρεί να κατακτήσει την Ανατολή και τη Δύση: Το Ισλάμ και η δημιουργία του αραβοϊσλαμικού κόσμου</p>	<p>Να κατανοήσουν τις ιστορικές συνθήκες μέσα στις οποίες γεννήθηκε η νέα θρησκεία.</p> <p>Να διερευνήσουν τους παράγοντες που ευνόησαν τις αραβικές κατακτήσεις.</p> <p>Να παρουσιάσουν τις βασικές διοικητικές δομές του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου (Ομεΐάδες, Αβασίδες), καθώς και τις διασπάσεις του κατά τον 10ο αιώνα.</p> <p>Να μελετήσουν την κοινωνία και την οικονομία του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου, εστιάζοντας στη συνύπαρξη και στις σχέσεις ανθρώπων διαφορετικού θρησκευόμενου στη συγκεκριμένη κοινωνία. Ακολουθώντας, να συζητήσουν για τη σημασία της ανεξιθρησκίας και της ανεκτικότητας στις σημερινές κοινωνίες.</p> <p>Να γνωρίσουν τις επιστήμες και τις τέχνες που αναπτύχθηκαν στο Αραβοϊσλαμικό Χαλιφάτο.</p>	<p>Βεζίρης, Εγίρα, Ισλάμ, Μουσουλμάνος, Κοράνι, καρβάνι, τζαμί/τέμενος, χαλίφης - χαλιφάτο, Χατζ, Χατζής, ιερό προσκύνημα, Λαοί της Βίβλου, αραβούργημα</p>	<p>Ιστορική οπτική, αιτίες και αποτελέσματα, ομοιότητα και διαφορά, ενσυναίσθηση</p>	<p>«Μελέτη πρωτογενών πηγών για τις αραβικές κατακτήσεις. Σύνταξη και παρουσίαση σχετικών κειμένων για τους λόγους που τις ευνόησαν. Στο ίδιο πλαίσιο, βιωματική δραστηριότητα: Για παράδειγμα, ένας μονοφυσίτης της Συρίας περιγράφει τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει αυτός και η οικογένειά του στην καθημερινή ζωή και σχολιάζει την έλευση των μουσουλμάνων Αράβων.</p> <p>Χαρτογραφική αποτύπωση και υπομνηματισμός: (α) των αραβικών κατακτήσεων· (β) του Αραβοϊσλαμικού Χαλιφάτου (Ομεΐάδες, Αβασίδες): πρωτεύουσα, μεγάλες πόλεις, κύριοι δρόμοι, εμπορικές διαδρομές· (γ) των εμπορικών διαδρομών (εσωτερικών και διακρατικών) του αραβοϊσλαμικού κόσμου.</p> <p>Επιλογή μιας θεματικής σχετικής με την ενότητα (Ισλάμ, η συμβίωση μουσουλμάνων και μη, κοινωνία, οικονομία, εμπόριο, τέχνη, επιστήμες, η ζωή στη Δαμασκό των Ομεΐάδων ή στη Βαγδάτη των Αβασιδών), συγκέντρωση σχετικών φωτογραφιών με αρχαιολογικά κατάλοιπα και κατασκευή ενός σύντομου βίντεο ή μιας ψηφιακής παρουσίασης. Έμφαση να δοθεί στην αραβική τέχνη (αρχιτεκτονική, ζωγραφική-ψηφιδογραφία-μικροτεχνία).</p> <p>Ανάγνωση αποσπασμάτων από τις «Χίλιες και μία Νύχτες». Συζήτηση για τις πληροφορίες που μπορούν να αντληθούν σχετικά με την κοινωνία στο Αραβοϊσλαμικό Χαλιφάτο.</p> <p>Αξιοποίηση αποσπασμάτων από το κόμικ «Ιζνογκούντ» των René Goscinny και Jean Tabary για τη μελέτη του Αραβοϊσλαμικού κόσμου. Αναζήτηση ιστορικών στοιχείων και καταγραφή πιθανών αναχρονισμών (φανερών και λανθάνοντων. Σύνταξη άρθρων για τη σχολική εφημερίδα με τίτλο «Ο Ιζνογκούντ και η ιστορία».</p>
---	---	---	--	---

<p>Το κράτος των Φράγκων: Μεροβίγγεια και Καρολίδεια δυναστεία. Διεκδικώντας τη ρωμαϊκή αυτοκρατορική παράδοση: Ο Καρλομάγνος, ο Όθωνας Α' και η ενοποίηση των γερμανικών κρατών</p>	<p>Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν επιγραμματικά τα κύρια χαρακτηριστικά της Μεροβίγγειας και Καρολίδειας δυναστεία.</p> <p>Να συζητήσουν για τη σημασία του εγχειρήματος του Καρλομάγνου να ενώσει πολιτικά τη δυτική Ευρώπη, για πρώτη φορά μετά την κατάλυση του δυτικού ρωμαϊκού κράτους. Ακολουθώντας, να εξηγήσουν το ανάλογο εγχείρημα του Όθωνα Α'.</p> <p>Να περιγράψουν τα βασικά στοιχεία της πολιτικής οργάνωσης, της οικονομίας, της κοινωνίας και της καθημερινής ζωής στο κράτος του Καρλομάγνου και να συζητήσουν για τις τέχνες και τα γράμματα κατά την περίοδο της λεγόμενης Καρολίδειας Αναγέννησης.</p> <p>Να εξηγήσουν τη σημασία της ρωμαϊκής αυτοκρατορικής παράδοσης για τους πολιτικούς σχεδιασμούς των ηγεμόνων στη δυτική Ευρώπη και το ρόλο της παπικής εκκλησίας στη νέα πολιτική πραγματικότητα.</p>	<p>Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, Βασιλιάς (Rex/ Ρήγας), Δουλοπαροικία, Καρολίδεια Αναγέννηση, Οθωνική Αναγέννηση, Καρολίδεια Δυναστεία, Μεροβίγγειοι</p>	<p>Ιστορική οπτική, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού χάρτη, στον οποίο αποτυπώνεται η ανάπτυξη και η διαίρεση της Αυτοκρατορίας των Καρολιδών.</p> <p>Διαδίκτυα αναζήτηση σε ευρωπαϊκά μουσεία μόνιμων ή περιοδικών εκθέσεων με θέμα τον Καρλομάγνο. Συζήτηση για τη σημασία που αποδίδεται σήμερα στην προσωπικότητα και στο έργο του.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών πηγών για την κοινωνία και οικονομία στο κράτος του Καρλομάγνου. Σύνταξη και παρουσίαση σχετικών κειμένων.</p> <p>Μελέτη αντιπαρατιθέμενων πηγών για τη στέψη του Καρλομάγνου ως Αυτοκράτορα των Ρωμαίων από τον Πάπα το 800 μ.Χ., στις οποίες θα αποκαλύπτεται τόσο η δυτική ευρωπαϊκή όσο και η βυζαντινή οπτική.</p> <p>Σύνταξη «δημοσιογραφικών» άρθρων που θα περιγράφουν το γεγονός, συμπεριλαμβάνοντας τις διαφορετικές οπτικές.</p> <p>Χωρισμός των μαθητών-τριών σε δύο ομάδες, δημιουργία και παρουσίαση ψηφιακών εκθέσεων με θέματα την «Καρολίδεια Αναγέννηση» και την «Οθωνική Αναγέννηση».</p>
<p>Βίκινγκς και Μαγυάροι - νέοι εισβολείς</p>	<p>Να παρουσιάσουν αδρομερώς στοιχεία για τη ζωή και την οργάνωση των κοινωνιών των Βίκινγκς και των Μαγυάρων.</p> <p>Να συζητήσουν για τις πολιτικές και οικονομικές συνέπειες που είχαν οι επιδρομές των Βίκινγκς και των Μαγυάρων στην Ευρώπη.</p> <p>Να αναζητήσουν τους σύγχρονους λαούς της Ευρώπης που θεωρούν τους εαυτούς τους κληρονόμους της παράδοσης των Βίκινγκς και των Μαγυάρων.</p>	<p>Άνθρωποι του Βορρά</p>	<p>Μακρά διάρκεια, αιτία και αποτέλεσμα, ιστορική οπτική</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός χάρτη των επιδρομών και της εξάπλωσης των Βίκινγκς και των Μαγυάρων στην Ευρώπη.</p> <p>Δημιουργία ψηφιακής παρουσίασης για τους Βίκινγκς και τις κατακτήσεις τους, στην οποία θα δίνεται έμφαση στα χαρακτηριστικά των πολεμιστών, ανδρών και γυναικών, και στις καθημερινές τους συνήθειες.</p> <p>Εναλλακτικά, παρακολούθηση ντοκιμαντέρ για τη ζωή, τις καθημερινές συνήθειες και τη δράση των Βίκινγκς και παιχνίδι ρόλων: ένας άνδρας και μια γυναίκα Βίκινγκς αφηγούνται τα κατορθώματά τους.</p> <p>Η ταπισερί της Bayeux. Οι Νορμανδοί (Βίκινγκς) στη Γαλλία. Συζήτηση πάνω στη δυναμική προβολή μηνυμάτων μιας ιδιαίτερης πρωτογενούς πηγής (οπτικό υλικό, τέχνημα, αφήγηση).</p> <p>Συζήτηση στην τάξη για τα πολιτισμικά στοιχεία των Βίκινγκς και των Μαγυάρων που επιβιώνουν στις παραδόσεις λαών της σύγχρονης Ευρώπης.</p>

Δ. Μεσοβυζαντινή περίοδος 7ος – 12ος αιώνας/1204
(6-8 διδακτικές ώρες)

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς	Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης	
Το Βυζάντιο και οι άλλοι: Βούλγαροι, Άραβες, Ρώσοι	<p>Να διερευνήσουν την πολυδιάστατη και αμφίδρομη σχέση του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους, τους Άραβες και τους Ρώσους κατά την περίοδο αυτή.</p> <p>Να αποτιμήσουν τη σημασία της παραπάνω σχέσης ως προς την διαμόρφωση της πολιτιστικής φυσιογνωμίας των ίδιων λαών και να εκτιμήσουν τον ρόλο των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους μέχρι τη σύγχρονη εποχή.</p>	Επιδρομές, εκστρατείες, εκχριστιανισμός, ακρίτες, γλαγολιτικό και κυριλλικό αλφάβητο	<p>Ομοιότητες-διαφορές, ιστορική σημαντικότητα</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα τις αλληλεπιδράσεις του Βυζαντίου με τους Βούλγαρους, τους Άραβες και τους Ρώσους. Καταγραφή στο γεωγραφικό χάρτη των κινήσεων εξάπλωσης και του ζωτικού χώρου ανάπτυξης των λαών αυτών. Στον ίδιο χάρτη να σημειωθούν οι περιοχές μετακίνησης και εγκατάστασης και των άλλων λαών κατά την ίδια χρονική περίοδο.</p> <p>Κατασκευή ψηφιακού λευκώματος, το οποίο θα περιλαμβάνει εικόνες από ναούς, μονές και μικρογραφίες χειρογράφων, για παράδειγμα αποσπάσματα από αραβικές μεταφράσεις έργων της αρχαίας ελληνικής γραμματείας, θρησκευτικές εικόνες και ψηφιδωτά που πιστοποιούν τις πολιτιστικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ του Βυζαντίου και των Βούλγαρων, των Αράβων και των Ρώσων.</p>	
	<p>Να συζητήσουν για τις μεθόδους που χρησιμοποιούσε η βυζαντινή διπλωματία και να αξιολογήσουν την αποτελεσματικότητά τους.</p>	Διπλωματία, χορηγίες, δώρα, τίτλοι-αξιώματα, επιγαμίες, ιεραποστολές	Ιστορική οπτική	<p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Βυζαντινή διπλωματία».</p> <p>Ανάλυση πρωτογενών γραπτών πηγών ή βιογραφιών στις οποίες περιγράφονται συναντήσεις βυζαντινών αξιωματούχων με ξένους ομολόγους τους, όπως η Αναφορά περί της Πρεσβείας στην Κωνσταντινούπολη του Λιουτπράνδου, επισκόπου Κρεμόνας.</p>
	<p>Να διερευνήσουν και να προβληματιστούν για το πώς έβλεπαν οι Βυζαντινοί τον εαυτό τους και τις σχέσεις τους με τους «άλλους».</p>	Λαός του Κυρίου, περιούσιος λαός, σκεύος εκλογής	Ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση	<p>Δημιουργία καταλόγου με τα κυριότερα σύμβολα του βυζαντινού κράτους. Σύντομη περιγραφή τους και ερμηνεία των ιδεολογικών μηνυμάτων που εκπέμπουν. Αναζήτηση αυτών των συμβόλων σε νομίσματα, ψηφιδωτά, μικρογραφίες, χειρόγραφα κ.λπ.</p>
Η Εικονομαχία ως θρησκευτικό, πολιτικό και πολιτιστικό φαινόμενο	<p>Να ανακαλύψουν τις θρησκευτικές αντιλήψεις εικονολατρών και εικονομάχων σχετικά με την απεικόνιση του Θεού.</p> <p>Να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της Εικονομαχίας όχι μόνο ως θρησκευτική-θεολογική</p>	Εικονομάχοι/εικονοκλάστες, εικονολάτρες/εικονόφιλοι, ανεικονικές αντιλήψεις	<p>Ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση, αιτίες και συνέπειες</p> <p>Επεξεργασία και αξιολόγηση αντικρουόμενων πρωτογενών πηγών σχετικά με τη λατρεία των εικόνων. Οργάνωση αγώνα λόγων ή σύνταξη δίστηλου πίνακα με τα επιχειρήματα κάθε πλευράς (εικονομάχων και εικονολατρών).</p>	

	σύγκρουση, αλλά και σε συνάρτηση με πολιτικούς, στρατιωτικούς, οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες			
	Να εξηγήσουν την πίστη των ανθρώπων σε δεισιδαιμονίες και να αξιολογήσουν τις συμπεριφορές στις οποίες αυτές είναι δυνατό να οδηγήσουν.	Δεισιδαιμονίες, θρησκοληψία, θρησκευτικός φανατισμός	Ιστορική αιτιότητα, ιστορική ενσυναίσθηση, ηθικές διαστάσεις, ομοιότητες και διαφορές	Συζήτηση στην τάξη για τις ανεικονικές αντιλήψεις άλλων μονοθεϊστικών θρησκειών (Ιουδαϊσμού και Ισλάμ) ή χριστιανικών δογμάτων. Επικαιροποίηση με την εισαγωγή στη θεματική της συζήτησης σύγχρονων εκδηλώσεων θρησκευτικού φανατισμού που αφορούν σε ανεικονικές αντιλήψεις.
Οι πολλαπλές όψεις των δύο δυνασθειών: οι Μακεδόνες και οι Κομνηνοί	Να συσχετίσουν τη μεταβαλλόμενη ισχύ του βυζαντινού κράτους με τις διαδοχικές εδαφικές διευρύνσεις ή συρρικνώσεις κατά τη διάρκεια των δύο δυνασθειών.	Εδαφικές μεταβολές κράτους	Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια	Κατασκευή εμπλουτισμένης χρονογραμμής που θα συμπεριλαμβάνει τα κύρια πρόσωπα, γεγονότα και χάρτες που θα καταδεικνύουν τις εδαφικές μεταβολές της περιόδου. Δημιουργία πίνακα ή κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που προκαλούσαν η εδαφική διεύρυνση και η συρρίκνωση του βυζαντινού κράτους στον διοικητικό, φορολογικό και στρατολογικό τομέα. Ακολούθως, συζήτηση για το αν και σήμερα η δύναμη ενός κράτους συνδέεται με την έκτασή του.
	Να επισημάνουν και να αντιπαραβάλουν τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετώπισαν οι αυτοκράτορες των δύο δυνασθειών (α) στην εξωτερική και (β) στην εσωτερική πολιτική του βυζαντινού κράτους. (Ως προς την εξωτερική πολιτική να γίνει σύνδεση με την προηγούμενη ενότητα «Το Βυζάντιο και οι άλλοι»).	Σχίσμα (του 867 και του 1054), επιδρομές Νορμανδών, οικονομική διείσδυση Βενετών, θεματικός στρατός, μισθοφόροι, δυνατοί, προνοιάριοι, αιρετικοί (Παυλικιανοί και Βογόμιλοι)	Ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια, ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ηθικές διαστάσεις	Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πηγών που αφορούν στα αίτια και στις συνέπειες της οικονομικής διείσδυσης των Βενετών στη βυζαντινή αυτοκρατορία. Επεξεργασία αποσπασμάτων γραπτών πηγών που αφορούν στις διώξεις των αιρετικών. Συμπληρωματική χρήση σχετικών εικονιστικών πηγών από μικρογραφίες χρονικών της εποχής.

	<p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τις μορφές με τις οποίες εκδηλώθηκε η πολιτισμική ανάπτυξη κατά την περίοδο της Μακεδονικής Δυναστείας και της Δυναστείας των Κομνηνών, καθώς και τους παράγοντες που την ενίσχυσαν.</p>	<p>Βυζαντινός κλασικισμός, Μακεδονική Αναγέννηση, πανεπιστήμιο της Μαγναύρας, Πατριαρχική Σχολή</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά, αλλαγή και συνέχεια</p>	<p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών με θέμα «Βυζαντινή τέχνη και κλασικισμός». Η δραστηριότητα αναπτύσσεται στις ακόλουθες φάσεις: (α) Οι μαθητές-τριες επιλέγουν και περιγράφουν αντιπροσωπευτικά έργα της αρχιτεκτονικής, της ψηφιδογραφίας και της μικρογραφίας της περιόδου του βυζαντινού κλασικισμού. (β) Τα συγκρίνουν με παλαιότερα έργα της βυζαντινής τέχνης, στα οποία κυριαρχεί η σχηματοποίηση. (γ) Ανακαλύπτουν τα νατουραλιστικά στοιχεία και διακρίβνουν τις επιρροές που δέχτηκαν από την τέχνη της ύστερης αρχαιότητας. (δ) Διοργανώνουν μια ψηφιακή έκθεση, στην οποία αξιοποιούν τα παραπάνω στοιχεία.</p>
<p>Μια νέα ελίτ εδραιώνεται: η βυζαντινή αριστοκρατία του 12ου αιώνα</p>	<p>Να αναζητήσουν, να εντοπίσουν και να παρουσιάσουν τους τρόπους, καθώς και να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους οι Κομνηνοί ενίσχυαν τη στρατιωτική αριστοκρατία.</p> <p>Να κατανοήσουν και να αξιολογήσουν τις συνέπειες, βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες, που είχε για το Βυζάντιο η εδραίωση της νέας αριστοκρατίας.</p>	<p>Αριστοκρατία στρατιωτική, αριστοκρατία γαιοκτητική, χαριστική δωρεά, πρόνοια</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ομοιότητες-διαφορές</p>	<p>Κατά αντιπαράβολη αξιοποίηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών σχετικών με τη στάση απέναντι στην αριστοκρατία, αφενός της δυναστείας των Μακεδόνων, αφετέρου της δυναστείας των Κομνηνών.</p>
<p>Το Βυζάντιο ανάμεσα στον χριστιανικό κόσμο της Δύσης και τον ισλαμικό της Ανατολής: οι σταυροφορίες</p>	<p>Να κατανοήσουν τη σημασία της γεωγραφικής θέσης του Βυζαντίου ανάμεσα στη χριστιανική Δύση και την ισλαμική Ανατολή.</p> <p>Να περιγράψουν τις πρώτες εντυπώσεις που προκάλεσαν οι Βυζαντινοί στους σταυροφόρους και οι σταυροφόροι στους Βυζαντινούς.</p> <p>Να επισημάνουν και να παρουσιάσουν επιγραμματικά τις συνέπειες των τριών πρώτων σταυροφοριών για το Βυζάντιο.</p>	<p>Σταυροφορία, σχισματικοί</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ιστορική αιτιότητα</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός ιστορικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται οι περιοχές προέλευσης, οι πορείες και ο προορισμός των σταυροφόρων.</p> <p>Σχολιασμός της γεωγραφικής θέσης του Βυζαντίου σε σχέση με τις κινήσεις αυτές.</p> <p>Επεξεργασία συναφών με το θέμα πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν στις σχέσεις των Βυζαντινών με τους σταυροφόρους, π.χ. στις εντυπώσεις από τις πρώτες επισκέψεις σταυροφόρων στην αυλή του βυζαντινού αυτοκράτορα, στις προσδοκίες του αυτοκράτορα Αλέξιου Α΄ Κομνηνού ή στις συμφωνίες του με τους αρχηγούς των σταυροφόρων. Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα τις συνέπειες των πρώτων σταυροφοριών για το Βυζάντιο.</p>

Ε. ΩΡΙΜΟΣ ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ ΣΤΗ ΔΥΣΗ (11ος - 13ος αιώνας),
6-8 διδακτικές ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
Το κλίμα αλλάζει: Μεσαιωνική «θερμή» περίοδος (750-1250)	Να εξηγήσουν πώς οι κλιματικές μεταβολές επέδρασαν στις ανθρώπινες κοινωνίες κατά τη συγκεκριμένη περίοδο.	Κλιματική αλλαγή, Θερμή Περίοδος	Αλλαγή, μακρός χρόνος	Κατασκευή χρονογραμμής για το διάστημα που καλύπτει η Μεσαιωνική Θερμή Περίοδος. Αναζήτηση πληροφοριών σε έρευνες της ιστορικής γεωγραφίας και συζήτηση για την επίδραση των κλιματικών συνθηκών στην κοινωνία και στην οικονομία.
Δημογραφική ανάκαμψη	Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τις συνέπειες της δημογραφικής ανάκαμψης στην καθημερινή ζωή εστιάζοντας στις νέες ανάγκες που δημιούργησε, καθώς και τις αλλαγές που επέφερε. Να προβληματιστούν για τις συνέπειες που επιφέρει σήμερα η κλιματική αλλαγή στον κόσμο.	Δημογραφία, αύξηση πληθυσμού, εκχερσώσεις, καλλιεργήσιμες γαίες, διατροφικές συνήθειες	Αιτίες και συνέπειες, ιστορική οπτική, σύγκριση	Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θέμα τη δημογραφική ανάκαμψη. Συγκέντρωση μικρογραφιών χειρογράφων σε ψηφιακή μορφή με απεικονίσεις εκχερσώσεων, περιγραφή τους και οργάνωση παρουσίασης για το φαινόμενο. Συγκέντρωση μεσαιωνικών συνταγών μαγειρικής και συζήτηση για τις διατροφικές συνήθειες των διάφορων κοινωνικών στρωμάτων (είδος διατροφής, επιλογές, προέλευση τροφών, επίδραση στην υγεία κ.λπ.). Σύνταξη σχετικών κειμένων, παρουσίασή τους με παιχνίδι ρόλων από επαγγελματικούς τύπους (ένας μάγειρας, μια νοικοκυρά, ένας κάπελας κ.λπ.). Συζήτηση για τις επιπτώσεις που επιφέρει σήμερα η κλιματική αλλαγή στη ζωή των ανθρώπων σε όλο τον κόσμο.
Η παγίωση του φεουδαρχικού συστήματος και η νέα διάρθρωση των κοινωνιών των πόλεων και της υπαίθρου (βασίλεις, ευγενείς, ιππότες, κληρικοί, δούλοπάροικοι, έμποροι και τεχνίτες)	Να περιγράψουν τη δομή και τη λειτουργία του φεουδαρχικού συστήματος. Να εξηγήσουν το συμβολισμό της τελετής περιβολής. Να κατασκευάσουν την κοινωνική πυραμίδα της εποχής, να επισημάνουν και να συζητήσουν για τις σχέσεις υποτέλειας και αλληλεξάρτησης. Να περιγράψουν τη ζωή ενός χωρικού, εμπόρου, ευγενή ή ιππότη με τις ευθύνες και τα προνόμια του.	Δουλοπάροικοι, ιππότες, ευγενείς, καθεδρικός ναός, κάστρο, κοινωνική πυραμίδα, όρκος υποτέλειας, τελετή περιβολής, φεουδάρχη, φεουδαρχικό σύστημα	Ιστορική οπτική	Κατασκευή κοινωνικής πυραμίδας ή εννοιολογικού χάρτη με το σύστημα της φεουδαρχίας (κοινωνικές τάξεις, σχέσεις εξουσίας, καθήκοντα και προνόμια). Μελέτη, περιγραφή και ερμηνεία απεικονίσεων της τελετής περιβολής. Αναπαράσταση της τελετής περιβολής στην τάξη. Μελέτη πρωτογενών πηγών για τη ζωή των ανθρώπων στη φεουδαρχική κοινωνία, σύνταξη σχετικών κειμένων από μια ορισμένη οπτική (π.χ. ένας αγρότης, ιππότης ή έμπορος αφηγείται) και δραματοποιημένη παρουσίασή τους. Παρακολούθηση μιας ταινίας σχετικής με τη θεματολογία της ενότητας (π.χ. Ρομπέν των Δασών), εντοπισμός των σχετικών ιστορικών στοιχείων και σχολιασμός.

				Συγκέντρωση οπτικού υλικού σχετικού με την καθημερινή ζωή (μικρογραφίες χειρογράφων, φωτογραφίες κτιρίων, εργαλείων, σκευών κ.λπ.)· επιλογή εικόνων και δημιουργία πολυμεσικής παρουσίασης.
Αναζωογόνηση της οικονομίας: «αγροτική επανάσταση» και τεχνολογία, η εμπορική ανάπτυξη των μεσαιωνικών πόλεων, νέα εμπορικά δίκτυα (Χανσεατική Ένωση και Ιταλικές πόλεις)	<p>Να επισημάνουν τις μεγάλες οικονομικές μεταβολές της εποχής και να εξηγήσουν τη σημασία τους για τη ζωή των ανθρώπων.</p> <p>Να συνοψίσουν τις τεχνικές ανακαλύψεις που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της οικονομίας και των συγκοινωνιών.</p> <p>Να περιγράψουν την πολεοδομική μορφή μιας μεσαιωνικής πόλης (τείχη, κεντρική πλατεία, καθεδρικός ναός)-να προσδιορίσουν τη σχέση πόλης και υπαίθρου.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τη σημασία της ένωσης πόλεων σε κοινή εμπορική πολιτική και συμμαχία για την ανάπτυξη του εμπορίου και της οικονομίας.</p> <p>Να περιγράψουν το ιδιότυπο αυτόνομο καθεστώς των ιταλικών πόλεων.</p>	Αμειψισπορά, ανεμόμυλοι, αστοί, εμπορικά δίκτυα, τριζωνική καλλιέργεια, πόλη, συντεχνίες, τείχος, Χανσεατική Ένωση, «Χάρτα ελευθεριών»	Αιτίες και συνέπειες, ομοιότητα και διαφορά	<p>Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με θέμα «Αγροτική Επανάσταση» με τους σχετικούς όρους της ενότητας.</p> <p>Αναζήτηση, συγκέντρωση, οργάνωση και περιγραφή οπτικού υλικού σχετικού με την καλλιέργεια της γης και τις τεχνολογικές μεταβολές στη συγκεκριμένη εποχή (μικρογραφίες, απεικονίσεις, νομίσματα, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές). Παράλληλα, άντληση πληροφοριών από σχετικές πρωτογενείς ή δευτερογενείς γραπτές πηγές.</p> <p>Αναζήτηση στο διαδίκτυο μεσαιωνικών πόλεων που έχουν διατηρηθεί. Περιγραφή των κύριων ζωνών, κτιρίων, οχύρωσης κ.λπ. Οργάνωση ψηφιακής έκθεσης με θέμα «Μια μεσαιωνική πόλη στην Ευρώπη».</p> <p>Συζήτηση για τις διαφορές πόλης-υπαίθρου με αφορμή το απόφθεγμα «ο αέρας της πόλης ελευθερώνει».</p> <p>Χαρτογραφικός εντοπισμός των πόλεων της Χανσεατικής Ένωσης. Συζήτηση για την ανάπτυξη των πόλεων της Χανσεατικής Ένωσης και των ιταλικών πόλεων. Εντοπισμός ομοιοτήτων και διαφορών.</p> <p>Σύγκριση του τύπου της αρχαιοελληνικής πόλης με τον τύπο της μεσαιωνικής ιταλικής πόλης. Συζήτηση για τις ομοιότητες και διαφορές που παρουσιάζουν.</p>

<p>Σταυροφορίες: ένα ιστορικό φαινόμενο με πολλές όψεις.</p>	<p>Να ερμηνεύουν τις σταυροφορίες σε σχέση με τη δημογραφική αύξηση, την ισχυροποίηση της φεουδαρχίας, τις βλέψεις της Καθολικής Εκκλησίας.</p> <p>Να διερευνήσουν τις αιτίες των σταυροφοριών συνδέοντάς τες με τις οικονομικές και εμπορικές επιδιώξεις των ιταλικών ναυτικών πόλεων.</p> <p>Να προσδιορίσουν και να συζητήσουν για τις συνέπειες των σταυροφοριών.</p>	<p>Σταυροφορία, Άγιοι Τόποι, Σταυροφόρος, Εμπορικοί δρόμοι, Καθολική Εκκλησία, ιταλικές ναυτικές πόλεις</p> <p>Απελευθέρωση, καθήκον, προσδοκία, ελπίδα, δεισιδαιμονία, θρησκευτική πίστη, εμπορικοί δρόμοι, κέρδος</p>	<p>Ιστορική οπτική, σημαντικότητα, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Κατασκευή γραφήματος στο οποίο θα αποτυπώνονται οι διασυνδέσεις των σταυροφοριών με άλλους παράγοντες (οικονομικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς, θρησκευτικούς).</p> <p>Κατασκευή ιστορικής χρονογραμμής στην οποία θα αποτυπώνονται α) οι σταυροφορίες και β) τα λατινικά κράτη που δημιουργήθηκαν μετά την Α' σταυροφορία.</p> <p>Χαρτογραφική αποτύπωση των πορειών των σταυροφόρων και σύνταξη σύντομων κειμένων για τον υπομνηματισμό τους.</p> <p>«Οι σταυροφόροι και οι άλλοι – δύο παραδείγματα: η άλωση της Ιερουσαλήμ κατά την Α' σταυροφορία και η άλωση της Κωνσταντινούπολης κατά την Δ' σταυροφορία μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες»: Μελέτη σχετικών πρωτογενών γραπτών πηγών (δυτικών, αραβικών, βυζαντινών). Συζήτηση.</p> <p>Μελέτη πρωτογενών γραπτών πηγών για τα αίτια των σταυροφοριών και σύνταξη σχετικών κειμένων από διαφορετικές οπτικές (π.χ. ένας ευγενής, ένας ιππότης ή ένας μοναχός αφηγείται) και παρουσίασή τους με παιχνίδι ρόλων.</p>
<p>Ναι, αλλά σε ποια γλώσσα; Από τη λατινική «κοινή» των ευρωπαϊκών κρατών και πανεπιστημίων στις εθνικές γλώσσες και τη λαϊκή λογοτεχνία</p>	<p>Να διερευνήσουν τους παράγοντες που οδήγησαν στην ανάπτυξη των μεσαιωνικών πανεπιστημίων.</p> <p>Να παρουσιάζουν το περιεχόμενο των εννοιών «εθνική γλώσσα» και «λαϊκή λογοτεχνία».</p>	<p>Εθνικές γλώσσες, εθνικές λογοτεχνίες, λαϊκή λογοτεχνία, λατινική «κοινή», μεσαιωνικά πανεπιστήμια, μυθιστορήματα, τροβαδούροι</p>	<p>Χώρος, ενσυναίσθηση</p>	<p>Σημείωση στο χάρτη των σημαντικότερων μεσαιωνικών πανεπιστημίων και των χρονολογιών ίδρυσής τους.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών και συζήτηση για τα χαρακτηριστικά των μεσαιωνικών πανεπιστημίων (καθηγητές, φοιτητές, διδασκόμενα μαθήματα κ.λπ.).</p> <p>Δημιουργία πίνακα με σημαντικά έργα γραμμένα στις εθνικές γλώσσες των ευρωπαϊκών κρατών και τις χρονολογίες που αυτά γράφτηκαν.</p> <p>Ανάγνωση και σχολιασμός αποσπασμάτων ποιήσης των τροβαδούρων και λαϊκών τραγουδιών-αφηγήσεων. Συζήτηση για τη θεματολογία τους.</p>

Η γοητεία του άλλου: αλληλεπιδράσεις της Δύσης με το βυζαντινό και τον ισλαμικό πολιτισμό	Να ανακαλύψουν τις πολιτισμικές σχέσεις που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στο Βυζάντιο, τη Δύση και τον ισλαμικό κόσμο μέσα από κατάλοιπα του υλικού πολιτισμού. Ακολουθώντας να συζητήσουν για το αν είναι δυνατό οι πολιτισμοί να αναπτύσσονται χωρίς να δέχονται επιρροές από άλλους.	Πολυπολιτισμικές κοινωνίες, διαπολιτισμική επικοινωνία	Ιστορική οπτική, πολυπρισματικότητα	Επίσκεψη σε ιστοσελίδες με θεματικές σχετικές με τη μετανάστευση (για παράδειγμα, στην ελληνόγλωσση ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης με τίτλο «Κοινές ιστορίες για μια Ευρώπη χωρίς διαχωριστικές γραμμές» και ειδικότερα στην ενότητα «Ζώντας μαζί με αξιοπρέπεια σε πολυπολιτισμικές κοινωνίες»). Συζήτηση για το αν υπάρχουν ανάλογα εκπαιδευτικά προγράμματα στην Ελλάδα.
Νέοι εισβολείς στον ευρωπαϊκό χώρο: οι Μογγόλοι και οι Τούρκοι	Να γνωρίσουν το νομαδικό χαρακτήρα και τη στρατιωτική οργάνωση των λαών αυτών. Να παρουσιάσουν την εισβολή των λαών αυτών στον ευρωπαϊκό χώρο.	Τουρκοί λαοί, νομαδικοί λαοί		Παρατήρηση στο χάρτη και σχολιασμός των κινήσεων των Μογγόλων και των Τούρκων, καθώς και των κρατών που αυτοί δημιούργησαν. Με βάση δευτερογενείς ιστορικές πηγές, να συντάξουν δύο λήμματα λεξικού για τις έννοιες «Τούρκοι» και «Μογγόλοι».

ΣΤ. Ύστερος Μεσαίωνας στη Δύση (13ος -15ος αιώνας) και Ύστεροβυζαντινή περίοδος, 10-12 διδακτικές ώρες

Διδακτικές ενότητες	Διδακτικοί στόχοι Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	Ιστορικές έννοιες Πρωτογενείς Δευτερογενείς		Ενδεικτικές δραστηριότητες - προτάσεις αξιολόγησης
Μικρή Εποχή των Παγετώνων (τέλος 13ου αι. περίπου)	Να συσχετίσουν τις κλιματικές αλλαγές με τις δημογραφικές μεταβολές και τους μετασηματισμούς στο ανθρώπινο περιβάλλον.	Κλιματική αλλαγή, λιμός, δημογραφική πτώση	Αιτίες και αποτελέσματα, αλλαγή, ιστορική δημογραφία	Χωρισμός των μαθητών-τριών σε ομάδες, αναζήτηση στο διαδίκτυο και συγκέντρωση πληροφοριών για τη «Μικρή Εποχή των Παγετώνων» κατά τομέα (π.χ. παραγωγικές δραστηριότητες, δημογραφική εξέλιξη, κοινωνική διαστρωμάτωση, θρησκευτική ζωή, πολιτική, πολιτιστική δημιουργία). Σύνθεση και παρουσίαση των εργασιών στην τάξη. Διαθεματική δραστηριότητα – διασύνδεση με μαθήματα για το φυσικό περιβάλλον: μελέτη κλιματικών χαρτών και διαγραμμάτων στο επίπεδο μακράς διάρκειας του ιστορικού χρόνου και συζήτηση για την επίδραση των κλιματικών αλλαγών στη ζωή των ανθρώπων και στον πολιτισμό.

<p>Ο Μαύρος Θάνατος (1347): η επιδημία που άλλαξε την Ευρώπη</p>	<p>Να γνωρίσουν τα ειδικά χαρακτηριστικά της ασθένειας.</p> <p>Να προβληματιστούν για τα αίτια της ραγδαίας και μεγάλης εξάπλωσης της πανώλης και τις επιπτώσεις που αυτή είχε στη ζωή των ανθρώπων, άμεσες και μακροχρόνιες (δημογραφικές, πολιτικές, κοινωνικές, ιδεολογικές, θρησκευτικές κ.λπ.).</p> <p>Να συνδέσουν τη διάρκεια και την ένταση του φαινομένου με τις αλλαγές στην Ιατρική και τη Φαρμακολογία κατά τα νεότερα χρόνια.</p>	<p>Μαύρος Θάνατος, πανδημία, δημόσια υγεία, καραντίνα, δεισδαιμονίες, ιστορία της ιατρικής</p>	<p>Ρήξη, ενσυναίσθηση, ηθικές διαστάσεις</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού παγκόσμιου χάρτη με περιοχές που επλήγησαν από τη Μαύρη Πανώλη με χρονολογικές και δημογραφικές σημάνσεις. Συζήτηση για τους παράγοντες που διευκόλυναν τη γρήγορη εξάπλωσή της, ειδικά στα αστικά κέντρα και σε συγκοινωνιακούς κόμβους (χερσαίοι και θαλάσσιοι εμπορικοί δρόμοι, καθημερινές πρακτικές, αντιλήψεις για την υγιεινή, ιατρική κτλ.).</p> <p>Μελέτη εικαστικών αναπαραστάσεων και αναφορών σε λογοτεχνικά έργα για τη Μαύρη Πανώλη, ακόμη και ύστερων εποχών (π.χ. εικόνες σε μεσαιωνικά χειρόγραφα, το «Δεκαήμερο του Βοκκάκιου», ο πίνακας του Πέτερ Μπρίγκελ του Πρεσβύτερου «Ο Θρίαμβος του Θανάτου», περ. 1562, Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη, το θεατρικό έργο «Ρωμαίος και Ιουλιέτα» του Ουίλιαμ Σέξπιρ, 1595). Συζήτηση για τις επιπτώσεις που είχε η φονική επιδημία στις αντιλήψεις των ανθρώπων για τη ζωή και το θάνατο.</p> <p>Πανώλη και Βαλκάνια: αναζήτηση πληροφοριών για την επιδημία πανώλης στο χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.</p> <p>Διαθεματική δραστηριότητα με το μάθημα της Βιολογίας: τρόποι εξάπλωσης και αντιμετώπισης της Πανώλης στο παρελθόν, μέτρα αποτροπής της εξάπλωσης των επιδημιών σήμερα (σύγχρονη Ιατρική και Φαρμακολογία).</p> <p>Επεξεργασία πρωτογενών πηγών πάνω στη Μαύρη Πανώλη και οργάνωση της ακόλουθης βιωματικής δραστηριότητας: ένας γενοβέζος ναυτικός, ένας γάλλος ιερέας, ένας εβραίος έμπορος και ένας γερμανός γιατρός σημειώνουν στο ημερολόγιό τους τις σκέψεις και τους φόβους τους για την πανώλη που ενέσκηψε στον τόπο τους. (Η δραστηριότητα μπορεί να πραγματοποιηθεί και μετά την επόμενη ενότητα).</p>
---	--	--	--	--

<p>Η «αιτία του κακού»: διώξεις των Εβραίων από την Αγγλία (1290), Γαλλία (1306) και Ισπανία (1492)</p>	<p>Να διερευνήσουν τους λόγους για τους οποίους οι κυρίαρχες κοινωνικές ομάδες στράφηκαν ενάντια στους Εβραίους.</p> <p>Να συζητήσουν για τις συνέπειες των διώξεων των εβραϊκών πληθυσμών.</p>	<p>Προκαταλήψεις, δεισιδαιμονίες, αντισημιτισμός Ασκενάζι, Σεφαραδίτες, «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων»</p>	<p>Αιτίες και αποτελέσματα, πολυπρισματικότητα, Τοπική Ιστορία</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός χάρτη, στον οποίο σημειώνονται οι πορείες που ακολούθησαν οι εβραϊκοί πληθυσμοί μέχρι την τελική εγκατάστασή τους στην ανατολική Ευρώπη και στα Βαλκάνια. Θεσσαλονίκη, Κρακοβία: συγκριτική μελέτη δύο περιπτώσεων εγκατάστασης Εβραίων.</p> <p>Σχεδιασμός φύλλων εργασίας με βάση τα ερωτήματα: Ποιοι εβραϊκοί πληθυσμοί εγκαταστάθηκαν, ποιοι τους προσκάλεσαν, για ποιους λόγους; Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη.</p> <p>Η «Ιερουσαλήμ των Βαλκανίων»: σύνταξη ενότητας με αυτό τον τίτλο, με σκοπό τη συμπλήρωση λήμματος για τη Θεσσαλονίκη σε ψηφιακή ιστορική εγκυκλοπαίδεια (κείμενο και εικόνες).</p>
<p>Κοινωνίες σε σύγκρουση: λαϊκές εξεγέρσεις στις πόλεις και στην ύπαιθρο</p>	<p>Να διερευνήσουν τους λόγους για τους οποίους ξέσπασαν λαϊκές εξεγέρσεις στις πόλεις και στην ύπαιθρο.</p> <p>Να αξιολογήσουν τις συνέπειες των εξεγέρσεων.</p>	<p>Αστοί, αγρότες, συντεχνίες, εργάτες, χωροδεσπότες, εξέγερση</p>	<p>Αιτίες και αποτελέσματα, ιστορική οπτική</p>	<p>Μελέτη πρωτογενών πηγών που αναφέρονται στις εξεγέρσεις που σημειώθηκαν. Παρουσίαση των αιτιών που οδήγησαν σε αυτές με δραματοποίηση και παιχνίδι ρόλων: ένας αγρότης, ένας εργάτης, ένας πλούσιος βιοτέχνης και ένας χωροδεσπότης παίρνουν θέση για τις εξεγέρσεις.</p> <p>Δημιουργία μιας πολυμεσικής ψηφιακής παρουσίασης για τις εξεγέρσεις που σημειώθηκαν αυτή την περίοδο.</p> <p>Συζήτηση σχετικά με στο ζήτημα της κοινωνικής κινητικότητας: (α) ήταν εύκολο την εποχή αυτή ένα άτομο να αλλάξει κοινωνική θέση, (β) είναι εύκολο σήμερα;</p>
<p>«Εμπορική επανάσταση» και ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος</p>	<p>Να συζητήσουν για το περιεχόμενο της έννοιας «εμπορική επανάσταση» (παράγοντες, εμπορικές διαδρομές, προϊόντα, αγορές κ.λπ.).</p> <p>Να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούσαν τότε οι τράπεζες και να επισημάνουν τις διαφορές τους με τις σημερινές.</p>	<p>«Εμπορική Επανάσταση», τραπεζικό σύστημα, εμπορικοί δρόμοι, εμπορικές πόλεις</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Συγκέντρωση και μελέτη οπτικών πηγών (μικρογραφίες χειρογράφων, πίνακες κ.λπ.) σχετικά με τις βιοτεχνικές και εμπορικές δραστηριότητες και την ανάπτυξη του τραπεζικού συστήματος.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικών χαρτών με θέματα «εμπορική επανάσταση» και «τραπεζικό σύστημα».</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός θεματικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνονται οι κυριότερες εμπορικές πόλεις και τα δίκτυα της εποχής.</p>

<p>Ο Εκατονταετής Πόλεμος Αγγλίας-Γαλλίας (1337-1453)</p>	<p>Να συζητήσουν για τις αιτίες και τις συνέπειες του Εκατονταετούς Πολέμου.</p>	<p>Συγκεντρωτικό κράτος</p>	<p>Αιτίες και συνέπειες, ενσυναίσθηση, ιστορική οπτική, Βιογραφική Ιστορία</p>	<p>«Ποια ήταν η Ιωάννα της Λορένης;»: συγκέντρωση οπτικών και κειμενικών πηγών και κατασκευή μιας πολυμεσικής βιογραφικής παρουσίασης. Δημιουργία καταλόγου με μεταγενέστερα λογοτεχνικά κείμενα, θεατρικά έργα και κινηματογραφικές ταινίες για την Ιωάννα της Λορένης. Συζήτηση για τους λόγους που η προσωπικότητά της προκάλεσε και εξακολουθεί να προκαλεί το ενδιαφέρον και τη συγκίνηση των ανθρώπων μέχρι σήμερα.</p>
<p>Η άλωση της Κωνσταντινούπολης (1204) και η λατινοκρατία</p>	<p>Να επισημάνουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες η Δ' Σταυροφορία παρέκκλινε προς την Κωνσταντινούπολη. Να εκτιμήσουν τις βραχυπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες που είχε η άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204. Να εντοπίσουν το γεωγραφικό χώρο, στον οποίο συγκροτήθηκαν τα λατινικά και ελληνικά κρατίδια μετά την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους και να επισημάνουν το ρόλο που διαδραμάτισαν στη συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία. Να ερμηνεύσουν τις σχέσεις μεταξύ λατίνων κατακτητών και ελληνορθόδοξων κατακτημένων, επισημαίνοντας τις περιπτώσεις αντίστασης, υποταγής ή συνεργασίας.</p>	<p>Σχισματικοί, σταυροφορία, Άλωση, δουκάτο, Λατινοκρατία</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, χώρος και χρόνος, ιστορική οπτική, Βιογραφική Ιστορία, Τοπική Ιστορία, Δημόσια Ιστορία</p>	<p>Επεξεργασία γραπτών και εικονιστικών πηγών που συνδέονται με την άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους και τη Λατινοκρατία που ακολούθησε. Παρατήρηση και σχολιασμός διδρασματικού χάρτη, στον οποίον αποτυπώνεται το μωσαϊκό των κρατιδίων που δημιουργήθηκαν στο χώρο της ανατολικής Μεσογείου το 13ο αιώνα. Δημιουργία λήμματος για τον Λέοντα Σγουρό, το οποίο θα ενσωματωθεί σε ψηφιακή ιστορική εγκυκλοπαίδεια. Συζήτηση για τη δημόσια συγνώμη του πάπα Ιωάννη Παύλου Β' κατά την επίσκεψή του στην Ελλάδα το 2001. Διερεύνηση της σχετικής αρθρογραφίας στο διαδίκτυο. Έρευνα στην ευρύτερη περιοχή του σχολείου ή στο διαδίκτυο για μνημεία της περιόδου της λατινικής κυριαρχίας. Δημιουργία σχετικού καταλόγου και χάρτη.</p>
<p>Τα «εξόριστα» κράτη: η Αυτοκρατορία της Νίκαιας, το Δεσποτάτο της Ηπείρου και η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας (1204-1461)</p>	<p>Να γνωρίσουν τους βασικούς σταθμούς στην εξέλιξη των λεγόμενων «εξόριστων» ελληνικών κρατών κατά την περίοδο αυτή, καθώς και τις σχέσεις που αυτά ανέπτυξαν με τα γειτονικά τους κράτη των Λατίνων, των Βουλγάρων και των Σελτζούκων Τούρκων.</p>	<p>«Εξόριστο» κράτος, αυτοκρατορία, δεσποτάτο</p>	<p>Ιστορική αφήγηση, ομοιότητες και διαφορές</p>	<p>Συγκρότηση ιστορικής αφήγησης με τη χρήση διδρασματικού ιστορικού χάρτη, στον οποίο αποτυπώνονται οι εδαφικές μεταβολές της περιόδου. Χωρισμός των μαθητών-τριών σε τρεις ομάδες, συγκέντρωση πληροφοριών και εικόνων και σύνθεση αφηγηματικών εικονοκειμένων για τα τρία «εξόριστα» κράτη που σχηματίστηκαν την περίοδο της Λατινοκρατίας (αυτοκρατορία της Νίκαιας, Δεσποτάτο της Ηπείρου και αυτοκρατορία της Τραπεζούντας). Παρουσίαση στην τάξη.</p>

<p>Σελτζούκοι και Οθωμανοί Τούρκοι: μια ισλαμική μεσαιωνική αυτοκρατορία σχηματίζεται (13ος αιώνας-αρχές 20ου αιώνα). Προέλευση, διεκρίνιση και διάκριση των όρων «Οθωμανός» και «Τούρκος». Εξάπλωση στα ασιατικά και ευρωπαϊκά εδάφη του βυζαντινού κράτους, σχέσεις με αυτό.</p>	<p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τους βασικούς σταθμούς της πορείας των Σελτζούκων Τούρκων (προέλευση, συγκρότηση σε κράτος, σχέσεις με Βυζαντινούς, διάλυση).</p> <p>Να διερευνήσουν και να παρουσιάσουν τους βασικούς σταθμούς της πορείας των Οθωμανών στη Μικρά Ασία και στα Βαλκάνια, τις σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος, καθώς και τη θρησκευτική και οικονομική πολιτική τους.</p> <p>Να διακρίνουν με ιστορικούς όρους τις έννοιες «Σελτζούκος», «Οθωμανός» και «Τούρκο».</p>	<p>Σελτζούκοι Τούρκοι, Οθωμανοί Τούρκοι, σουλτανάτο-σουλτάνος, γαζήδες, εξισλαμισμός, γενίτσαροι</p>	<p>Αλλαγή-συνέχεια, ομοιότητα-διαφορά, ιστορική οπτική, αιτίες και συνέπειες</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού χάρτη στον οποίο αποτυπώνεται η πορεία, οι διαδοχικές επεκτάσεις και τα κράτη που σχημάτισαν οι Σελτζούκοι και οι Οθωμανοί Τούρκοι.</p> <p>Αναζήτηση πληροφοριών, οργάνωσή τους, σύνθεση και παρουσίαση προφορικά ή γραπτά αφηγήσεων με θέμα «Οθωμανοί».</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν σε κρίσιμες ιστορικές περιστάσεις της περιόδου και, ιδιαίτερα, στις συγκρουσιακές ή άλλες σχέσεις των Σελτζούκων και των Οθωμανών Τούρκων είτε με το Βυζάντιο και την Αυτοκρατορία της Νίκαιας είτε με τους κατακτημένους χριστιανικούς πληθυσμούς. Συζήτηση.</p> <p>Αναζήτηση πληροφοριών, οργάνωση, σύνθεση και παρουσίαση αφηγήσεων με θέμα «Οθωμανοί», οι οποίες θα περιλαμβάνουν τους κύριους σταθμούς της πορείας τους (Μικρά Ασία και Βαλκάνια), τις σχέσεις τους με το βυζαντινό κράτος, καθώς και τη θρησκευτική και οικονομική πολιτική τους.</p> <p>Μελέτη ιστορικών πηγών, πρωτογενών και δευτερογενών, που αναφέρονται στους γενίτσαρους και τους γαζήδες. Συζήτηση πάνω στο ζήτημα των σκοπών που εξυπηρετούσε η συγκρότηση των σωμάτων αυτών.</p> <p>Αναζήτηση σε λεξικό των λημμάτων «Τούρκος», Σελτζούκος» και «Οθωμανός» και δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με βάση τις πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν.</p>
<p>Η δυναστεία των Παλαιολόγων και οι σχέσεις με τη Δύση</p>	<p>Να επισημάνουν τα χρονικά όρια της τελευταίας βυζαντινής δυναστείας.</p> <p>Να ερμηνεύσουν τη συρρίκνωση των συνόρων της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας κατά την τελευταία περίοδο της ζωής της.</p>	<p>Ενωτικοί, Ανθενωτικοί, προνόμια</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, ιστορική οπτική, ενσυναίσθηση</p>	<p>Παρατήρηση και σχολιασμός διαδραστικού ψηφιακού χάρτη και χρονογραμμής, όπου αποτυπώνονται οι εδαφικές και δυναμικές μεταβολές, καθώς και οι σημαντικότερες εξελίξεις κατά την περίοδο αυτή.</p>

	<p>Να κατηγοριοποιήσουν και να ιεραρχήσουν τα εξωτερικά και εσωτερικά προβλήματα που αντιμετώπιζε το Βυζάντιο κατά την περίοδο αυτή και να εξηγήσουν γιατί δεν ήταν πλέον σε θέση να τα επιλύσει.</p>			<p>Μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών για τη Σύνοδο της Φεράρας-Φλωρεντίας. Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη στον οποίο θα αποτυπώνονται τα κύρια ζητήματα που απασχόλησαν τις δύο πλευρές, οι αποφάσεις που ελήφθησαν και οι αντιδράσεις που σημειώθηκαν. Εναλλακτικά, δημιουργία ψηφιακής έκθεσης με τίτλο «Η σύνοδος της Φεράρας-Φλωρεντίας». Αντίληψη εικονογραφικού υλικού από την αλληγορική νωπογραφία των Βασιλέων Μάγων του Μπενότσο Γκότσολι στο Παλάτι των Μεδίκων (Φλωρεντία, 1459-1461).</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: Λαμβάνοντας υπόψη τα προβλήματα στην εξωτερική και εσωτερική πολιτική, οι μαθητές-τριες παίρνουν τη θέση του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Η' και του επιτελείου του και συζητούν για τους τρόπους με τους οποίους θα πρέπει να αντιδράσουν.</p>
<p>Το κύκνειο άσμα του βυζαντινού πολιτισμού: η Παλαιολόγεια Αναγέννηση</p>	<p>Να εντοπίσουν και να μελετήσουν έργα της παλαιολόγιας τέχνης.</p> <p>Να αντιπαραβάλουν τη φθίνουσα πορεία της αυτοκρατορίας με την πνευματική και καλλιτεχνική άνθηση της ίδιας περιόδου. Να αντιληφθούν ότι η απήχηση της δεύτερης υπερέβαινε τα εδαφικά όρια του Βυζαντίου (Βαλκάνια, Ρωσία, ιταλικά κράτη μετά την Άλωση).</p> <p>Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά του κινήματος του ανθρωπισμού/ ουμανισμού που αναπτύχθηκε κατά την περίοδο αυτή στο Βυζάντιο δίνοντας έμφαση στη στροφή προς την ελληνική αρχαιότητα.</p>	<p>Παλαιολόγεια Αναγέννηση, βυζαντινός ανθρωπισμός/ουμανισμός, φορητές εικόνες, τοιχογραφίες, μικρογραφίες, ψηφιδωτά</p>	<p>Ομοιότητα και διαφορά, σημαντικότητα, ιστορική οπτική</p>	<p>Δημιουργία ψηφιακής συλλογής με τίτλο «Παλαιολόγεια Αναγέννηση». Σύνταξη υπομνημάτων με στοιχεία της ταυτότητας κάθε έργου και σύντομη περιγραφή του.</p> <p>Επεξεργασία γραπτών πρωτογενών ή δευτερογενών πηγών, που αφορούν στα έργα του Πλήθωνα με έμφαση στις φιλοσοφικές του αντιλήψεις.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: μαθητής-τρια υποδύμενος-η τον Πλήθωνα αναπτύσσει τις ιδέες του πάνω στη σημασία της αρχαίας ελληνικής φιλοσοφίας στους υπόλοιπους μαθητές-τριες της τάξης, που υποδύονται οπαδούς και πολέμιους του και του υποβάλλουν ερωτήσεις ή σχολιάζουν τα λεγόμενά του.</p> <p>Σύνταξη του λήμματος «Αναγέννηση» για βυζαντινό λεξικό πολιτισμικών όρων με υποδιαιρέσεις τη «Μακεδονική» και την «Παλαιολόγεια» (για τη Μακεδονική Αναγέννηση, αναδρομή στην αντίστοιχη ενότητα της μεσοβυζαντινής περιόδου)</p>

<p>Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς (1453): απόηχος, συνέπειες και εγγραφή στη λαϊκή παράδοση.</p>	<p>Να κατανοήσουν τα αίτια της άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς.</p> <p>Να διακρίνουν τους πρωταγωνιστές της περιόδου (συλλογικά υποκείμενα και άτομα), να διερευνήσουν και να συνθέσουν αφηγηματικά τα αίτια σημεία της πολιτορκίας και της άλωσης της Κωνσταντινούπολης.</p> <p>Να συζητήσουν και να επιχειρηματολογήσουν για τη σημασία του γεγονότος της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης και να εξηγήσουν τον απόηχο του συγκεκριμένου γεγονότος στους αιώνες που ακολούθησαν.</p> <p>Να διερευνήσουν τους τρόπους με τους οποίους αποτυπώθηκε η Άλωση σε χρονικά της εποχής, αλλά και σε μεταγενέστερα λογοτεχνικά και εικαστικά-καλλιτεχνικά έργα.</p>	<p>Άλωση, θρύλος, συμβολισμός, λαογραφία, παράδοση</p>	<p>Ιστορική αιτιότητα, χώρος και χρόνος, ιστορική σημαντικότητα, ιστορική οπτική, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Μελέτη αφηγήσεων για την πολιτορκία και την Άλωση της Κωνσταντινούπολης, κυρίως από χρονικά της εποχής. Συζήτηση για τον απόηχο του γεγονότος στην εποχή του και μεταγενέστερα, καθώς και για τις ερμηνείες που διατυπώθηκαν.</p> <p>Επεξεργασία εικονιστικών πηγών διαφόρων εποχών με θέμα την πολιτορκία και την Άλωση (μικρογραφιών χειρογράφων, χαρακτηριστικών, έργων ζωγραφικής). Συζήτηση για τις ιστορικές οπτικές που υιοθετούν οι άνθρωποι σε διαφορετικές κοινωνίες και εποχές πάνω στο ίδιο γεγονός.</p> <p>Συλλογή τραγουδιών και θρύλων από την ελληνική λαϊκή παράδοση. Συζήτηση για τη σημασία που είχε η Άλωση για τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα σε μεταγενέστερες εποχές.</p>
<p>Το Βυζάντιο μετά το Βυζάντιο</p>	<p>Να αποτιμήσουν την επίδραση της βυζαντινής πολιτισμικής κληρονομιάς στα Βαλκάνια, στη Ρωσία, στην αναγεννησιακή Ιταλία, αλλά και στην ίδια την Οθωμανική αυτοκρατορία.</p> <p>Να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους ο Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός ενίσχυσε την αρνητική εικόνα του Μεσαίωνα γενικότερα και του Βυζαντίου ειδικότερα, ταυτίζοντάς τα με την παρακμή και τον πνευματικό σκοταδισμό (διασύνδεση με την ύλη τόσο της ΣΤ' Δημοτικού, όσο και της Γ' Γυμνασίου – τάξεις στις οποίες μελετάται αναλυτικά το φαινόμενο του Διαφωτισμού).</p> <p>Να προβληματιστούν γιατί η αρνητική εικόνα που είχε σχηματιστεί τόσο για το Μεσαίωνα στη Δύση, όσο και για το Βυζάντιο, άρχισε να αναθεωρείται κατά τον 19ο και 20ό αιώνα.</p>	<p>Διαφωτισμός, νεοκλασικισμός, ορθολογισμός, ρομαντισμός, εθνικισμός, εθνική ιστοριογραφία, ακμή και παρακμή, σκοταδισμός</p>	<p>Ιστορική σημαντικότητα, ομοιότητες-διαφορές, ιστορική οπτική, πολυπρισματικότητα</p>	<p>Αξιοποίηση εικονιστικών και γραπτών πηγών σε μετάφραση, για να επισημανθούν οι επιβιώσεις και οι επιρροές της βυζαντινής τέχνης στον πολιτισμό των βαλκανικών λαών, της Ρωσίας και στην Ιταλική Αναγέννηση.</p> <p>Σύγκριση της βυζαντινής με την οθωμανική μνημειακή αρχιτεκτονική και καταγραφή των ομοιοτήτων και των διαφορών τους (έμφαση στα τεμένη που κατασκεύασε ο αρχιτέκτονας Μιμάρ Σινάν στην Κωνσταντινούπολη και στην Ανδριανούπολη με πρότυπο την Αγία Σοφία). Συζήτηση για την επίδραση που άσκησε η πρώτη στη δεύτερη.</p> <p>Συζήτηση στην τάξη για το Βυζάντιο ως γενική ιστορική πολιτισμική έννοια. Διατύπωση ερωτημάτων, όπως «Γιατί η βυζαντινή εποχή θεωρούνταν παλαιότερα εποχή σκοταδισμού;» ή «ποια στοιχεία του βυζαντινού πολιτισμού εντοπίζουμε στο σύγχρονο πολιτισμό;» κ.λπ.</p>

				<p>Τελική εργασία με τη μορφή πρότζεκτ με θέμα «Πώς δίδασκαν παλιότερα τη Μεσαιωνική και Βυζαντινή Ιστορία στα σχολεία;». Οι μαθητές-τριες χωρίζονται σε ομάδες, αναζητούν και μελετούν εισαγωγές από σχολικά εγχειρίδια του 19ου και 20ου αιώνα. Παρουσιάζουν σχολιασμένα στην ολομέλεια τα ευρήματά τους και ακολουθεί συζήτηση σχετικά με τις διαφορετικές, ακόμη και αντικρουόμενες οπτικές απέναντι στον Μεσαίωνα και στο Βυζάντιο. Εναλλακτικά, δημιουργία έκθεσης με τίτλο: «Το Βυζάντιο στα σχολικά βιβλία ιστορίας: από το σκοτάδι στο φως»</p> <p>Αξιοποίηση της Ιστορικής Συλλογής Σχολικών Εγχειριδίων του ΙΕΠ http://e-library.iep.edu.gr/iep/index.html και του ψηφιοποιημένου βιβλίου της Χ. Κουλούρη, Ιστορία και Γεωγραφία στα ελληνικά σχολεία, ΙΑΕΝ, Αθήνα 1988 http://www.iaen.gr/istoria_kai_geografia_sta_ellinika_sholeia__1834_1914_-b-31.html</p>
--	--	--	--	---

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

Χρόνος, χρονολόγηση και ημερολόγιο στην Ύστερη Αρχαιότητα και στο Μεσαίωνα

Ο φάκελος συνδέεται με την Εισαγωγή του ΠΣ «Ο χρόνος και οι πηγές της ιστορίας». Οι δραστηριότητες που προτείνει εστιάζουν στις διαφορετικές πολιτισμικές αντιλήψεις για το χρόνο, τις οποίες οι μαθητές-τριες καλούνται να διερευνήσουν με βάση τα ακόλουθα ιστορικά ερωτήματα: Πώς προσδιόριζαν το χρόνο στο Μεσαίωνα; Ποια χρονολογικά συστήματα χρησιμοποιούνταν; Σε άλλους πολιτισμούς και σε άλλες θρησκείες ποια συστήματα ίσχυαν (π.χ. ισλαμικός κόσμος, Κίνα); Πότε καθιερώθηκε το σύστημα που έχουμε σήμερα; Ακολουθως επιχειρείται να εξοικειωθούν με άλλες διαστάσεις-προσλήψεις του χρόνου, που προσιδιάζουν περισσότερο στις παραδοσιακές κοινωνίες, όπως ο κυκλικός χρόνος της φύσης, ο χρόνος του εορτολογίου, ο χειμώνας των «προετοιμασιών» και το «θέρος των δράσεων». Υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Θρησκεία και εξουσία

Ο θεματικός φάκελος μπορεί να ενσωματωθεί σε όλα τα κεφάλαια είτε της Βυζαντινής είτε της Δυτικής Μεσαιωνικής Ιστορίας, με προτιμότερες επιλογές να αξιοποιηθεί μεταξύ των κεφαλαίων Γ' και Δ' ή Δ' και Ε'. Το θέμα του φακέλου είναι οι σχέσεις και οι ανταγωνισμοί ανάμεσα στην πολιτική και θρησκευτική εξουσία. Ως παραδείγματα μελέτης προτείνονται: (α) Ο τέταρτος γάμος του Λέοντα ΣΤ' του Σοφού, (β) το προνόμιο της

στέψης των βασιλέων: η Έριδα της Περιβολής και (γ) η Αιχμαλωσία της Αβινιόν. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.

Τι οφείλουμε στον αραβικό πολιτισμό; Επιστήμες και τέχνες στον αραβικό κόσμο

Ο θεματικός φάκελος συνδέεται με το κεφάλαιο Γ' του Προγράμματος Σπουδών και ειδικότερα με την ενότητα «Μια νέα θρησκεία επιχειρεί να κατακτήσει την Ανατολή και τη Δύση: Το Ισλάμ και η δημιουργία του αραβοϊσλαμικού κόσμου». Επιχειρείται να εμβαθύνουν οι μαθητές-τριες σε τομείς ανάπτυξης του αραβικού πολιτισμού πέραν της θρησκείας: στη φιλοσοφία και στις επιρροές που δέχτηκε από την αρχαία Ελλάδα, στην ανάπτυξη της άλγεβρας, της χημείας, της αστρονομίας, της ιατρικής, της λογοτεχνίας, της αρχιτεκτονικής και των διακοσμητικών τεχνών. Πρέπει να καταδειχτεί ότι, παρά την αντιπαλότητα με τον χριστιανικό κόσμο του Βυζαντίου και της Δύσης, αναπτύχθηκαν πολλές πολιτισμικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους. Υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Η γυναίκα στον Μεσαίωνα

Ο θεματικός φάκελος εστιάζει τόσο στα κοινωνικά χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου όσο και στην πολιτική διάσταση γυναικείων μορφών που καταγράφθηκαν στην ιστορία. Οι γυναικείες προσωπικότητες που προτείνεται να προσεγγιστούν με βιογραφική μέθοδο είναι η Χίλντεγκαρντ του Μπίνγκεν (12ος αιώνας), η Ζαν

ντ' Αρκ (15ος αιώνας), η Θεοδώρα (6ος αι.) και η Άννα Κομνηνή (12ος αιώνας). Ο θεματικός φάκελος μπορεί να αξιοποιηθεί είτε στο πλαίσιο του Β' κεφαλαίου είτε μεταξύ Γ' και Δ' κεφαλαίου. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.

Πόλεμος και διπλωματία στο Βυζάντιο. Όπλα, οχυρώσεις και στρατός (διάκριση υποχρεωτικής και μισθοφορικής στράτευσης, η «αξιοποίηση» βαρβάρων στο βυζαντινό στρατό). Επίδειξη του αυτοκρατορικού μεγαλείου στους βαρβάρους. Προπαγάνδα. Η διπλωματία των γάμων: το παράδειγμα της Θεοφανούς. Θρησκεία και διπλωματία.

Ο φάκελος προτείνεται να αξιοποιηθεί στο τέλος του Δ' κεφαλαίου και υπολογίζεται ότι απαιτούνται 2-3 διδακτικές ώρες.

Δοξάζοντας τον Θεό με την τέχνη

α) Από την παλαιοχριστιανική βασιλική στους σταυροειδείς ναούς, β) καθεδρικοί ναοί (ρομανικός και γοθτικός ρυθμός, υαλογραφία, γλυπτική), γ) εικόνες και ψηφιδωτά: από την υπερβατικότητα στο νατουραλισμό.

Ο φάκελος μπορεί να αξιοποιηθεί σε πολλά σημεία του ΠΣ, προτιμότερο όμως είναι να πραγματοποιηθεί μετά το πέρας των κεφαλαίων Δ' και Ε', ώστε να έχουν οι μαθητές-τριες ήδη αποκτήσει μια σαφή εικόνα τόσο του βυζαντινού όσο και του δυτικού μεσαιωνικού πολιτισμού. Επιδιώκεται, αφενός, να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν μέσα από τη θρησκευτική τέχνη τον χαρακτήρα των κοινωνιών του μεσαίωνα, αφετέρου, να αναπτύξουν ψυχοκινητικές δεξιότητες μουσούμενοι-νες στις τεχνικές της ψηφιδογραφίας, της υαλογραφίας, της ζωγραφικής κ.λπ. Υπολογίζεται ότι θα απαιτηθούν 2-3 διδακτικές ώρες.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κεφάλαιο Α. Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ (14ος αιώνας - αρχές 19ου αιώνα),
4-5 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
Επισκόπηση ιστορικού πλαισίου: Κατάκτηση, επέκταση, συρρίκνωση	<p>Να συνθέσουν μια αδρή εικόνα για την Οθωμανική Αυτοκρατορία, γνωρίζοντας τον πολυπολιτισμικό (πολύγλωσσο, πολυθρησκευτικό, πολυεθνικό) χαρακτήρα της.</p> <p>Να αντιληφθούν ότι υπέρτατος νόμος του οθωμανικού κράτους ήταν ο ιερός νόμος του Ισλάμ.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι βασικό χαρακτηριστικό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν οι πόλεμοι και η διαρκής επέκταση.</p> <p>Να μπορούν να ερμηνεύσουν τη διακοπή της επέκτασης (εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες), δίνοντας έμφαση στους οικονομικούς παράγοντες.</p>	<p>Ισλάμ, Ιερός Νόμος, Αυτοκρατορία, Οθωμανοί, ιερός πόλεμος, Γαζήδες, <i>raha ottomana</i>, οικονομική κρίση, διομολογήσεις, πολυπολιτισμικότητα</p>	<p>Μακρά διάρκεια, χώρος, ιστορική ενσυναίσθηση, ιστορική αιτιότητα, συνέχεια και αλλαγή</p> <p>Παρακολούθηση σε χάρτες της εδαφικής επέκτασης και συρρίκνωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με χρονολογίες στο χάρτη ή χρονολογικό πίνακα. Συζήτηση, μετά από μελέτη δευτερογενούς πηγής, σχετικά με τα αίτια της ανακοπής της επέκτασης.</p> <p>Μελέτη δύο πηγών και συζήτηση στην τάξη για τους λόγους που επιβάλλουν την ανεκτικότητα προς τη διαφορετική θρησκεία, εθνότητα ταυτότητα κ.λπ., ώστε να επιτευχθεί η ειρηνική συνύπαρξη στην αχανή αυτοκρατορία.</p> <p>Υπόδυση ρόλου (ιερός πόλεμος και γαζήδες): είσαι ο Γαζή Εβρενός και πολεμάς στο όνομα της δυναστείας των Οσμάν. Με βάση παράθεμα από το Κοράνι (εγχειρίδιο Β' γυμνασίου) και την επιγραφή στο Μαυσωλείο του Εβρενός (Γιαννιτσά), εξηγείς στους συμμαθητές σου, που υποδύονται τον στρατό σου, γιατί θέλεις να κατακτήσεις πόλεις της δυτικής Μακεδονίας (βλ. ενδεικτικά http://www.balkantale.com/gr/map.php).</p> <p>Μελέτη άρθρων από τις Διομολογήσεις (1675) και σχολιασμός της διείσδυσης των Ευρωπαίων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.</p>
Σουλτάνος, Παλάτι, υπήκοοι και επαρχιακή διοίκηση	<p>Να αντιληφθούν ότι η κρατική εξουσία ήταν οργανωμένη γύρω από το πρόσωπο του σουλτάνου και ότι το παλάτι αποτελούσε την ανώτατη διοικητική και δικαστική αρχή.</p> <p>Να γνωρίσουν την ανακτορική ιεραρχία και να συζητήσουν τον ρόλο των προσώπων-ομάδων.</p> <p>Να γνωρίσουν την επαρχιακή διοικητική οργάνωση της αχανούς Αυτοκρατορίας και να αξιολογήσουν την άνοδο των επαρχιακών ελίτ (17ο και 18ο αι.).</p>	<p>Σουλτάνος, απολυταρχική εξουσία, Παλάτι, Μεγάλος Βεζύρης, σουλτανικό συμβούλιο, χαρέμι, Πύλη, επαρχιακές ελίτ, βιλαέτι, ασκερί, ραγιάδες, αγάδες</p>	<p>Συνέχεια, μαρτυρία</p> <p>Σχεδιασμός και ανάλυση πίνακα ή δημιουργία άσκησης άστρου με την ανακτορική δομή και την κεντρική διοίκηση.</p> <p>Οι μαθητές-τριες υποδύμενοι-ες ρόλους (κρατικά στελέχη, ραγιάδες) μιλούν για τις υποχρεώσεις τους.</p> <p>Αναζήτηση οπτικού υλικού και βιογραφικών στοιχείων για τον Αλή Πασά ως παραδείγματος των ανερχόμενων επαρχιακών ελίτ (αγάδες).</p>

	<p>Να κατανοήσουν ότι οι κύριες διχοτομήσεις στην κοινωνία της Αυτοκρατορίας ήταν ανάμεσα: 1) στα αφορολόγητα κρατικά στελέχη (ασκερί) και τους ραγιάδες, 2) στους μουσουλμάνους και μη μουσουλμάνους υπηκόους.</p>			
<p>Η οργάνωση του οθωμανικού κράτους και των ελληνορθόδοξων κοινοτήτων (τιμαριωτικό σύστημα, απονομή δικαιοσύνης, κοινότητες, εκπαίδευση)</p>	<p>Να διακρίνουν και να συζητήσουν τα διαφορετικά επίπεδα απονομής της δικαιοσύνης (καδής, εκκλησιαστικά δικαστήρια, εθιμικό δίκαιο).</p> <p>Να διερευνήσουν την πολυδιάστατη λειτουργία (κοινωνικοπολιτική, οικονομική) του θεσμού των κοινοτήτων, τόσο για την οθωμανική διοίκηση όσο και για την οργάνωση των χριστιανών.</p> <p>Να γνωρίσουν τα εκπαιδευτικά ιδρύματα (σχολές-ακαδημίες, Μεγάλη του Γένους Σχολή, Αθωνιάδα Ακαδημία) και τη φύση τους και να συζητήσουν τη σημασία της εκπαίδευσης για τη διάδοση της ελληνικής γλώσσας και παιδείας.</p>	<p>Φοροείσπραξη, χαράτσι, έγγειος φόρος, καδής, εθιμικό δίκαιο, κοινότητες, κοτζαμπάσηδες, Σχολές, Ακαδημίες</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, σύγκριση, συνέπειες, ιστορική ενσυναίσθηση, ιστορική πηγή</p>	<p>Υπόδυση ρόλου σχετικά με την απονομή δικαιοσύνης με βάση την απόφαση ενός καδής στη διαμάχη μεταξύ ενός μουσουλμάνου και ενός χριστιανού (Βιδίνι, 1700): εάν ήσουν καδής ποια θα ήταν η απόφασή σου σε αυτή την υπόθεση; (Βλ. Μ. Μουργκέσκου, Χ. Μπερκτάου (επιμ.), Εναλλακτικό εκπαιδευτικό υλικό για τη διδασκαλία της νεότερης ιστορίας της νοτιοανατολικής Ευρώπης, Βιβλίο εργασίας 1, Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 69, πηγή Β-15 και ασκήσεις).</p> <p>Μελέτη αποσπασμάτων από το Χρονικό του Παπασυναδινού, κοινοτικού άρχοντα στις Σέρρες τον 17ο αιώνα, και συζήτηση, με βάση τον σχολιασμό του Σ. Ασδραχά, για τον ρόλο των προεστών στην είσπραξη των φόρων και στη λειτουργία της τοπικής οικονομίας. Βλ. Τετράδια Εργασίας 7, ΚΝΕ/ΕΙΕ, 1984, σσ. 94-95.</p> <p>Μελέτη συγκριτικά: 1) της περιγραφής της Σχολής της Χίου (Ιστορία Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ', σ.314), 2) του Χάρτη με τις έδρες των Ανώτερων Σχολών από το 1669 μέχρι το 1821 (Ιστορία Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΑ', σ.313), 3) του πίνακα του Ν. Γύζη «Κρυφό Σχολειό» και συζήτηση με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα: 1) τι συμπεράσματα εξάγονται για την ελληνική εκπαίδευση στην Οθωμανική Αυτοκρατορία από την κτιριακή υποδομή της Σχολής της Χίου και τον Χάρτη με τις έδρες των ελληνικών σχολών; 2) θεωρείται ιστορική πηγή για παλαιότερες ιστορικές περιόδους ένα έργο τέχνης π.χ. ένας ζωγραφικός πίνακας;</p>

<p>Καθημερινή ζωή (θρησκευτικοί θεσμοί, εξισλαμισμός, παιδομάζωμα)</p>	<p>Να επισημάνουν και να συζητήσουν τον κεντρικό ρόλο που διαδραμάτιζε η θρησκεία στη ζωή των κατοίκων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.</p> <p>Να συνειδητοποιήσουν ότι οι εθνικοί προσδιορισμοί απουσίαζαν από την Αυτοκρατορία σε αντίθεση με τις σύγχρονες κοινωνίες εθνικών κρατών.</p> <p>Να προβληματιστούν για την προνομιακή σχέση του Πατριαρχείου με την Πύλη.</p> <p>Να διερευνήσουν όψεις του εξισλαμισμού των μη μουσουλμάνων (οικειοθελής, αναγκαστικός) και να τις αντιπαραβάλουν με τον κρυπτοχριστιανισμό.</p> <p>Να κατανοήσουν τον ρόλο που διαδραμάτισε το παιδομάζωμα ως μηχανισμός προσπορισμού κρατικών στελεχών και δούλων και να παρακολουθήσουν την εξέλιξη του στο χρόνο.</p> <p>Να είναι σε θέση να εντοπίσουν υλικά και άυλα τεκμήρια των αιώνων της οθωμανικής περιόδου στη σημερινή Ελλάδα.</p>	<p>Μιλέτ, Πατριαρχείο, πεσκέσι, οικειοθελής και αναγκαστικός εξισλαμισμός, κρυπτοχριστιανισμός, γενίτσαροι, παιδομάζωμα</p>	<p>Ηθική διάσταση, μαρτυρία, ιστορική οπτική, ερμηνεία, σύγκριση, συνέχεια και αλλαγή</p>	<p>Σύνταξη καταλόγου με γεωγραφικού/τοπικούς προσδιορισμούς ονομάτων προσώπων, π.χ. Σουλιάτης, Κρητικός, Μανιάτης, και συζήτηση για το περιεχόμενο των όρων πριν από τον 19ο αιώνα. Σύγκριση με το τι συμβαίνει σήμερα.</p> <p>Μελέτη: 1) της επιστολής του πατριάρχη Κων/πόλεως Θεόληπτου Β' στον Ιερεμία Β', τέλος 16ου αιώνα (βιβλίο μουσουλμανοπαίδων Β γυμνασίου Κεφ 11 σ. 26) και 2) παραθέματος από το βιβλίο του Παρ. Κονόρτα, Οθωμανικές θεωρήσεις για το Οικουμενικό Πατριαρχείο (Γ. Κόκκινος, Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της Ιστορίας, κείμενο 4, σ. 188). Συζήτηση για τον θεσμικό ρόλο του Πατριάρχη και τη σχέση Πατριαρχείου και οθωμανικής διοίκησης (προνόμια, εξάρτηση κ.λπ.).</p> <p>Αναζήτηση στο λεξικό της σημασίας των όρων «πεσκέσι» και «χαράτσι» σήμερα.</p> <p>Παράθεμα από Molly Greene (Κρήτη: Ένας κοινός Κόσμος) για τους λόγους αλλαγής της πίστης με έμφαση στα οικονομικά κίνητρα - με αναφορά στην περίπτωση της Κρήτης.</p> <p>Μετά από μελέτη δύο πηγών (1. Το σύστημα του ντεβσιρμέ, όπως περιγράφεται από έναν πρώην γενίτσαρο, και 2. Αντίδραση χριστιανών στο παιδομάζωμα), οι μαθητές συντάσσουν δύο επιστολές από γονείς: η μία προσεγγίζει το παιδομάζωμα με προσδοκία κοινωνικής ανέλιξης για το παιδί και η άλλη ως απειλή για την οικογένεια.</p> <p>Μελέτη διαφορετικών ιστοριογραφικών ερμηνειών για τον εξισλαμισμό (α. εθνικές ιστοριογραφίες βαλκανικών κρατών = από πάνω καταναγκασμός, β. εθνική τουρκική = ανεκτικότητα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας προς διαφορετική πίστη και ασπασμός του Ισλάμ με ελεύθερη βούληση).</p>
---	---	---	---	---

				<p>Η τάξη μοιράζεται σε ομάδες και κάθε ομάδα αναλαμβάνει ένα μικρό project που το παρουσιάζει στην τάξη: 1) τοπικής ιστορίας με αντικείμενο τον εντοπισμό στην περιοχή, όπου βρίσκεται το σχολείο, μνημείων της οθωμανικής περιόδου (χρονολόγηση, χρήσεις τότε και σήμερα), 2) οθωμανικής κουζίνας (μπορούν να παρακολουθήσουν και την ταινία του Τάκη Μπουλμέτη, Πολίτικη Κουζίνα), 3) μουσικής (κοινά τραγούδια σε όλα τα Βαλκάνια, π.χ. βλ. το βίντεο Whose is that song? http://www.adelamedia.net/movies/whose-is-this-song.php, 4) ιστορίας του θεάτρου σκιών/ καραγκιόζη.</p>
<p>Γραικοί-Ρωμιοί-Έλληνες. Αρματολοί και Κλέφτες, Φαναριώτες</p>	<p>Να συζητήσουν και να κατανοήσουν το διαφορετικό περιεχόμενο των όρων Γραικός, Ρωμιός, Έλληνας και τη βασική χρήση τους κυρίως πριν αλλά και μετά την ίδρυση του ελληνικού κράτους, ώστε να γίνει αντιληπτό πώς σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους συγκροτούνται συλλογικοί αυτοπροσδιορισμοί και ανασηματοδοτούνται.</p> <p>Να διακρίνουν τους ρόλους των αρματολών και των κλεφτών, έχοντας υπόψη και την επικάλυψή τους.</p> <p>Να συζητήσουν για τον ρόλο των Φαναριωτών ως σημαντικών παραγόντων στην πολιτική (κυρίως εξωτερική) της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.</p>	<p>Γραικοί, Ρωμιοί, Έλληνες Αρματολοί, κλέφτες, Φαναριώτες, Διερχόμενοι της Πύλης και του Στόλου</p>	<p>Σημασία στο χρόνο, ιστορική ενσυναίσθηση, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Ανάλυση και συζήτηση παραθέματος για τη σημασία του όρου Έλληνας στα τέλη του 18ου αιώνα.</p> <p>Μελέτη παραθεμάτων σχετικά με τη ζωή και τη δράση των αρματολών και των κλεφτών. Σύνθεση πολυμεσικής παρουσίασης με αξιοποίηση σχετικού οπτικού υλικού με τίτλο «Αρματολός ή κλέφτης; Εναλλαγή και συμπληρωματικότητα των ρόλων».</p> <p>Αναζήτηση πληροφοριών για οικογένειες Φαναριωτών και τους πολλαπλούς ρόλους τους (σχέση με Πατριαρχείο, εξάρτηση από σουλτάνο και επαφή, πολιτισμική και πολιτική, με Ευρώπη).</p>

Κεφάλαιο Β. ΑΝΑΚΑΛΥΨΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ (15ος -16ος αιώνας στη Δύση)
3-4 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
<p>Η ανακάλυψη της Αμερικής</p>	<p>Να συνειδητοποιήσουν ότι οι ανακαλύψεις λαμβάνουν χώρα την ίδια περίοδο που στη δυτική Ευρώπη συντελείται η Αναγέννηση και στην Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια κυριαρχούν οι Οθωμανοί.</p> <p>Να συνδέσουν τις ανακαλύψεις με τις εφευρέσεις, τις τεχνικές βελτιώσεις (μεταφορικά μέσα, οδοστρώσεις, μεταλλουργία), το ανοιχτό πνεύμα της εποχής και κυρίως με τα οικονομικά αίτια (έλεγχος εμπορικών δρόμων, αύξηση πληθυσμού).</p> <p>Να προσδιορίσουν στον χάρτη την αποικιακή εξάπλωση των Ευρωπαίων (κυρίως Ισπανών και Πορτογάλων).</p> <p>Να αποτιμήσουν τις μεγάλες αλλαγές που επέφεραν στη ζωή και την καθημερινότητα των ανθρώπων (αποίκων και ιθαγενών) οι ανακαλύψεις του Νέου Κόσμου και να μπορούν να τις αφηγηθούν συνοπτικά.</p>	<p>Νέος Κόσμος, Θαλασσοπόροι, εμπορικοί δρόμοι, πρώτες ύλες - μεταλλεύματα, Κονκισταδόρες, εκμετάλλευση ιθαγενών, καταστροφή προκολομβιανών πολιτισμών (Ινκας-Αζτέκοι), «εκπολιτισμός», εκχριστιανισμός, ιεραπόστολοι, αποικιακή βαρβαρότητα, αποικιακός ανταγωνισμός</p>	<p>Αλλαγή, χώρος, τεκμηρίωση, ηθική διάσταση</p>	<p>Χωρισμός της τάξης σε ομάδες: συγκέντρωση οπτικού υλικού (σκίτσα, διαγράμματα, εικόνες και αναπαραστάσεις) και πολυμεσική παρουσίαση βασικών στοιχείων που καταδεικνύουν την αποικιακή εξάπλωση (αίτια-μέσα-αποτελέσματα- χωρισμός κόσμου).</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη που παρουσιάζει σχέση και αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρώπων-φύσης, περιβάλλοντος-τεχνολογίας, ιθαγενών και αποίκων ή κατακτητών.</p> <p>Μετά από μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών: ημερολογιακή καταγραφή 1) ενός ναύτη караβέλας στον ωκεανό, 2) του καπετάνιου του πλοίου.</p> <p>Παρουσίαση σε διαφάνειες των πολιτισμών Ινκας και Αζτέκων μέσω οπτικού υλικού και σύντομης αφήγησης των μαθητών.</p> <p>Μελέτη αποσπάσματος από την «Απολογία» του Βαρθολομαίου ντε las Κάζας (Bartolomé de las Casas, Apologia) και αντιπαράθεση επιχειρημάτων για τα δικαιώματα των Ινδιάνων.</p> <p>http://www.he.duth.gr/sharedhistories/index.php/contents/human-rights-in-the-history-of-art/valuing-individual-human-life/only-if-you-are-human</p> <p>Αναζήτηση κινηματογραφικών ταινιών με θέμα τις Ανακαλύψεις και επιλογή κατάλληλου οπτικού υλικού το οποίο θα συνοδεύει μια σύντομη αφήγηση από πλευράς μαθητών με βάση το θέμα της ταινίας (π.χ., «1492» για την ανακάλυψη της Αμερικής από τον Κολόμβο-«Αγκίρε, η μάστιγα του Θεού» για τα κίνητρα των αποίκων και τη συμπεριφορά τους απέναντι στους ιθαγενείς κ.λπ.). Η κινηματογραφική αναπαράσταση συγκρίνεται με την ιστορική αφήγηση (αποτελεί μια ερμηνεία) και δίνει αφορμή για συζήτηση (ακρίβεια αναπαράστασης, αναχρονισμοί, λάθη, έμφαση, επιλογές σκηνοθετικές κ.λπ.).</p>

<p>Η πρώτη αποικιακή εξάπλωση της Ευρώπης</p>	<p>Να επιχειρηματολογήσουν σχετικά με τη σημασία της αποικιακής εξάπλωσης Ισπανών και Πορτογάλων για τις χώρες τους και τον υπόλοιπο κόσμο.</p> <p>Να συζητήσουν την εκμετάλλευση των ιθαγενών και να κρίνουν τις συνέπειες της εκμετάλλευσης των δούλων και της εργασίας τους για τις αποικιακές δυνάμεις.</p> <p>Να αποτιμήσουν και να συζητήσουν για τον βίαιο εκχριστιανισμό των κατακτημένων περιοχών.</p> <p>Να αναλύσουν και να αξιολογήσουν τις συνέπειες της αποικιακής εξάπλωσης στην κοινωνία και την οικονομία (Ευρώπη-Νέος Κόσμος) και τον ρόλο της στη συγκρότηση των μεγάλων και ισχυρών απολυταρχικών ευρωπαϊκών εθνικών κρατών.</p>	<p>Αποικιακός ανταγωνισμός, έμποροι-ναυτικοί, δουλεμπόριο, συγκέντρωση χρημάτων / κεφαλαίων, κρατικός έλεγχος εμπορίου</p>	<p>Συνέχεια, διάρκεια, τεκμηρίωση, ιστορική ενσυναίσθηση, ηθική διάσταση, αίτια και συνέπειες, χώρος</p>	<p>Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με στοιχεία γεωγραφικής κατανομής αποικιών, προϊόντων εισαγωγής (μέταλλα, νέες καλλιέργειες, εξωτικά προϊόντα), μεγάλων λιμανιών στην Ευρώπη και τις αποικίες.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων μετά από μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών κατασκευή ημερολογιακής καταγραφής: 1) ενός ιεραπόστολου, ο οποίος περιγράφει τις συνθήκες ζωής των ιθαγενών πριν και μετά την άφιξη των αποίκων και εκθέτει τις σκέψεις και τα ηθικά του διλήμματα· 2) ενός εμπόρου, ο οποίος εμπορεύεται πρώτες ύλες από τη Νότια Αμερική.</p> <p>Αναζήτηση πρωτογενών και δευτερογενών πηγών σχετικών με τις πρώτες μορφές δουλεμπορίου, συζήτηση και συνοπτική απόδοση των πληροφοριακών στοιχείων που θα εξαχθούν.</p>
<p>Αναγέννηση και Ανθρωπισμός</p>	<p>Να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά του διεθνούς γοθικού ρυθμού, να τα διακρίνουν ως σημεία μετάβασης από μια εποχή σε μια άλλη και να τα συσχετίσουν με την ανάπτυξη των πόλεων και των εμπορικών δρόμων της Κεντρικής Ευρώπης.</p> <p>Να κατανοήσουν τους όρους «Αναγέννηση» (Γραμμάτων και Τεχνών) και «Ανθρωπισμός».</p> <p>Να διερευνήσουν τα αίτια της Αναγέννησης και να τα συσχετίσουν με την οικονομική πρόοδο των ιταλικών πόλεων (συγκέντρωση πλούτου-έμποροι).</p> <p>Να στοχαστούν σχετικά με τη σύνδεση της Αναγέννησης με την αρχαιότητα και τις κλασικές ανθρωπιστικές αξίες της, να τεκμηριώσουν τις απόψεις τους και να είναι σε θέση να δείξουν πώς αυτή η σύνδεση εκφράζεται στην Τέχνη.</p>	<p>Προαναγεννησιακή τέχνη, Διεθνής Γοθικός Ρυθμός, Αναγέννηση, Ανθρωπισμός, αναγεννησιακή τέχνη, αναγεννησιακός άνθρωπος, καθολικός άνθρωπος (Homo Universalis), ιταλικές πόλεις, μαικήνες</p>	<p>Αλλαγή, διάρκεια, σύγκριση, αιτιότητα, τεκμηρίωση</p>	<p>Παρατήρηση, μελέτη και συζήτηση για αντιπροσωπευτικά εικαστικά έργα τέχνης Διεθνούς Γοθικού Ρυθμού, όπως ο Ευαγγελισμός του S. Mertini και η Προσκύνηση των Μάγων των Lorenzo Monaco και Gentile da Fabriano συγκριτικά με έργα ύστερης Βυζαντινής Τέχνης και πρώιμης Αναγέννησης (π.χ. τον Ευαγγελισμό του Fra Angelico).</p> <p>Κατασκευή πολυμεσικών παρουσιάσεων με θέματα από την αναγεννησιακή τέχνη: πρόδρομοι, κύριοι εκπρόσωποι, γλυπτική, ζωγραφική, αρχιτεκτονική.</p> <p>Θεματικές παρουσιάσεις σε διαφάνειες: να επιλέξετε έργα: α) με μυθολογικό ή θρησκευτικό περιεχόμενο, β) με θέματα από την καθημερινότητα (Ιταλία, Φλάνδρα, Γερμανία). Συζήτηση για τα θέματα που επιλέγονται και για τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις τρεις ευρωπαϊκές σχολές.</p> <p>Χωρισμός μαθητών σε ομάδες και σύνθεση αυτοβιογραφικών αφηγήσεων πνευματικών και καλλιτεχνικών προσωπικοτήτων της Αναγέννησης, όπως Δάντης, Πετράρχης (πρόδρομοι), Λεονάρντο Ντα Βίντσι, Μικελάντζελο, Μακιαβέλι, Έρασμος κ.ά. Δραματοποιημένη παρουσίασή τους στην τάξη.</p>

	<p>Να αναγνωρίζουν τα βασικά χαρακτηριστικά της αναγεννησιακής τέχνης σε έργα εμβληματικών καλλιτεχνών της περιόδου, όπως ο Λεονάρντο ντα Βίντσι, ο Μιχαήλ Άγγελος και ο Ραφαήλ.</p> <p>Να γνωρίζουν και να τοποθετούν μεγάλες προσωπικότητες της Αναγέννησης στον τόπο και τον χρόνο τους.</p> <p>Να εκτιμήσουν τις αλλαγές που έφερε για τον άνθρωπο και την κοινωνία η Αναγέννηση (γράμματα, έρευνα, επιστήμη).</p>			<p>Σε συνεργασία με τον/την εκπαιδευτικό που διδάσκει το μάθημα της λογοτεχνίας, επιλογή χαρακτηριστικών αποσπασμάτων λογοτεχνικών έργων και καταγραφή σε μορφή μικρών καρτών με χαρακτηριστικές ρήσεις με στόχο τον εντοπισμό της ανανέωσης εκφραστικών και αφηγηματικών μορφών: Μετάβαση από το έπος στο μυθιστόρημα και καινοτομίες, όπως τα σονέτα, οι νουβέλες (Βοκκάκιος: Δεκαήμερο, Δάντης: Θεία Κωμωδία, Πετράρχης: σονέτα για τη Λάουρα, Ραμπελαί: Γαργαντούας και Παντακρουέλ, Αριόστο: Μαινόμενος Ορλάνδος, Τώσσερ: Ιστορίες του Καντέρμπουρου, μέχρι το Λόπε ντε Βέγκα και τον Σαίξπηρ). Θεματική ανανέωση: καθημερινότητα, ερωτικές ιστορίες, χιούμορ. Ελευθερία και χαρά για τη ζωή.</p> <p>Ανάπτυξη παιχνιδιού σχετικών ερωταποκρίσεων (ποιος είπε τι) ή ποιος έκανε τι.</p> <p>Ενεργητική ακρόαση αναγεννησιακής μουσικής, η οποία θα συνοδεύει παρουσιάσεις και δραστηριότητες: μαδριγάλια, καντσόνε, όργανα και ορχήστρες (αναγεννησιακό λαούτο, εκκλησιαστικό όργανο, κλειδοκύμβαλο), πολυφωνικές συνθέσεις (Giovanni Palestrina). https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3d/Orfeo_-_Toccat.ogg, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Audio_files_of_renaissance_period_classical_music, https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Giovanni_Pierluigi_da_Palestrina</p>
<p>Η εφεύρεση της τυπογραφίας</p>	<p>Να κατανοήσουν και να αποτιμήσουν τη σημασία της εφεύρεσης της τυπογραφίας και να τη συσχετίσουν με τις μεγάλες αλλαγές στη νοοτροπία των ανθρώπων που επέφερε σταδιακά η Αναγέννηση (διάδοση ιδεών, παιδεία, πιο φτηνά βιβλία).</p>	<p>Τυπογραφία, Βίβλος, χαρτί/χαρτοποΐα</p>	<p>Τομή, διάρκεια, συνέπειες, ιστορική ενσυναίσθηση, σύγκριση, ομοιότητα και διαφορά</p>	<p>Παιχνίδι ρόλων. Σύνταξη σύντομου κειμένου: α. Ένας νεαρός φοιτητής Θεολογίας στη Γερμανία του 15ου αιώνα παίρνει στα χέρια του ένα τυπογραφικό χαρτί αρκετών σελίδων με μια ιστορία της Βίβλου και καταγράφει τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά του. β. Ένας τυπογράφος αποστέλλει επιστολή σε ένα φίλο του έμπορο εξηγώντας του την ανάγκη για χαρτί προτείνοντας τρόπους για την κάλυψη της ζήτησης.</p>

				<p>Οι μαθητές διαβάζουν την πηγή: Η τέχνη της τυπογραφίας θα διαδώσει τη γνώση τόσο πολύ, ώστε ο απλός λαός, επειδή θα γνωρίζει τα δικαιώματα και τα προνόμιά του, δε θα δέχεται να τον κυβερνούν με καταπιεστικό τρόπο. Σάμουελ Χάρτλμπ, Περιγραφή του φημισμένου βασιλείου της Μακαρίας, έτος 1641. (Λίγη ακόμη ιστορία 10-11, Β' Γυμνασίου της εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων, πηγή 10, 28).</p> <p>Δραστηριότητα: να συζητήσετε γιατί η τυπογραφία παίζει καθοριστικό ρόλο στη διάδοση της γνώσης και συνεπώς στη γνώση, υπεράσπιση και διεκδίκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η συζήτηση μπορεί να επεκταθεί στις σύγχρονες μορφές διάδοσης της γνώσης: αναλογίες της σύγχρονης πληροφορικής επανάστασης με την επανάσταση της τυπογραφίας.</p>
Μεταρρύθμιση-Αντιμεταρρύθμιση	<p>Να εντοπίσουν, να κατανοήσουν και να μπορούν να εξηγήσουν τους λόγους αμφισβήτησης της Καθολικής Εκκλησίας.</p> <p>Να μπορούν να συνδέσουν με επιχειρήματα την αμφισβήτηση των πρακτικών της Καθολικής Εκκλησίας και το αίτημα για Μεταρρύθμιση με την Αναγέννηση.</p> <p>Να στοχαστούν και να συζητήσουν σχετικά με τις μεταρρυθμιστικές προτάσεις του Λούθηρου και του Καλβίνου.</p> <p>Να συσχετίσουν το κίνημα της Μεταρρύθμισης με γενικότερα κινήματα αμφισβήτησης (κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες).</p>	<p>Μεταρρύθμιση, συγχωροχάρτια, Πόλεμος Χωρικών, Διαμαρτυρόμενοι Πρίγκηπες, λουθηρανισμός, καλβινισμός, αγγλικανισμός, πουριτανισμός, Αντιμεταρρύθμιση, Ιερή Εξέταση, Index, Μοναστικά Τάγματα, Τάγμα Ιησουιτών Μοναχών</p>	<p>Συνέχεια, συνέπειες, ιστορική ενσυναίσθηση, μαρτυρία, ηθική διάσταση, αλλαγή</p>	<p>Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη:</p> <p>α) με τις πρωταγωνιστικές μορφές της Μεταρρύθμισης (πρόσωπα, απόψεις, εξάπλωση, συνέπειες), β) με τους πρωταγωνιστές και τους βασικούς άξονες της Αντιμεταρρύθμισης.</p> <p>Παρακολούθηση στον χάρτη της Ευρώπης του χώρου επιρροής των Καθολικής Εκκλησίας, των προτεσταντικών εκκλησιών και της ορθόδοξης εκκλησίας. Συζήτηση για τη διάσπαση των χριστιανικών εκκλησιών.</p> <p>Παρουσίαση των βασικών διαφορών της Καθολικής Εκκλησίας από τις προτεσταντικές.</p> <p>Το τάγμα των Ιησουιτών: σκοπός ίδρυσης και η δράση του ανά τον κόσμο. Επιλογή σκηνών από την ταινία Silence (Σιωπή) του Martin Scorzese που αναφέρεται στη δράση των Ιησουιτών στην Ιαπωνία του 17ου αιώνα. Το παιδαγωγικό τους έργο.</p> <p>Παρακολούθηση και σχολιασμός αποσπασμάτων από την ταινία Luther (2003) του Eric Till: Πώς παρουσιάζεται η εκμετάλλευση των συγχωροχαρτιών της Καθολικής Εκκλησίας στη Γερμανία, ποια η κατάσταση του πλήθους των πιστών και ποια η αντίδραση του Λούθηρου (φύλλο εργασίας).</p>

	<p>Να διερευνήσουν τους λόγους της αντίδρασης των καθολικών στη Μεταρρύθμιση, να αποτιμήσουν τη στάση της Καθολικής Εκκλησίας και να επιχειρηματολογήσουν για τις κρίσεις τους.</p> <p>Να είναι σε θέση να δείξουν και να αποτιμήσουν τον τερματισμό της θρησκευτικής ενότητας στη Δύση.</p>			<p>Παιχνίδι ρόλων: 1) είσαι οπαδός του Λούθηρου και γράφεις μια επιστολή για τα κακώς κείμενα στη στάση της ρωμαιοκαθολικής εκκλησίας και την ανάγκη αλλαγών και μεταρρυθμίσεων, βασισμένος σε κάποιες από τις 95 θέσεις του Λούθηρου·2) αγώνας επιχειρηματολογίας, υπέρ και κατά της Μεταρρύθμισης.</p> <p>Επιλογή οπτικού υλικού (εικόνες, πίνακες, γκραβούρες, αναπαραστάσεις κινηματογραφικές) με θέματα από την Ιερά Εξέταση. Κατασκευή πολυμεσικής παρουσίασης.</p> <p>Σύγκριση και σχολιασμός θρησκευτικών χαρτών της Ευρώπης, πριν και μετά τη Μεταρρύθμιση.</p>
--	--	--	--	--

Κεφάλαιο Γ. Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ (16ος-17ος αι.)
4-5 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
<p>Γενική επισκόπηση ιστορικού πλαισίου: Η διαμόρφωση του συγκεντρωτικού κράτους και της απολυταρχίας (16ος-17ος αι.)</p>	<p>Να συζητήσουν το περιεχόμενο των όρων «συγκεντρωτικό κράτος» και «απολυταρχία», να διερευνήσουν τα βασικά χαρακτηριστικά της απολυταρχικής εξουσίας και να αναζητήσουν παραδείγματα από διαφορετικές ιστορικές περιόδους.</p> <p>Να αναδείξουν τις ιστορικές αλλαγές που οδηγούν στη δημιουργία του συγκεντρωτικού κράτους στη δυτική Ευρώπη.</p> <p>Να αντιληφθούν ότι τα μεγάλα συγκεντρωτικά κράτη συνυπάρχουν με μικρής έκτασης κράτη και διαφορετικά μοντέλα πολιτικής και κοινωνικής οργάνωσης (ιταλικές πόλεις, Κάτω Χώρες).</p> <p>Να εξηγήσουν την πολιτισμική και θεσμική διαφοροποίηση της Ρωσίας σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη και να κατανοήσουν τη ρωσική εκδοχή της απολυταρχίας.</p>	<p>Μονάρχης, ευγενείς, κλήρος, Βασιλιάς-Ήλιος, Ελέω Θεού βασιλεία, κοζάκοι, βογιάροι, τσάρος, Ρωσική Αυτοκρατορία, δουλοπαροικία</p>	<p>Αλλαγή και συνέχεια, χώρος, σύγκριση</p>	<p>Σύνταξη εννοιολογικού χάρτη ή άσκηση άστρου με κέντρο την απολυταρχία.</p> <p>Μελέτη πηγών και συζήτηση σε ομάδες για τις αιτίες και τις συνέπειες της απολυταρχίας.</p> <p>Εντοπισμός και καταγραφή των διαφορετικών χαρακτηριστικών των συγκεντρωτικών και μη κρατών με τη βοήθεια υπομνηματισμένου χάρτη. Συζήτηση για την έννοια του συγκεντρωτισμού και των εκφάνσεών του διαχρονικά.</p> <p>Μια μέρα της ζωής του Λουδοβίκου ΙΔ' στις Βερσαλλίες. http://en.chateauversailles.fr/discover/history/day-life-louis-xiv. Συζήτηση για τα χαρακτηριστικά του απόλυτου μονάρχη.</p> <p>Μελέτη της προσωπογραφίας του Ιβάν Δ' με παράλληλη αξιοποίηση αποσπασμάτων της ταινίας του Σ. Αϊζενστάιν «Ιβάν ο Τρομερός» (1945, http://www.imdb.com/title/tt0037824/?ref_=nv_sr_1).</p> <p>Με βάση τις δύο παραπάνω πηγές, σύγκριση του γάλλου και του ρώσου μονάρχη.</p>

Θρησκευτικοί πόλεμοι στην Ευρώπη	Να συζητήσουν τα αίτια και τις συνέπειες των θρησκευτικών πολέμων στη δυτική Ευρώπη μετά τη Μεταρρύθμιση.	Θρησκευτικοί πόλεμοι, ουγενότοι, Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου, προτεσταντικές εκκλησίες	Αιτιότητα, πηγή, σύγκριση, ηθική διάσταση	Μελέτη και συζήτηση με βάση πρωτογενείς πηγές και εικόνες που αναπαριστούν τη Νύχτα του Αγίου Βαρθολομαίου (1572). Παρακολούθηση αποσπασμάτων από την ταινία «Βασίλισσα Μαργκό» (1994) http://www.imdb.com/title/tt0110963/ και συζήτηση περί του θρησκευτικού φανατισμού και της διαχρονικής σημασίας του.
Η Ένδοξη Επανάσταση στην Αγγλία	Να αντιληφθούν τη σημασία της Ένδοξης Επανάστασης για την εξέλιξη του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος στην Ευρώπη συνολικά. Να συζητήσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αγγλικού πολιτεύματος, όπως αυτό εδραιώνεται κατά τον 17ο αιώνα. Να εξετάσουν και να συζητήσουν τους τρόπους με τους οποίους η πολιτική-πολιτειακή μεταβολή στην Αγγλία ισχυροποιεί το κράτος και συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη.	«Αναίμακτη επανάσταση», Χάρτα Δικαιωμάτων, Κοινοβούλιο, προστασία ιδιοκτησιακών δικαιωμάτων, περιφράξεις, εξαλειψή μονοπωλίων	Αιτιότητα, αλλαγή	Κριτική μελέτη δευτερογενών πηγών σχετικά με την Ένδοξη Επανάσταση και τις επιπτώσεις της τόσο στην Αγγλία (π.χ. ισχυροποίηση κράτους και οικονομική ανάπτυξη) όσο και στην υπόλοιπη Ευρώπη.
Λατινοκρατία στην ανατολική Μεσόγειο	Να κατανοήσουν τον οικονομικό και πολιτικό ανταγωνισμό της Βενετίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην ανατολική Μεσόγειο. Να διερευνήσουν και να συζητήσουν τους λόγους της παρακμής της Ενετικής Αυτοκρατορίας και της αποχώρησής της από την ανατολική Μεσόγειο. Να εντοπίσουν τις διαφορετικές μορφές της Λατινοκρατίας (προέλευση, διάρκεια κ.λπ.) και τους φορείς της στα Επτάνησα, στα νησιά του Αιγαίου, στην Πελοπόννησο, στην Κρήτη, στην Κύπρο κ.λπ. Να συζητήσουν τις πολιτισμικές αλλαγές που επιφέρει η παρουσία των Λατίνων και του καθολικισμού στον ελλαδικό χώρο και να τις συγκρίνουν με τις αλλαγές στις ελλαδικές περιοχές που βρίσκονται υπό οθωμανική κυριαρχία. Να είναι σε θέση να εντοπίσουν υλικά και άλλα τεκμήρια της λατινικής παρουσίας στις αντίστοιχες περιοχές σήμερα (θρήσκευμα, ιδιώματα, τοπωνύμια, αρχιτεκτονική, μουσική κ.λπ.).	Φραγκοκρατία, Λατινοκρατία, Δυτικές κυριαρχίες, Ενετοκρατία, libro d' oro, αγγαρείες	Αιτιότητα, χώρος, ομοιότητα και διαφορά	Συγκέντρωση και κριτική μελέτη οπτικού υλικού (γκραβούρες, χάρτες κ.λπ.) σχετικού με την εποχή. Ερευνητικό project σχετικά με μνημεία που παραπέμπουν στην εποχή και βρίσκονται σε γειτονικούς στην έδρα του σχολείου τόπους, με ανάλογες επισκέψεις. Δημιουργία χρονολογίου με κομβικά σημεία (χρονικά-τοπικά) της Λατινοκρατίας στον ελλαδικό χώρο. Αξιοποίηση λογισμικού ιστορικών χαρτών για τον εντοπισμό χωροχρονικών στοιχείων της Λατινικής κυριαρχίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Δημιουργία φύλλου εργασίας με τα τοπικά δημογραφικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των διαφόρων περιοχών. Συζήτηση σε ομάδες για τις διαφορές ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις των βενετοκρατούμενων κτήσεων και την καθημερινότητά τους (αρχιτεκτονική, λογοτεχνία, αρχαιακό υλικό, συμβόλαια εργασίας). Πρβλ. το σχετικό παράθεμα στο Θεματικό Φάκελο για το Ηράκλειο Κρήτης.

<p>Εμπορική επανάσταση</p>	<p>Να εκτιμήσουν τη σημασία της εμπορικής δραστηριότητας (κυρίως του διεθνούς εμπορίου) για τον εκχρηματισμό της οικονομίας, τη συσσώρευση κεφαλαίου και τη μετάβαση στον καπιταλισμό.</p> <p>Να συζητήσουν και να εμπειδώσουν γιατί χρησιμοποιείται ο όρος «επανάσταση» για τους οικονομικούς και κοινωνικούς μετασχηματισμούς που συνδέονται με τη συγκρότηση της εμπορικής αστικής τάξης.</p> <p>Να αντιληφθούν ότι το αντικείμενο του πλούτου διαφέρει από εποχή σε εποχή (χρυσός - πολύτιμα μέταλλα, έγγεια περιουσία, χρήμα).</p> <p>Να επισημάνουν τα χαρακτηριστικά του μερκαντιλισμού ως οικονομικού συστήματος (συσσώρευση πολύτιμων μετάλλων, ενεργητικό εμπορικό ισοζύγιο, δασμοί εισαγωγής).</p> <p>Να αντιληφθούν τις διαστάσεις, τη διάρκεια και τη σημασία του δουλεμπορίου.</p>	<p>Κινέζικα μπαχαρικά, ασήμι, συσσώρευση πλούτου, μεγαλεμπόριο, υπερπόντιο εμπόριο, μετοχική εταιρεία, ασφαλιστικές εταιρείες, τράπεζες, εμπορικός καπιταλισμός, αποικιακός ανταγωνισμός, δουλεμπόριο, μερκαντιλισμός</p>	<p>Μεταβολή, αιτιότητα, τομή, σύγκριση</p>	<p>Αγώνας επιχειρηματολογίας σχετικά με τις αλλαγές στην καθημερινότητα των ανθρώπων, εξαιτίας της Εμπορικής Επανάστασης.</p> <p>Αξιοποίηση αποσπασμάτων της ταινίας «Ο έμπορος της Βενετίας» (2004, http://www.imdb.com/title/tt0379889/), και συσχέτιση με το ομώνυμο έργο του Σαίξπηρ.</p> <p>Κριτική αποτίμηση της οικονομικής πολιτικής Ισπανίας και Πορτογαλίας από τη μια και Αγγλίας και Ολλανδίας από την άλλη.</p> <p>Μελέτη του «Υπομνήματος περί Εμπορίου» του Κολμπέρ (1664) https://sourcebooks.fordham.edu/mod/1664colbert.asp και της κριτικής του Άνταμ Σμιθ στον μερκαντιλισμό (Έρευνα για τη Φύση και τα Αίτια του Πλούτου των Εθνών, 1776, Βιβλίο 4, κεφ. 1) και καταγραφή σε αφίσα των βασικών αρχών του μερκαντιλισμού.</p> <p>Παρακολούθηση στον χάρτη του δουλεμπορικού τριγώνου (Middle Passage Voyage): Ευρώπη-Αφρική-Αμερική (ευρωπαϊκό κεφάλαιο - αφρικανική εργατική δύναμη - αμερικανικά εδάφη) με στόχο να φανεί ότι οι σκλάβοι από την Αφρική ανταλλάσσονταν με ζάχαρη, καφέ, καπνό, ρύζι και αργότερα βαμβάκι και απέφεραν τεράστια κέρδη στους εμπόρους. Κατασκευή εννοιολογικού χάρτη με τα παραπάνω στοιχεία, όπου σημειώνεται η διάρκεια του δουλεμπορίου και η κατάργησή του. https://www.tes.com/teaching-resource/slave-trade-introduction-to-slavery-lesson-pp-6189067</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: τρεις σκλάβοι διηγούνται την ιστορία τους: Μία γυναίκα και δύο άνδρες (π.χ. Τάνα, Κάρε, Μόναρ: υπάρχουν βάσεις δεδομένων με αφρικανικά ονόματα σκλάβων) http://www.slavevoyages.org/voyage/download). Πώς μεταφέρθηκαν από την Αφρική, το ταξίδι, οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης στη χώρα που βρέθηκαν. Μαζί τους είναι ο καπετάνιος του δουλεμπορικού πλοίου Brooks, ο Arnold Brown που συζητά με τον Άγγλο δουλέμπορο James Smart για τα προβλήματα της μεταφοράς</p>
-----------------------------------	--	---	--	---

				<p>των σκλάβων και ένας νεαρός δάσκαλος ο John Hopkins από την Βοστώνη που υποστηρίζει την κατάργηση της δουλείας. http://www.liverpoolmuseums.org.uk/ism/slavery/slave-stories/index.aspx</p> <p>Αναζήτηση απεικονίσεων που σχετίζονται με το δουλεμπόριο: κατόψεις και εικόνες δουλεμπορικών πλοίων, σκίτσα, εκθέματα μουσείων (Λίβερπουλ, Μπρίστολ) και κατασκευή πολυμεσικής παρουσίασης με μουσική επένδυση μπλουζ.</p>
Επιστημονική-πνευματική επανάσταση	<p>Να τεκμηριώσουν τη γνώμη τους για το ποιες από τις επιστημονικές ανακαλύψεις άλλαξαν τον τρόπο αντίληψης του κόσμου και συγκρότησαν μια πραγματική «επανάσταση» και να προβληματιστούν για το ποιες από τις επιστημονικές απόψεις της εποχής ισχύουν μέχρι σήμερα.</p> <p>Να παρακολουθήσουν συγκριτικά την πορεία της επιστήμης και της τέχνης στη Γαλλία, τη Βενετία και στην Ολλανδία.</p> <p>Να γνωρίσουν μεγάλα έργα της καλλιτεχνικής δημιουργίας, να εντοπίσουν πάνω στον χάρτη της Ευρώπης πού τοποθετούνται τα κέντρα καλλιτεχνικής παραγωγής και να συζητήσουν τους λόγους της συγκεκριμένης γεωγραφικής κατανομής.</p> <p>Να συνδέσουν Μεταρρύθμιση και Αντιμεταρρύθμιση με την τέχνη και να εντοπίσουν το πώς επηρεάζουν ανάλογα τη θεματολογία των εικαστικών τεχνών.</p> <p>Να διερευνήσουν και να συζητήσουν για την επίδραση των οικονομικών, κοινωνικών και επιστημονικών εξελίξεων κατά τους συγκεκριμένους αιώνες στην καθημερινή ζωή των κατοίκων της δυτικής Ευρώπης.</p>	<p>Αυθεντία, παρατήρηση και πείραμα, (εμπειρισμός), επιστημονική μέθοδος, Πολιτεία των Γραμμάτων, κινήγι των μαγισσών</p>	<p>Ιστορική σηματικότητα, χώρος, αλλαγή, σύγκριση, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Αγώνας επιχειρηματολογίας σχετικά με το κατά πόσο οι επιστημονικές ανακαλύψεις προϋποθέτουν την αμφισβήτηση της παγιωμένης επί αιώνες αυθεντίας ή είναι απαραίτητος ο σεβασμός της παραδοσιακής γνώσης.</p> <p>Μελέτη οπτικού υλικού (εικόνες, φιλμ), προκειμένου να εντοπιστούν χαρακτηριστικά της ιστορικής περιόδου σε επιστήμη, τέχνη και κοινωνία.</p> <p>Αξιοποίηση ταινιών εποχής, π.χ., «Galileo» του Μ. Μπρεχτ (1975) http://www.imdb.com/title/tt0073029/?ref_=nv_sr_2 και/ή «Το κορίτσι με το μαργαριταρένιο σκουλαρίκι» (2003) http://www.imdb.com/title/tt0335119/, για την κατανόηση των ιστορικών χαρακτηριστικών της περιόδου.</p> <p>Εικονική διαδικτυακή περιήγηση σε μουσεία και μελέτη διάσημων εικαστικών έργων της εποχής.</p> <p>Παραγωγή οπτικού (ή /και κειμενικού) αφηγήματος με θέμα: «Μια μέρα από τη ζωή μου / ενός Λονδρέζου μαθητή» (17ος αιώνας).</p> <p>Κατασκευή πολυμεσικής παρουσίασης με εικαστικά (Ρούμπενς, Ρέμπραντ, Βερμέερ,Καραβάτζιο, Βελάσκειθ) και αρχιτεκτονικά (Μπερνίνι) έργα της εποχής 1600-1800 που συνοδεύονται από μουσική μπαρόκ (Χέντελ-Μπαχ-Σκαρλάτι-Ραμό-Αλμπινόνι). Σύνδεση με Αντιμεταρρύθμιση και απολυταρχική Ευρώπη. https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Baroque_music</p>

				Διοργάνωση ψηφιακής επίδειξης μόδας με θέμα «από το μπαρόκ στο ροκοκό» και συζήτηση για τις κοινωνικές διαστάσεις της ενδυμασίας. Ανάλογη δραστηριότητα μπορεί να γίνει και με έπιπλα.
--	--	--	--	--

Κεφάλαιο Δ. Διαφωτισμός και Επαναστάσεις (18ος - μέσα 19ου αιώνα).

Η Ελληνική Επανάσταση

8-10 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
<p>Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός</p> <p>Νεοελληνικός Διαφωτισμός</p>	<p>Να επισημάνουν τις βασικές αρχές του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, καθώς και τα θέματα στα οποία εστίασαν το ενδιαφέρον τους οι εκπρόσωποί του.</p> <p>Να γνωρίσουν τα χαρακτηριστικά του Νεοελληνικού Διαφωτισμού, συσχετίζοντάς τα με το ιστορικό πλαίσιο της περιόδου κατά την οποία εμφανίστηκε.</p> <p>Να συσχετίσουν τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό με την ανάπτυξη του εμπορίου και της τυπογραφίας.</p> <p>Να διακρίνουν επιρροές του Ευρωπαϊκού στον Νεοελληνικό Διαφωτισμό.</p> <p>Να συζητήσουν και να αποτιμήσουν τις αντιδράσεις απέναντι στον Νεοελληνικό Διαφωτισμό.</p> <p>Να εντοπίσουν και να συζητήσουν βασικές διαφωτιστικές αρχές που έχουν επιβιώσει στις μέρες μας.</p>	<p>Διαφωτισμός, ορθολογισμός, διάκριση εξουσιών, κοινωνικό συμβόλαιο, Εγκυκλοπαίδεια, ορθόδοξη εκκλησία, μετακένωση, Νέα Πολιτική Διοίκηση</p>	<p>Πηγή, χρόνος, ιστορική συνέχεια, εμπάθυση σε ιστορική έννοια, αλλαγή στον χρόνο, ηθική διάσταση</p> <p>Σύνταξη εννοιολογικού χάρτη ή άσκηση άστρου με κέντρο τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό.</p> <p>Παιχνίδι ερωταποκρίσεων: ποιος από τους διαφωτιστές είπε (ή έκανε) τι. με αξιοποίηση χαρακτηριστικών μικρών αποσπασμάτων σε μορφή καρτελών και χωρισμό της τάξης σε εναλλασσόμενες ομάδες.</p> <p>Αναζήτηση στην ιστοσελίδα http://www.gnomikologikon.gr αποφθεγμάτων που διατύπωσαν ευρωπαίοι διαφωτιστές και δημιουργία θεματικών κολάζ ή αφισών με θέματα: πλούτος-φτώχεια, άνδρας-γυναίκα, θρησκεία, πολιτική.</p> <p>Μελέτη δευτερογενών πηγών με σκοπό τη συγγραφή κειμένου με θέμα «Μέσα σε ποιες συνθήκες αναπτύχθηκε ο Νεοελληνικός Διαφωτισμός;»</p> <p>Χρήση πρωτογενών πηγών (π.χ. Ελληνική Νομαρχία και/ή κείμενα Ρήγα, όπως η «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη»), με σκοπό τον εντοπισμό συγκλίσεων ανάμεσα στα δύο ρεύματα.</p> <p>Μελέτη δύο αντικρουόμενων πρωτογενών πηγών (π.χ. της «Πατρικής Διδασκαλίας» του Πατριαρχείου Αντιοχείας και της «Αδελφικής Διδασκαλίας» του Κοραή) και δημιουργία δίστηλου πίνακα με θέμα «έχουν αξία οι θετικές επιστήμες;».</p> <p>Ανάγνωση και σχολιασμός αποσπασμάτων από τον «Αιμίλιο» του Ρουσό. Συζήτηση για την επίδραση των παιδαγωγικών ιδεών του Ρουσό στο σύγχρονο σχολείο.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: Είσαι δεκαπεντάχρονος γιος εμπόρου και ξεκινάς τις σπουδές σου στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης. Καταγράφεις τις εντυπώσεις και τα συναισθήματά σου σε επιστολή που γράφεις προς τον εξάδελφό σου που ζει στη Χίο.</p>

<p>Αμερικανική Επανάσταση</p> <p>Γαλλική Επανάσταση</p> <p>Συνέδριο Βιέννης και Παλινόρθωση</p>	<p>Να συνειδητοποιήσουν την επίδραση του Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού στην έκρηξη και τις εξελίξεις της Αμερικανικής και της Γαλλικής Επανάστασης.</p> <p>Να συζητήσουν σχετικά με τις φάσεις των δύο επαναστάσεων και τον ρόλο τους στην τελική τους έκβαση.</p> <p>Να αξιολογήσουν τον ρόλο της Γαλλικής Επανάστασης στην εξέλιξη της ευρωπαϊκής ιστορίας.</p> <p>Να διερευνήσουν την σημασία των ναπολεόντειων πολέμων για την ευρωπαϊκή ιστορία.</p> <p>Να αποτιμήσουν τις προσπάθειες των ευρωπαίων ηγεμόνων για επιστροφή στην προ του 1789 κατάσταση.</p>	<p>Εθνική συνείδηση, Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας, Παλαιό Καθεστώς, Τρίτη Τάξη, αβράκωτοι, Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και του πολίτη, συνταγματική μοναρχία, αβασίλευτη δημοκρατία, Τρομοκρατία, Διευθυντήριο, ναπολεόντεια περίοδος, Ιερή Συμμαχία, Παλινόρθωση</p>	<p>Πηγές, τεκμηρίωση, αίτια και συνέπειες, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Τεκμηρίωση της σχέσης Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού-Αμερικανικής και Γαλλικής Επανάστασης μέσω της αξιοποίησης της «Διακήρυξης της 4ης Ιουλίου» και των πολιτικών απόψεων των Τζον Λοκ και Μοντεσκιέ.</p> <p>Δημιουργία φύλλου εργασίας: α) με τα δημογραφικά, οικονομικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των αμερικανικών αποικιών στα μέσα του 18ου αιώνα, β) με τα χαρακτηριστικά της γαλλικής κοινωνίας τις παραμονές της επανάστασης, προκειμένου να εντοπιστούν οι λόγοι που οδήγησαν στις δύο επαναστάσεις.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: Συμμετέχεις στη Γιορτή του Τσαγιού και απευθύνεις ένα σύντομο κείμενο στο συγκεντρωμένο πλήθος.</p> <p>Προβολή αποσπασμάτων από το ντοκιμαντέρ της Εκπαιδευτικής Τηλεόρασης «Η Γαλλική Επανάσταση» https://www.youtube.com/watch?v=Gc9R4PyH-Ic</p> <p>Αξιοποίηση εικαστικών έργων στα οποία αποτυπώνονται πρόσωπα και γεγονότα της Γαλλικής Επανάστασης (π.χ. Ζ.Λ. Νταβίντ, «Ο όρκος του σφαιριστήριου»).</p> <p>Παρατήρηση και σχολιασμός χρονοχάρτη στον οποίο αποτυπώνονται οι αλλαγές στα σύνορα της Ευρώπης κατά τη διάρκεια των ναπολεόντειων πολέμων και μετά την πτώση του Ναπολέοντα.</p>
<p>Η Ελληνική Επανάσταση</p> <p>Φιλική Εταιρεία</p> <p>Τα Συντάγματα του Αγώνα</p> <p>Φιλελληνισμός</p>	<p>Να ιεραρχήσουν τις προοπτικές και τις δυσκολίες του έργου της Φιλικής Εταιρείας όσον αφορά στη στελέχωσή της.</p> <p>Να συνδέσουν τις ιδέες του Νεοελληνικού Διαφωτισμού με τις αρχές της Φιλικής Εταιρείας.</p> <p>Να διερευνήσουν και να συζητήσουν τη στάση των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση.</p> <p>Να επισημάνουν και να συζητήσουν τον ρόλο του Πατριρχείου και του κλήρου.</p> <p>Να κατανοήσουν τις παραμέτρους που συνέβαλαν στην εδραίωση της Ελληνικής Επανάστασης.</p>	<p>Παροικιακός ελληνισμός, μυστικές εταιρείες, Αόρατη Αρχή, Ιερός Λόχος, Σύνταγμα Επιδαύρου, «Πολιτικόν Σύνταγμα της Ελλάδος», Μεγάλες Δυνάμεις, Φιέλληνες</p>	<p>Ιστορική οπτική, ηθική διάσταση της ιστορίας, αλλαγή στον χρόνο, ιστορική ενσυναίσθηση, μνήμη, αίτια και συνέπειες</p>	<p>Διαδραστική δραστηριότητα, «Η οικονομία των Ελλήνων κατά τον 18ο αιώνα» http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9388, για να προκληθεί συζήτηση σχετικά με τη στάση των διαφορετικών (κοινωνικών κ.λπ.) ομάδων απέναντι στην Επανάσταση.</p> <p>Μελέτη και εμβάθυνση στην επαναστατική προκήρυξη της Φιλικής Εταιρείας, με σκοπό την αναζήτηση διαφωτιστικών επιρροών.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: είσαι μέλος της Φιλικής Εταιρείας και στέλνεις επιστολή σε κάποιον συγγενή σου ή φίλο σου, προσπαθώντας να τον στρατολογήσεις. Τι θα του έγραφε;</p>

	<p>Να εντοπίσουν τις φάσεις της Επανάστασης και να γνωρίσουν τους πρωταγωνιστές τους.</p> <p>Να γνωρίσουν τα βασικά στρατιωτικά και πολιτικά γεγονότα.</p> <p>Να συζητήσουν σχετικά με τον χαρακτήρα της Ελληνικής Επανάστασης.</p> <p>Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά των Συνταγμάτων του Αγώνα και να τεκμηριώσουν τη σχέση τους με τον Διαφωτισμό.</p> <p>Να αποτιμήσουν τους λόγους που προκάλεσαν τους εμφύλιους πολέμους και να εξηγήσουν την έκβασή τους.</p> <p>Να επισημάνουν τον ρόλο των ξένων δυνάμεων στην εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης.</p> <p>Να συζητήσουν τις διαστάσεις του φιλελληνισμού και να τεκμηριώσουν τις απόψεις τους για τον ρόλο που έπαιξε ο φιλελληνισμός στην έκβαση της Ελληνικής Επανάστασης.</p>		<p>Προβολή του βίντεο «Η προσφορά του Α. Κοραή στον αγώνα»: «Σάλπισμα Πολεμιστήριον» με στόχο την πραγματοποίηση συζήτησης σχετικά με τη συμβολή των Ελλήνων λογίων στον Αγώνα του 1821. http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9690?locale=el</p> <p>Αξιοποίηση εικαστικών έργων, όπως, ενδεικτικά, Ν. Λύτρας, Η ανατίναξη της τουρκικής ναυαρχίδας στη Χίο και Θ. Βρυζάκης, Η έξοδος του Μεσολογγίου, προκειμένου να συζητηθούν οι τρόποι αναπαράστασης των κυριότερων στρατιωτικών γεγονότων της Επανάστασης.</p> <p>Χρησιμοποίηση διαδραστικής εφαρμογής με τις προσωπογραφίες των οπλαρχηγών του Αγώνα (http://photodentro.edu.gr) και υπόδυση ρόλου με θέμα: εάν ήσουν έφηβος το 1821 και είχες την επιθυμία να πάρεις μέρος στον Αγώνα, στην ομάδα ποιου οπλαρχηγού θα ήθελες να ανήκεις και γιατί;</p> <p>Μελέτη αποσπασμάτων των απομνημονευμάτων αγωνιστών της Επανάστασης και αντιπαράθεση με επιχειρήματα (debate) σχετικά με το είδος του Αγώνα (εθνικός, πολιτικός, κοινωνικός κ.λπ.).</p> <p>Ερευνητικό project σχετικά με α) γειτονικούς στην έδρα του σχολείου τόπους, στους οποίους διαδραματίστηκαν γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, β) μνημεία και ονόματα δρόμων και πλατειών στην έδρα του σχολείου σχετικά με την Ελληνική Επανάσταση.</p> <p>Δημιουργία φύλλου εργασίας με τις λέξεις-κλειδιά των Συνταγμάτων του Αγώνα που παραπέμπουν στον Ευρωπαϊκό ή τον Νεοελληνικό Διαφωτισμό. Συζήτηση για θέματα σεβασμού ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων στην εποχή μας.</p> <p>Ενασχόληση σε ομάδες με τη διαδραστική εφαρμογή «Από αγωνιστής πολίτης» http://keine-diad.academyofathens.gr:8080/rev/</p> <p>Με αφορμή τους στίχους του εθνικού ύμνου: «Η διχόνοια που βαστάει ένα σκίηπτρο η δολερή, καθενός χαμογελάει 'πάρ'το', λέγοντας 'και συ'», συζήτηση για το εάν η διχόνοια αποτελεί χαρακτηριστικό αποκλειστικά των Ελλήνων.</p>
--	--	--	--

				<p>Παιχνίδι ρόλων: λόγος-αντίλογος Κολοκοτρώνη και Μαυροκορδάτου, με την ιδιότητα των αρχηγών των αντιπάλων ομάδων του πρώτου εμφύλιου πολέμου.</p> <p>Αξιοποίηση του εικαστικού έργου του Θ. Βρυζάκη, «Η υποδοχή του Λόρδου Βύρωνα στο Μεσολόγγι», προκειμένου να αναπτυχθεί συζήτηση σχετικά με την αντιμετώπιση των φιλελλήνων από τους ελληνικούς πληθυσμούς.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: α) Ομάδα φιλελλήνων από διαφορετικές χώρες συζητά στον απόηχο της μάχης τους λόγους της στράτευσής τους και τις ελπίδες, απογοητεύσεις και προσδοκίες τους.</p> <p>β) Είσαι φιλέλληνας και γράφεις ένα άρθρο σε μια ευρωπαϊκή εφημερίδα μιλώντας για την ελληνική επανάσταση. Σε ποια σημεία θα εστίαζες το ενδιαφέρον σου;</p>
Επαναστάσεις 1830-1848	<p>Να γνωρίσουν τα ευρωπαϊκά επαναστατικά κινήματα της περιόδου και να αποτιμήσουν τη σημασία τους.</p> <p>Να συζητήσουν τις ομοιότητες και διαφορές των επαναστατικών κινήματων από την Αμερικανική Επανάσταση έως το 1848.</p>	«Άνοιξη των λαών», κοινωνική αντιπαλότητα, εθνικά αιτήματα, εργατικά αιτήματα, Ιουλιανή Επανάσταση, οδοφράγματα, εποχή των επαναστάσεων	Αίτια και συνέπειες, ομοιότητα και διαφορά	<p>Συνθετική παρουσίαση των επαναστατικών κινήματων των ετών 1830-1848, με σκοπό τον εντοπισμό των ομοιοτήτων και διαφορών τους.</p> <p>Δημιουργία χρονολογικού καταλόγου και σχεδιασμός αφίσας (με αξιοποίηση ΤΠΕ) για μόνιμη ανάρτηση στην τάξη με όλα τα επαναστατικά κινήματα από τα τέλη του 18ου αιώνα μέχρι τα μέσα του 19ου (Ευρώπη, Οθωμανική Αυτοκρατορία, Λατινική Αμερική) και συζήτηση με θέμα: Γιατί η εποχή αυτή έχει χαρακτηριστεί ως η «εποχή των επαναστάσεων»;</p>

Κεφάλαιο Ε. ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΗ ΤΑΞΗ (ΜΕΣΑ 18ΟΥ ΑΙΩΝΑ – ΔΕΚΑΕΤΙΑ 1870)
6-7 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς	ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
Δημογραφική και αγροτική επανάσταση	<p>Να διακρίνουν ότι οι μεταβολές στο μέγεθος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού αποτέλεσαν θεμελιώδη παράγοντα για την εκδήλωση και επέκταση της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p> <p>Να περιγράψουν το νέο «δημογραφικό καθεστώς», και να κατανοήσουν τον όρο «δημογραφική επανάσταση» και τις πολλαπλές επιπτώσεις της.</p>	<p>Θνησιμότητα, γεννητικότητα, μετανάστευση, στικοποίηση, Περιφράξεις, εντατικοποίηση καλλιέργειας, εμπορευματοποίηση αγροτικής παραγωγής, διεύρυνση παγκόσμιας αγοράς, εκχρηματισμός της υπαίθρου</p>	<p>Αιτιότητα, μεταβολή</p> <p>Σχολιασμός πινάκων ή γραφημάτων σχετικών με την εξέλιξη: 1) του πληθυσμού στο σύνολό του, αλλά και του αστικού-αγροτικού, 2) της αγροτικής και βιομηχανικής παραγωγής, 3) του συνόλου του διεθνούς εμπορίου στην Ευρώπη, 4) των εκτάσεων που περιφράχθηκαν, 5) της κατανομής της γης στην Αγγλία σε κράτος, ευγενείς, μη ευγενείς και μικρούς-μεγάλους γαιοκτήμονες, για να φανεί η ριζική μεταβολή (Β. Κρεμμυδάς,</p>

	<p>Να είναι σε θέση να δείχνουν τις μεταβολές στην καλλιέργεια της γης (αγροτική επανάσταση) οι οποίες άλλαξαν ριζικά τη χρήση της γης και τις γαιοκτητικές σχέσεις και δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για τη Βιομηχανική Επανάσταση.</p>			<p>Εισαγωγή στην Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης (16ος-20ός αιώνας), Αθήνα 2004, σσ. 297-299-D. Aldcroft και S. Ville, Η ευρωπαϊκή οικονομία 1750-1914, θεματική προσέγγιση, Αθήνα 2005, σ. 55). Αξιοποίηση των πληροφοριών και των δημογραφικών πινάκων στην ιστοσελίδα του Συμβουλίου της Ευρώπης - θέμα «Η επέκταση των πληθυσμών» http://www.he.duth.gr/sharedhistories/index.php/contents/the-impact-of-the-industrial-revolution/demographic-and-social-change/expanding-populations.</p>
<p>Εφεύρεση, τεχνική αλλαγή και άνθρωπος</p>	<p>Να γνωρίσουν τις πιο σημαντικές εφευρέσεις και τεχνικές αλλαγές της α' φάσης της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p> <p>Να κατανοήσουν την πολλαπλή σύνδεση του σιδηρόδρομου και του ατμόπλοιου με την επέκταση της βιομηχανίας και την επιτάχυνση της βιομηχανικής ανάπτυξης.</p> <p>Να προβληματιστούν για τη σχέση τεχνολογίας - ανθρώπου - περιβάλλοντος και να είναι σε θέση να εξηγήσουν και να επιχειρηματολογήσουν για τις θετικές και αρνητικές συνέπειες της αλληλεπίδρασης αυτής.</p>	<p>Τεχνολογική καινοτομία, εφεύρεση, πρακτική γνώση, κλωστική μηχανή (spinning jenny/ Κλώστρια Τζένη), μηχανοκίνητος αργαλειός, παραγωγή ενέργειας, βαμβακούργια, μεταλλουργία, άνθρακας, σιδηροτροχιά, σιδηρόδρομος, ατμόπλοιο</p>	<p>Ιστορική ενσυναίσθηση, μεταβολή, ηθική διάσταση, χώρος</p>	<p>Παρακολούθηση βίντεο για τη Βιομηχανική Επανάσταση και συζήτηση https://www.youtube.com/watch?v=d4jqoYycnqM</p> <p>Χωρισμός της τάξης σε ομάδες: συγκέντρωση οπτικού υλικού (σκίτσα, διαγράμματα, εικαστικά έργα, φωτογραφίες) και πολυμεσική παρουσίαση βασικών στοιχείων που καταδεικνύουν τις μεγάλες αλλαγές που επέφερε η τεχνολογική πρόοδος της εποχής.</p> <p>Σχολιασμός και συζήτηση: τρεις χάρτες με την επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου στην Ευρώπη σε διαφορετικές χρονικές στιγμές 1840-1850-1880 (Β. Κρεμμυδάς, Εισαγωγή στην Οικονομική Ιστορία της Ευρώπης 16ος-20ός αιώνας, Αθήνα 2004, σσ. 306-307, αλλά και κατά χώρα στο: D. Aldcroft και S. Ville, Η ευρωπαϊκή οικονομία 1750-1914, θεματική προσέγγιση, Αθήνα 2005, σ. 234).</p> <p>Μετά από μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών: α) ημερολογιακή καταγραφή ενός μηχανοδηγού σιδηροδρόμου, β) συνομιλία αγροτών στη θέα ενός τρένου που περνά. Δραματοποίηση: φόβοι και ανησυχίες.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη που παρουσιάζει τη σχέση και την αλληλεπίδραση μεταξύ ανθρωπίνων-φύσης και περιβάλλοντος-τεχνολογίας.</p> <p>Επεξεργασία πινάκων ή γραφημάτων, στα οποία αποτυπώνεται σε αριθμό πλοίων και χωρητικότητα η σχέση ιστοφόρων και ατμόπλοιων κατά τη διάρκεια του β' μισού του 19ου αιώνα.</p> <p>Επεξεργασία χάρτη με βιομηχανικά κέντρα στην Ευρώπη</p>

<p>Βιομηχανικός καπιταλισμός</p>	<p>Να αναγνωρίζουν τη σημασία της πρωτοεκβιομηχάνισης για τη μετάβαση στη βιομηχανία.</p> <p>Να αναζητήσουν τους λόγους για τους οποίους στη Μ. Βρετανία υπήρξαν ευνοϊκοί παράγοντες για την εκδήλωση της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p> <p>Να είναι σε θέση να αναλύουν το περιεχόμενο του όρου «βιομηχανικός καπιταλισμός».</p> <p>Να μπορούν να περιγράψουν την ίδρυση και λειτουργία ενός εργοστασίου (κεφάλαια, εργατικό δυναμικό, μηχανές).</p>	<p>Πρωτοεκβιομηχάνιση, οικοτεχνική παραγωγή, εργοστάσιο, πρώιμα και εξελιγμένα στάδια παραγωγής, ελεύθερος ανταγωνισμός, πολιτικό καθεστώς, ναυτική δύναμη, συσσώρευση-κυκλοφορία-επένδυση κεφαλαίων, παραγωγικότητα κεφαλαίου, αστικοποίηση, μηχανικά εργαλεία, προσφορά-ζήτηση, τράπεζες</p>	<p>Αιτία-αποτέλεσμα, σημαντικότητα, μακρά διάρκεια, βραχεία διάρκεια, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Δημιουργία διαγράμματος για ανάδειξη συνεπειών μακράς και βραχείας διάρκειας της Βιομηχανικής Επανάστασης στην κοινωνική και οικονομική ζωή στη Μ. Βρετανία (μόλυνση, θνησιμότητα, παραβατικότητα, διεύρυνση ανισοτήτων, αλλά και μακροπρόθεσμα άνοδος του βιοτικού επιπέδου, εκπαίδευση-αλφαριθμητισμός, οργάνωση εργατών).</p> <p>Μελέτη πίνακα η γραφήματος με την άνοδο εμπορίου τον 18ο αι., για να φανεί η σχέση ανάμεσα στην άνοδο των εμπορικών συναλλαγών και την εκδήλωση της Βιομηχανικής Επανάστασης.</p> <p>Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη με θέμα τη Βιομηχανική Επανάσταση και υποθέματα τα τεχνολογικά και επιστημονικά επιτεύγματα, την πληθυσμιακή αύξηση, τη μετανάστευση, την αστικοποίηση. Ανάδειξη αιτιακών συναφειών.</p>
<p>Παλιά αριστοκρατία, αστοί και εργάτες</p>	<p>Να αναγνωρίσουν και να ερμηνεύσουν την σταδιακή εμπλοκή των αστών στη δικαιοσύνη και άσκηση της πολιτικής εξουσίας.</p> <p>Να διερευνήσουν τη συγκρότηση ως τάξεων της αστικής και της εργατικής και τη μεταξύ τους συγκρουσιακή σχέση κατά τον 19ο αιώνα.</p> <p>Να προβληματιστούν για τις απάνθρωπες συνθήκες εργασίας (ανδρικής, γυναικείας, παιδικής) και να συνδέσουν τη μεταβολή σε αυτές με την πρόοδο του εργατικού κινήματος μετά τα μέσα του 19ου αιώνα.</p>	<p>Νόμοι σιτηρών, συνεταιριστικό κίνημα, μισθωτή εργασία, συνθήκες εργασίας, εκμετάλλευση εργασίας, γυναικεία και παιδική εργασία, εργασιακά δικαιώματα, ωράριο εργασίας, αστικοποίηση, εργατικές κατοικίες, παραγωγικότητα εργασίας, Α' Διεθνής, συνδικάτο, απεργία</p>	<p>Μαρτυρία, σημαντικότητα, ιστορική ενσυναίσθηση, οπτική, ηθική διάσταση, σύγκριση</p>	<p>Μελέτη δευτερογενούς πηγής για τη σχέση αστικής τάξης και αριστοκρατίας στην Ευρώπη: Κώστας Ράπτης, Αστικές Τάξεις και Αστικότητα στην Ευρώπη, 1789-1914: Προσανατολισμοί της Σύγχρονης Ιστοριογραφίας, https://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/mnimon/article/viewFile/8369/8538.pdf, σσ. 216-217.</p> <p>Συζήτηση με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα: Γιατί αναπολούν την παλιά κυριαρχία τους οι αριστοκράτες; Τι άλλαξε μετά τη Γαλλική (και τη Βιομηχανική Επανάσταση) και πώς αποτυπώνεται στην πολιτική ισχύ;</p> <p>Πολυμεσική παρουσίαση και σχολιασμός σε εικόνες από την παιδική εργασία της εποχής. Βλ. https://gr.pinterest.com/pin/193021534004014236/ όπου εικόνες για την Βιομηχανική Επανάσταση και την παιδική εργασία. Πρβλ. http://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/revealed-industrial-revolution-was-powered-by-child-slaves-2041227.html, όπου γκραβούρες εποχής και σχετικές πληροφορίες - Jane Humphries, Childhood and Child Labour in the British Industrial Revolution, Cambridge University Press 2010.</p>

				<p>Να γίνει σύνδεση με τη φωτογραφική τεκμηρίωση του Lewis Hine (1908-1913) για την παιδική εργασία στην Αμερική των αρχών του 20ου αιώνα (http://www.historyplace.com/unitedstates/childlabor/).</p> <p>Με βάση κείμενα και ζωγραφικούς πίνακες, ημερολογιακή καταγραφή μιας ημέρας ή εβδομάδας μιας αστικής οικογένειας και αντιπαράβολή με μια ημέρα ή εβδομάδα μιας εργατικής οικογένειας.</p> <p>Σύνταξη μικρού κειμένου σχετικά με το θέμα των δικαιωμάτων των παιδιών.</p> <p>Δημιουργία αφίσας με θέμα την παιδική εργασία τότε και τώρα, με αξιοποίηση των ΤΠΕ.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: στο β' μισό του 19ου αιώνα, ένας ιρλανδός άνεργος εξηγεί στην οικογένειά του γιατί θα πρέπει να μεταναστεύσουν στην Αμερική.</p> <p>Επιλογή χαρακτηριστικών αποσπασμάτων από το νατουραλιστικό μυθιστόρημα <i>Germinal</i> (Ζερμινάλ) του Ζολά και παρακολούθηση σκηνών από την ομώνυμη ταινία με τον Ζεράρ Ντεπαρντιέ, οι οποίες εστιάζουν στις φρικτές συνθήκες εργασίας και διαβίωσης των ανθρακωρύχων, την εκμετάλλευση που υφίσταντο και τους λόγους της εξέγερσής τους. Βλ. https://www.youtube.com/watch?v=chCnbs7UMSk.</p> <p>Στόχος η βιωματική προσέγγιση του θέματος και η σύνδεση της ανάπτυξης επαναστατικών-σοσιαλιστικών ιδεών της εποχής με τις συνθήκες εργασίας και διαβίωσης.</p>
<p>Ιδεολογικά ρεύματα (συντηρητισμός, φιλελευθερισμός, σοσιαλισμός)</p>	<p>Να κατανοήσουν ότι οι ιδεολογίες είναι προϊόν συγκεκριμένων ιστορικών συνθηκών και να επισημάνουν τις βασικές αρχές των ιδεολογικών ρευμάτων.</p> <p>Να μελετήσουν την ανάπτυξη του συντηρητισμού στο πλαίσιο της αντίδρασης των παραδοσιακών ανώτερων στρωμάτων στην κρίση της προνεωτερικής κοινωνίας.</p>	<p>Συντηρητισμός, φιλελευθερισμός, σοσιαλισμός, προνεωτερική-νεωτερική κοινωνία, μέσα παραγωγής, ατομική ιδιοκτησία, υπεραξία, εργατική τάξη, μαρξισμός, αταξική κοινωνία, καταμερισμός εργασίας, ελεύθερη αγορά</p>	<p>Συνέχεια και αλλαγή, ιστορική ενσυναίσθηση, μαρτυρία, ιστορική σημαντικότητα</p>	<p>Με τη χρήση του διαδικτύου: 1) να ερευνήσουν εφαρμογές του πολιτικού (δικαίωμα ψήφου, καθολική ψηφοφορία σε ευρωπαϊκές χώρες) και οικονομικού (κατάργηση νόμων σιτηρών στην Βρετανία, συνθήκη Balta-Liman στην οθωμανική Αυτοκρατορία) φιλελευθερισμού και 2) να κάνουν τη διάκριση ανάμεσα στον φιλελευθερισμό του 19ου αιώνα και τον (νέο) φιλελευθερισμό του τέλους του 20ού αιώνα.</p>

	<p>Να συσχετίσουν την εμφάνιση της σοσιαλιστικής θεωρίας με το προϋπάρχον οξύ κοινωνικό ζήτημα και να διακρίνουν τις προοπτικές βελτίωσης που πρόσφερε στην εργατική τάξη.</p> <p>Να κατανοήσουν τις βασικές αρχές της θεωρίας του ιστορικού υλισμού και της διαλεκτικής μεθόδου.</p> <p>Να αποτιμήσουν τα χαρακτηριστικά του οικονομικού και πολιτικού φιλελευθερισμού.</p>			<p>Παρατήρηση, περιγραφή και σχολιασμός πινάκων της εποχής («Ο μέθυσος» του Λέμπον, «Βαγόνι τρίτης θέσης», «Η πλύστρα», «Ο ξεσηκωμός» του Ντωμιέ) με παράλληλη ανάλυση μαρτυριών εργατών, με στόχο να συζητήσουν γιατί η ζωή των εργατών ήταν ανυπόφορη και γιατί θα έπρεπε να αλλάξει.</p> <p>Μετά από μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών στη βάση συγκεκριμένων ερωτημάτων, παιχνίδι ρόλων: Ένας 15χρονος εργάτης μιλάει σε συναδέλφους ενήλικες και μικρά παιδιά και τους ζητάει να διεκδικήσουν καλύτερες συνθήκες εργασίας. Παρουσιάζει στοιχεία και αναπτύσσει επιχειρηματολογία (σχολείο, ωράριο, μισθός, συνθήκες εργασίας).</p> <p>Μετά από μελέτη μαρτυριών κατασκευή αφίσας/πλακάτ με συνθήματα και αιτήματα γυναικών εργατριών για τη διαδήλωση της 8ης Μαρτίου 1857 στην Αμερική και αλλού.</p>
Επιστήμες-τεχνολογία-άνθρωπος	<p>Να εξετάσουν το μέγεθος της ρήξης που η θεωρία του Δαρβίνου εισήγαγε σε διάφορους τομείς σε σχέση με το παρελθόν.</p> <p>Να δείξουν στον χάρτη την επέκταση του τηλεγραφικού δικτύου και να μπορούν να εξηγήσουν την εμπορική, στρατιωτική και πολιτική σημασία των τηλεγραφικών συνδέσεων.</p> <p>Να τεκμηριώσουν τη σταδιακή και επιταχυνόμενη σύνδεση επιστήμης, οικονομίας και τέχνης και να στοχαστούν για τις συνέπειες της επιστημονικής προόδου.</p>	<p>Δαρβινισμός, θεωρία της εξέλιξης, φυσική επιλογή, θρησκεία-εκκλησία, κοινωνικός δαρβινισμός, ρατσισμός, Άρια Φυλή, τεχνική εκπαίδευση, πειραματική ιατρική, φάρμακα, εμβόλια, φωτογραφία</p>	<p>Ηθική διάσταση, συνέπειες, σημαντικότητα</p>	<p>Διαθεματική δραστηριότητα με την αξιοποίηση πληροφοριών από το βιβλίο της Βιολογίας της Γ' Γυμνασίου (κεφ. 7.1). Γνωριμία με τη θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου, ένταξη στο ιστορικό της πλαίσιο και συζήτηση πάνω στις αντιδράσεις που προκάλεσε και προκαλεί.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: ο βοηθός του Δαρβίνου εξηγεί τη θεωρία της εξέλιξης στην οικογένειά του και συζητούν.</p> <p>Κοινωνικός Δαρβινισμός: συζήτηση για την κατάχρηση της θεωρίας των κοινωνικών δαρβινιστών περί επιβίωσης του ισχυρότερου και την αξιοποίησή της από τις αποικιοκρατικές δυνάμεις της εποχής.</p> <p>Κατασκευή εικονογραφημένου πίνακα ή αφίσας με επιστημονικά επιτεύγματα της εποχής και αιτιολογημένη ιεράρχησή τους.</p>

<p>Τα γράμματα και οι τέχνες κατά τον 18ο-19ο αιώνα</p>	<p>Να διακρίνουν τα χαρακτηριστικά των ρευμάτων του νεοκλασικισμού, του ρομαντισμού και του ρεαλισμού και να ερμηνεύσουν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες προέκυψαν.</p> <p>Να εντοπίσουν και να αποτιμήσουν την παρουσία των παραπάνω ρευμάτων στον ελλαδικό χώρο.</p> <p>Να αναγνωρίζουν και να τοποθετούν στην εποχή τους πνευματικά και καλλιτεχνικά έργα (εικαστικές τέχνες, μουσική) ή προσωπικότητες.</p>	<p>Νεοκλασικισμός, ρομαντισμός, ρεαλισμός, διαλεκτική μέθοδος, θετικισμός, ιστορικός υλισμός</p>	<p>Αλλαγή, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Εποπτική πολυμεσική παρουσίαση των βασικών ρευμάτων της εποχής μέσα από επιλογή αποσπασμάτων λογοτεχνικών έργων και εικαστικών έργων, με αξιοποίηση στοιχείων που έχουν ήδη συζητηθεί (ρομαντισμός - εθνικές επαναστάσεις, ρεαλισμός και νατουραλισμός - βιομηχανική κοινωνία, συμβολισμός - η τέχνη ως καταφύγιο απέναντι στη σκληρότητα του κόσμου).</p> <p>Συγκέντρωση και επιλογή χαρακτηριστικών συμφωνικών έργων και όπερας: μαθητές που ασχολούνται με τη μουσική παρουσιάζουν μουσικές φράσεις και αποσπάσματα και η τάξη συζητά.</p> <p>Κατασκευή μικρών πανό ή καρτών με χαρακτηριστικές ρήσεις συγγραφέων και φιλοσόφων.</p> <p>Ανάπτυξη παιχνιδιού σχετικών ερωταποκρίσεων (ποιος είπε τι).</p>
--	--	--	--------------------------------------	--

Κεφάλαιο ΣΤ. ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ (19ος αιώνας)
5-6 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
<p>Οι εκσυγχρονιστικές απόπειρες (Τανζιμάτ) στην Οθωμανική Αυτοκρατορία</p>	<p>Να διακρίνουν τους λόγους για τους οποίους η Οθωμανική Αυτοκρατορία προχώρησε σε εκσυγχρονιστικές μεταρρυθμίσεις (σχέσεις με Μ. Δυνάμεις, εκδημοκρατισμός, εξευρωπαϊσμός, διεθνείς ισορροπίες κ.λπ.).</p> <p>Να αντιληφθούν τη σημασία της διάκρισης των μη μουσουλμανικών πληθυσμών σε μιλλέτ.</p> <p>Να φανταστούν, να εκτιμήσουν και να συζητήσουν σχετικά με το πώς οι μεταρρυθμίσεις επηρεάζουν την καθημερινότητα των υπηκόων, κυρίως των μη μουσουλμάνων.</p>	<p>Μεταρρυθμίσεις Χάττι Σερίφ, Χάττι Χουμαγιούν, Σύνταγμα 1876), οθωμανισμός, μιλλέτ, πρώτο οθωμανικό σύνταγμα, θεσμική αναγνώριση-εξίσωση</p>	<p>Μεταβολή, σημασία, αιτιότητα, πηγή, ερμηνεία, ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Μελέτη επιλεγμένων αποσπασμάτων από το Χάττι Χουμαγιούν και συζήτηση πάνω στο περιεχόμενό τους από τους μαθητές με βάση συγκεκριμένα ερωτήματα όπως: «πώς νομίζετε ότι επηρέασε τη ζωή των υπηκόων αυτή η διάταξη;»</p> <p>Απόσπασμα με τις διαφορετικές θεωρήσεις που υπάρχουν για το Τανζιμάτ (παλιότερη ότι προήλθε από την πίεση των Μ. Δυνάμεων, νεότερη ότι ήταν αποτέλεσμα εσωτερικών διεργασιών και δρομολογήθηκε μέσα από τις ηγετικές ομάδες της κεντρικής διοίκησης) και μελέτη δύο δευτερογενών πηγών με τεκμηριωμένες τις ανάλογες απόψεις. Αγώνας επιχειρηματολογίας.</p>

				<p>Δίνεται απόσπασμα από άρθρα της Σύμβασης της Χαλέπας στην Κρήτη για να εξετάσουν οι μαθητές τι σημαίνει στην πράξη η μεταρρύθμιση (ιδιότυπο κοινοβούλιο από χριστιανούς και μουσουλμάνους, δημοσιότητα συνεδριάσεων Γενικής Συνέλευσης, δυνατότητα σύστασης φιλεκπαιδευτικών συλλόγων, ίδρυσης τυπογραφείων και έκδοσης εφημερίδων, χορήγηση αρμοδιότητας στην τοπική κοινότητα να συζητά και να αποφασίζει για τοπικά προβλήματα), έτσι ώστε να φανταστούν πώς κάποιες από αυτές τις προβλέψεις επηρεάζουν την καθημερινότητα των ανθρώπων της εποχής.</p>
<p>Ο εκτός ελληνικού κράτους ελληνισμός</p>	<p>Να αντιληφθούν και να είναι σε θέση να εντοπίσουν στον χάρτη και να αξιολογήσουν τη γεωγραφική έκταση, την ιστορικότητα και την ποικιλία των ελληνικών κοινοτήτων στην Οθωμανική Αυτοκρατορία και την Ευρώπη.</p> <p>Να διερευνήσουν τις οικονομικές και πολιτισμικές δράσεις των ελληνικών κοινοτήτων και τις σχέσεις τους με τις άλλες εθνοθρησκευτικές κοινότητες στην ίδια πόλη.</p> <p>Να συζητήσουν την εξέλιξη των σχέσεων της ελληνικής διασποράς με το ελληνικό κράτος (οικονομικές, ιδεολογικές, πολιτικές κ.λπ.).</p>	<p>Παροικίες, αλυτρωτισμός, ελληνορθόδοξες κοινότητες, διασπορά, ομογένεια, (ετερόχθονες)</p>	<p>Χώρος, μαρτυρία</p>	<p>Σχεδιασμός χάρτη με τις σημαντικότερες ελληνικές παροικίες στην Ευρώπη (18^{ος}-19^{ος} αι.).</p> <p>Παιχνίδι ρόλων με βάση τις επιστολές του Σταμάτη Πέτρου, παραγιού του Αδ. Κοραή στην ελληνική παροικία του Άμστερνταμ (Στ. Πέτρου, Γράμματα από το Άμστερνταμ, επιμ. Φ. Ηλιού, 1976, σ. 31 κ.α.): είσαι ο Σταμάτης Πέτρου και ζεις μαζί με τον Αδ. Κοραή που ασκεί εμπορικές δραστηριότητες στο Άμστερνταμ στη δεκαετία του 1770. Γράφεις μια επιστολή στον συνétaίρό του στη Σμύρνη, όπου περιγράφεις πώς ο Κοραής αδιαφορεί για το εμπόριο και γοητεύεται από τον δυτικό τρόπο ζωής (ενδυμασία, τρόπος διασκέδασης, παιδεία κ.λπ.).</p> <p>Μελέτη και σχολιασμός αποσπασμάτων από ιστορικά μυθιστορήματα (π.χ. «Η Αναζήτηση» του Ν. Θέμελη) που αναφέρονται στη ζωή Ελλήνων των παροικιών.</p> <p>Ανάγνωση αποσπασμάτων από τα Απομνημονεύματα του Ανδρέα Συγγρού και συζήτηση για τους λόγους που κάποιοι πλούσιοι Έλληνες της διασποράς επέλεξαν να εγκατασταθούν στην Αθήνα μετά το 1870.</p>

<p>Το Ανατολικό Ζήτημα</p>	<p>Να επισημάνουν τη γεωπολιτική σημασία του χώρου της ανατολικής Μεσογείου, μετά το τέλος των Ναπολεόντειων πολέμων.</p> <p>Να συζητήσουν για τον οικονομικό και πολιτικό ανταγωνισμό των Μ. Δυνάμεων στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου και τις επιπτώσεις του στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.</p> <p>Να προβληματιστούν γιατί η Οθωμανική Αυτοκρατορία ονομάστηκε «μεγάλος ασθενής».</p>	<p>Υψηλή Πύλη, Μεγάλες Δυνάμεις, «μεγάλος ασθενής»</p>	<p>Χώρος, Αίτια και συνέπειες, μεταβολή, πηγή (οπτικό υλικό)</p>	<p>Μελέτη και κριτική προσέγγιση οπτικού υλικού της εποχής (κυρίως γελοιογραφίες, ελληνικές και οθωμανικές), οι οποίες σατιρίζουν την πολιτική των Δυνάμεων απέναντι στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.</p>
<p>Βαλκανικοί εθνικισμοί και βαλκανικά έθνη-κράτη (μέχρι το Συνέδριο του Βερολίνου)</p>	<p>Να κατανοήσουν τις συνέπειες της ανάπτυξης των βαλκανικών εθνικισμών για την Οθωμανική Αυτοκρατορία.</p> <p>Να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τη δημιουργία ανεξάρτητων βαλκανικών εθνών-κρατών και να γνωρίζουν τα πρώτα τους σύνορα.</p> <p>Να στοχαστούν για τον ρόλο της γλώσσας και της θρησκείας στα βαλκανικά εθνικά κινήματα (και σε σύγκριση μεταξύ τους).</p>	<p>Μεγάλη Βουλγαρία, βουλγαρική εξουσία, εθνικό κράτος, αποικιακός ανταγωνισμός</p>	<p>Αίτια και συνέπειες, χώρος, σύγκριση</p>	<p>Μελέτη και κριτική προσέγγιση δευτερογενών πηγών σχετικών με τις απαρχές των εθνικών ιδεολογιών των βαλκανικών λαών (Ευγένιος Βούλγαρης, Δ. Καταρτζής, προκηρύξεις και σχετικά κείμενα από περιοχές και εθνότητες της Βαλκανικής).</p> <p>Μελέτη (ψηφιακού) χάρτη της Βαλκανικής με τις μεταβολές των συνόρων καθώς και εθνογραφικού χάρτη (εθνότητες, γλώσσες, θρησκείες) για την κατανόηση της πολυπολιτισμικής πληθυσμιακής σύνθεσης της περιοχής.</p>
<p>Η εθνικιστική ιδεολογία (το γαλλικό και το γερμανικό παράδειγμα)</p>	<p>Να συνθέσουν τις βασικές αρχές της εθνικιστικής ιδεολογίας.</p> <p>Να αιτιολογήσουν τον φιλελεύθερο χαρακτήρα του εθνικισμού, μέχρι το τέλος του 19ου αιώνα.</p> <p>Να συζητήσουν τις διαφορές ανάμεσα στο γαλλικό (ελεύθερη βούληση) και στο γερμανικό (ντετερμινισμός) παράδειγμα εθνικής ταυτότητας.</p>	<p>Εθνικισμός, ρομαντισμός, πατριωτισμός, αυτοκρατορία, έθνος-κράτος, εθνική ιστορία, εθνικά σύμβολα, εθνικές γιορτές</p>	<p>Πηγή-μαρτυρία, ιστορική οπτική</p>	<p>Διαλογική συζήτηση με ζητούμενο την ερμηνευτική προσέγγιση των όρων εθνικισμός-πατριωτισμός-σωβινισμός. Ιστοριοποίηση των όρων (κυρίως του όρου εθνικισμός). Παραδείγματα κατάχρησης του όρου.</p> <p>Συζήτηση σε δύο ομάδες: η πρώτη υποστηρίζει ότι ο ορισμός της ελληνικής ταυτότητας ακολουθεί το γαλλικό παράδειγμα και η δεύτερη, το γερμανικό παράδειγμα.</p>

Ιταλική ενοποίηση	<p>Να συζητήσουν τη σημασία της ιταλικής ενοποίησης για την ευρωπαϊκή ιστορία.</p> <p>Να διερευνήσουν πώς οι οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες στη διασπασμένη σε μικρά κράτη ιταλική χερσόνησο ευνόησαν την επικράτηση του αιτήματος της ενοποίησης.</p>	Risorgimento, «Νέα Ιταλία» (Μαντσίνι), κοινωνικές ανισότητες, αστοί βιομήχανοι, γαιοκτητική αριστοκρατία	Αίτια και συνέπειες, αλλαγή	<p>Παρακολούθηση σε ψηφιακούς ή συμβατικούς χάρτες της σταδιακής διαδικασίας ενοποίησης. (Βλ. και http://www.the-map-as-history.com/maps/1_history-europe-XIX-congress-vienna.php).</p> <p>Κριτική προσέγγιση δευτερογενών πηγών για τον ιταλικό εθνικισμό (π.χ. Hobsbawm, Burns, Richards).</p> <p>Αναζήτηση των διασκορπισμένων σε όλες τις μεγάλες πόλεις της σύγχρονης Ιταλίας αγαλμάτων του Garibaldi και κριτικός σχολιασμός της συμβολικής τους δύναμης. Συζήτηση για τη σημασία των μνημονικών αναπαραστάσεων στη σύγχρονη εποχή.</p>
Γερμανική ενοποίηση	<p>Να επισημάνουν την πολιτική διάσπαση του γερμανόφωνου χώρου και τον ρόλο της Αυστρίας (καθολικοί) και της Πρωσίας (προτεστάντες) ως ξεχωριστών δυνάμεων. Να συζητήσουν για τη σύγκρουση και/ή τη συνεργασία Γαλλίας-Γερμανίας, ως βασικό στοιχείο της ευρωπαϊκής ιστορίας μετά το 1870.</p> <p>Να εξηγούν πώς η ενοποίηση του χώρου στα ευρωπαϊκά έθνη-κράτη ενοποιεί και δίνει ώθηση στην οικονομία.</p>	Γερμανική Τελωνειακή Ένωση (Zollverein), Μεγάλη Γερμανία, Κάιζερ, γαλλογερμανικός πόλεμος	Χώρος, μεταβολή, αιτιότητα, ομοιότητα και διαφορά	<p>Παρακολούθηση σε ψηφιακούς ή συμβατικούς χάρτες της σταδιακής διαδικασίας ενοποίησης.</p> <p>Κριτική προσέγγιση δευτερογενών πηγών για τον γερμανικό εθνικισμό (π.χ. Hobsbawm-Burns-Richards).</p> <p>Otto von Bismarck. Αδρομερής παρουσίαση της πολιτικής του δράσης και συζήτηση για τον ρόλο της προσωπικότητας στην ιστορία.</p> <p>Ενοποιητικές κινήσεις και αποσχιστικές τάσεις του 21ου αιώνα. Συζήτηση με αφορμή τα δημοψηφίσματα της Σκωτίας, Καταλονίας και την αναζωπύρωση των εθνικισμών. Ποιες οι πιθανές οικονομικές και πολιτικές συνέπειες; Αγώνας λόγων.</p>

Κεφάλαιο Ζ. Το ελληνικό κράτος (1830-1881)
9-10 διδακτικές ώρες

ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	ΣΤΟΧΟΙ Οι μαθητές και οι μαθήτριες:	ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ Πρωτογενείς Δευτερογενείς		ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
Καποδίστριας	<p>Να γνωρίσουν και να αποτιμήσουν τη διαδικασία οργάνωσης του ελληνικού κράτους κατά την καποδιστριακή περίοδο.</p> <p>Να γνωρίσουν την εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια και να συζητήσουν για τις παιδαγωγικές αρχές της.</p> <p>Να συζητήσουν τους λόγους για τους οποίους εκδηλώθηκε η αντιπολίτευση εναντίον του Καποδίστρια.</p> <p>Να προβληματιστούν για τα όρια της αυταρχικής εξουσίας και τον ρόλο της ηγετικής προσωπικότητας στις ιστορικές εξελίξεις.</p>	Κυβερνήτης, Συγκεντρωτισμός, ένοπλες δυνάμεις, οικονομία, νόμισμα, Αλληλοδιδασκτική μέθοδος, Αντιπολιτευτικές κινήσεις, αυταρχική εξουσία	Αίτια και συνέπειες, ιστορική οπτική, ηθική διάσταση, ιστορική φαντασία	<p>Μελέτη χαρτών με τη διαφοροποίηση των συνόρων του νεοελληνικού κράτους το 1830 και το 1832.</p> <p>Αξιοποίηση της διαδραστικής εφαρμογής «Η εκπαιδευτική πολιτική του Ι. Καποδίστρια» - http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9389.</p> <p>Ανάγνωση αποσπασμάτων από τις Οδηγίες του Καποδίστρια για τη λειτουργία του Ορφανοτροφείου, 1828 (Α. Δημαράς, Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τ. Α', σσ. 19-20) και παιχνίδι ρόλων: είσαι ορφανό παιδί στο Ορφανοτροφείο το 1828 και σου ανακοινώνονται οι Οδηγίες του Καποδίστρια. Γράφεις ένα σύντομο κείμενο για το πώς νιώθεις που θα πρέπει να υπακούσεις σε αυτόν τον κανονισμό.</p> <p>Μελέτη και αξιοποίηση εικαστικού υλικού σχετικού με την καποδιστριακή περίοδο:</p> <p>α) γκραβούρες της εποχής ή σύγχρονες φωτογραφίες με συγκεκριμένα κτίσματα της περιόδου (π.χ. Ορφανοτροφείο Αίγινας, Γεωργική σχολή Τίρυνθας), προκειμένου να συζητηθεί μια σημαντική πτυχή του έργου του (εκπαίδευση), καθώς και η χρήση των κτηρίων αυτών στα επόμενα χρόνια· και/ή</p> <p>β) αναπαραστάσεις του Καποδίστρια (πορτρέτα, ανδριάντες, σκηνή δολοφονίας), με σκοπό να διαφανούν οι αντιλήψεις των συγχρόνων και μεταγενέστερων καλλιτεχνών για το άτομό του.</p> <p>Οι δολοφόνοι του Καποδίστρια χαρακτηρίστηκαν από τους οπαδούς του «πατροκτόνοι» και από την αντιπολίτευση «τυραννοκτόνοι». Με βάση αποσπάσματα για τις θέσεις καποδιστριακών και αντικαποδιστριακών αντίστοιχα (Χ. Κουλούρη - Χ. Λούκος, Τα πρόσωπα του Καποδίστρια, σσ. 20-21, 23-24), η τάξη μοιράζεται σε δυο ομάδες εκ των οποίων η μία υποστηρίζει την πολιτική του Καποδίστρια και η άλλη εκφράζει την αντιπολίτευση.</p>

				<p>Μετά την αντιπαράθεση επιχειρημάτων, όλη η τάξη συζητά τη φράση του Κοραή (από τους αντικαποδιστριακούς) «Οι τυραννικοκτόνοι μόνοι σήμερα κρίνονται στεφάνων άξιοι και όχι οι τυραννοκτόνοι».</p> <p>Εναλλακτική υπόθεση: ποια πιστεύετε ότι θα ήταν η εξέλιξη των πραγμάτων στο ελληνικό κράτος, εάν ο Καποδίστριας είχε την ευκαιρία να ολοκληρώσει την επταετή θητεία του;</p>
<p>Όθων: δυναστεία και κόμματα, Αντιβασιλεία και θεμελίωση του σύγχρονου τύπου κράτους, εσωτερικές και εξωτερικές κρίσεις</p>	<p>Να συσχετίσουν τα μέτρα ανασυγκρότησης που έλαβε η Αντιβασιλεία με τα ζητούμενα της ελληνικής κοινωνίας την ίδια εποχή και το πνεύμα των επαναστατικών συνταγμάτων.</p> <p>Να αναλύσουν την πολιτική φυσιογνωμία των τριών κομμάτων και να προβληματιστούν για τη δράση τους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τη συμβολή των αντιοθωνικών κινημάτων στη διαμόρφωση του πολιτικού και πολιτειακού τοπίου της εποχής.</p>	<p>Αντιβασιλεία, απόλυτη μοναρχία, Προστάτιδες Δυνάμεις, Αυτοκέφαλη Εκκλησία, σύνταγμα, συνταγματική μοναρχία, κοινοβουλευτισμός</p>	<p>Αίτια και συνέπειες, ιστορική ενσυναίσθηση, χρόνος, ηθική διάσταση της ιστορίας</p>	<p>Σχολιασμός της διακήρυξης του Όθωνα κατά την άφιξή του στην Ελλάδα http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/literature/education/greek_history/item.html?iid=2012, με σκοπό να διαφανούν οι προθέσεις του νέου πολιτειακού άρχοντα.</p> <p>Συζήτηση σε ομάδες για το έργο της Αντιβασιλείας με αφορμή πρωτογενείς αντικρουόμενες πηγές (λόγος-αντίλογος).</p> <p>Project με θέμα «Νεοκλασική Αθήνα»: αναζήτηση στο διαδίκτυο των νεοκλασικών κτηρίων που κατασκευάστηκαν στην ελληνική πρωτεύουσα στη διάρκεια της οθωνικής περιόδου (αρχιτέκτονες, χρονολόγηση, χρήσεις) και σύνθεση πολυμεσικής παρουσίασης.</p> <p>Παραγωγή σύντομων κειμενικών αφηγημάτων με θέμα: «Είσαι ο Νικόλας Αντωνίου, γιος μιας οικογένειας αγροτών που ζει στην Κόρινθο, και φοιτάς στο Α΄ εν Αθήναις Γυμνάσιον κατά την περίοδο της Αντιβασιλείας. Περιγράφεις την καθημερινότητά σου».</p> <p>Αξιοποίηση του εικαστικού έργου του Χ. Μάρτενς, «Η νύχτα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843» και/ή της διαδραστικής εφαρμογής «Το κίνημα της 3ης Σεπτεμβρίου 1843» (http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9597), ώστε να γίνει κατανοητή η στάση των κομμάτων της εποχής στο λαϊκό αίτημα για παραχώρηση Συντάγματος.</p> <p>Διαδραστική εφαρμογή «Γλωσσάριο ελληνικού κράτους» http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9506, προκειμένου να διαφανούν τα συνθετικά στοιχεία του πολιτειακού τοπίου της οθωνικής περιόδου.</p>

<p>Η Μεγάλη Ιδέα</p> <p>Επεκτάσεις των συνόρων (1864, 1881)</p>	<p>Να συσχετίσουν τις αλυτρωτικές διεκδικήσεις με τη διαμόρφωση της εσωτερικής πολιτικής, αφενός, και τις σχέσεις της χώρας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία και τα βαλκανικά εθνικά κινήματα, αφετέρου.</p> <p>Να κατανοήσουν το περιεχόμενο του όρου «Μεγάλη Ιδέα» και τις ποικίλες διαστάσεις του (εδαφική επέκταση, αλυτρωτισμός, οικονομική ανάπτυξη κ.ά.).</p>	<p>Αυτόχθονες-ετερόχθονες, αλυτρωτισμός, Μεγάλη Ιδέα, ένωση Επτανήσων, ενσωμάτωση Θεσσαλίας</p>	<p>Ιστορική ενσυναίσθηση</p>	<p>Δημιουργία άστρου με κέντρο τη Μ. Ιδέα, με σκοπό την ανάδειξη των ποικίλων σημασιών που της αποδόθηκαν.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων (Κωλέττης-Μαυροκορδάτος) με ανάπτυξη επιχειρηματολογίας σχετικά με τη Μεγάλη Ιδέα.</p> <p>Ανάπτυξη λόγου-αντίλογου με θέμα τα αποτελέσματα της γεωγραφικής επέκτασης της χώρας (Επτάνησα, Θεσσαλία), με αφόρμηση πρωτογενείς πηγές.</p>
<p>Τα συντάγματα 1844, 1864</p> <p>Γεώργιος Α΄</p>	<p>Να επισημάνουν και να ερμηνεύσουν τα βασικά σημεία των Συνταγμάτων του 1844 και του 1864 και να τα συγκρίνουν μεταξύ τους.</p> <p>Να αναγνωρίσουν τυχόν σημεία φιλελευθεροποίησης του ελληνικού πολιτεύματος επί Γεωργίου Α΄.</p> <p>Να αντιληφθούν τη μετάβαση από μια μορφή πολιτεύματος σε μια άλλη και να είναι σε θέση να επισημάνουν τις διαφορές μεταξύ τους.</p> <p>Να κατανοήσουν την έννοια και τη σημασία της καθολικής ψηφοφορίας.</p>	<p>Καθολική ψηφοφορία, βασιλευόμενη δημοκρατία</p>	<p>Αίτια και συνέπειες, σύγκριση</p>	<p>Αξιοποίηση των έργων του Π. φον Ες, «Η αποβίβαση του Όθωνα στο Ναύπλιο» και του Α. Κριεζή, «Η άφιξη του Γεωργίου στην Ελλάδα», προκειμένου να αιτιολογηθεί η αντιμετώπιση από τον ελληνικό λαό του Όθωνα (η πορεία του οποίου είναι ήδη γνωστή) και του νέου βασιλιά (του Γεωργίου) κατά την άφιξή τους.</p> <p>«Το Σύνταγμα του 1844» http://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/syn12.pdf: Κριτικός σχολιασμός επιλεγμένων άρθρων που σχετίζονται με την αλλαγή του πολιτεύματος και/ή τον τρόπο εκλογής των εκπροσώπων του λαού.</p> <p>Παρακολούθηση του βίντεο «Τα Συντάγματα του 1844 και 1864» http://ts.sch.gr/repo/online-packages/lyk-istopolis/istopolis/content/SK/unit-intro.php?ThemUnitID=76, με σκοπό τη σύγκρισή τους με το Σύνταγμα του 1844 αλλά και με το σημερινό.</p> <p>Ανάγνωση του άρθρου 4 του Εκλογικού Νόμου του 1864 που ορίζει το καθεστώς της καθολικής ψηφοφορίας (Παντελής-Κουτσουμπίνας-Γεροζήσης, Κείμενα Συνταγματικής Ιστορίας, τ.Α΄, σελ.429) και συζήτηση με βάση τα ακόλουθα ερωτήματα: Ποιοι είχαν το δικαίωμα του εκλέγειν; Ποιοι αποκλείονταν; Επρόκειτο για πραγματικά καθολική ψηφοφορία; Ποιοι έχουν το δικαίωμα ψήφου σήμερα; Δημιουργία χρονολογίων με: α) τα πολιτεύματα του ελληνικού κράτους και β) την έναρξη ισχύος της καθολικής ψηφοφορίας στις ευρωπαϊκές χώρες.</p>

<p>Αστική ανάπτυξη και απαρχές εκβιομηχάνισης (Πειραιάς, Πάτρα, Ερμούπολη)</p>	<p>Να αναλύσουν το φαινόμενο της αστικοποίησης της ελληνικής κοινωνίας.</p> <p>Να εντοπίσουν τις πρώτες απόπειρες εκβιομηχάνισης και να συζητήσουν τους λόγους και τους τρόπους εκδήλωσής τους σε συγκεκριμένα αστικά κέντρα.</p> <p>Να αποτιμήσουν τα βήματα προς τον αστικό εκσυγχρονισμό της χώρας.</p>	<p>Κρατικός εκσυγχρονισμός, αστικοποίηση</p>	<p>Ιστορική οπτική, αλλαγή στον χρόνο και στον τόπο</p>	<p>Προβολή του βίντεο «Τα μεταλλεία του Λαυρίου στους νεότερους χρόνους» http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-educationalvideo-8522-103, με στόχο την ανταλλαγή απόψεων για τον ρόλο που έπαιξαν στην εκβιομηχάνιση της Ελλάδας.</p> <p>Παρατήρηση εικόνων/φωτογραφιών της δεκαετίας του 1870 από τον Πειραιά, την Πάτρα και την Ερμούπολη, στις οποίες διαφαίνονται τα χαρακτηριστικά τους εκείνη την εποχή, και σύγκριση με σύγχρονες φωτογραφίες των ίδιων περιοχών, για να γίνουν εμφανείς οι ομοιότητες και οι διαφορές με το σήμερα.</p> <p>Εκπόνηση project σχετικά με τους βιομηχανικούς χώρους που δημιουργήθηκαν στην ευρύτερη περιοχή της έδρας του σχολείου κατά την εξεταζόμενη περίοδο και σύγκριση με μεταγενέστερες βιομηχανικές εγκαταστάσεις. Για τις περιοχές οι οποίες βρίσκονταν τότε υπό οθωμανική κυριαρχία (π.χ. Θεσσαλονίκη, Ξάνθη), σύνδεση με τις εκσυγχρονιστικές πολιτικές του Τανζιμάτ. Επίσης, συζήτηση για τη σύγχρονη διαχείριση της βιομηχανικής κληρονομιάς: καταγραφή και φωτογράφιση στην περιοχή του σχολείου βιομηχανικών κτιρίων του 19ου αιώνα και δημιουργία καρτέλας για το καθένα από αυτά. Αναζήτηση ιστορικών πληροφοριών και παλιών φωτογραφιών. Σχολιασμός των σύγχρονων χρήσεων.</p> <p>Παιχνίδι ρόλων: είσαι πολιτευτής της εποχής, υπέρμαχος του αστικού εκσυγχρονισμού της Ελλάδας και ετοιμάζεις ένα σχέδιο για μια ομιλία σε ψηφοφόρους. Ποια είναι τα βασικά σημεία που θα ήθελες να τονίσεις στους ψηφοφόρους σου;</p>
<p>Η αγροτική μεταρρύθμιση του 1871</p>	<p>Να κατανοήσουν τι ήταν οι εθνικές γαίες και γιατί η διανομή τους αποτελούσε κρίσιμο πολιτικό και κοινωνικό ζήτημα.</p> <p>Να διαπιστώσουν τις συνέπειες της αγροτικής μεταρρύθμισης,</p>	<p>Εθνικές γαίες, αγροτική Μεταρρύθμιση, τσιφλίκια</p>	<p>Ιστορική ενσυναίσθηση, χώρος, χρόνος</p>	<p>Μελέτη αποσπασμάτων από ομιλίες στο ελληνικό κοινοβούλιο σχετικά με τις εθνικές γαίες, με σκοπό την ανάπτυξη συζητήσεων και την εξαγωγή ιστορικών συμπερασμάτων.</p> <p>Παραγωγή σύντομων γραπτών ή εικονιστικών αφηγημάτων με θέμα «Ανήκεις σε μια αγροτική οικογένεια. Παρουσίασε την καθημερινότητα της οικογένειάς σου πριν και μετά τη διανομή γης».</p>

<p>Από τον πολυκομματισμό στον δικομματισμό</p>	<p>Να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά του πολυκομματισμού και να αξιολογήσουν το σύστημα του δικομματισμού.</p> <p>Να γνωρίσουν τις πολιτικές θέσεις των Τρικούπη και Δηλιγιάννη και να διακρίνουν τις διαφορές μεταξύ τους.</p> <p>Να αντιληφθούν τη σημασία της αρχής της δεδηλωμένης για τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος.</p>	<p>Ασταθής κοινοβουλευτισμός, πελατειακές σχέσεις, δικομματισμός, αρχή της δεδηλωμένης</p>	<p>Ηθική διάσταση ιστορίας</p>	<p>Σύνταξη γλωσσαρίου με τους πολιτικούς όρους της συγκεκριμένης περιόδου.</p> <p>Άσκηση ιστορικού λόγου σε ομάδες: μελέτη γελοιογραφιών της εποχής που σατιρίζουν τον Τρικούπη και τον Δηλιγιάννη. Οι μαθητές καταγράφουν σε κατάλογο τα αντικείμενα με τα οποία τους «διακοσμούν» οι γελοιογράφοι, τις επιγραφές και τα φυσιογνωμικά χαρακτηριστικά που υπερτονίζουν.</p> <p>Μελέτη μιας παραγράφου από το άρθρο του Τρικούπη «Τις πταίει;» και μιας παραγράφου από τον λόγο του Γεωργίου Α' στη Βουλή. Συζήτηση γιατί η αρχή της δεδηλωμένης είναι τεκμήριο της δημοκρατικής λειτουργίας του πολιτεύματος.</p>
<p>Ανακεφαλαίωση</p>	<p>Να αποτιμήσουν την πρώτη πεντηκονταετία του ελληνικού κράτους από οικονομική, πολιτική και πολιτιστική άποψη.</p> <p>Να αποτιμήσουν τις εξελίξεις στην Ευρώπη από τη Γαλλική και τη Βιομηχανική Επανάσταση μέχρι τη γερμανική ενοποίηση.</p>			<p>Οι μαθητές συντάσσουν μια επετειακή εφημερίδα για τον εορτασμό των 70 χρόνων από την Ελληνική Επανάσταση με θεματικές «Πολιτική», «Κοινωνία», «Οικονομία», «Πολιτισμός», «Οράματα για το μέλλον».</p> <p>Οι μαθητές συνθέτουν ένα μεγάλο κολάζ στην τάξη με χαρακτηριστικές φράσεις και προσωπικότητες της Ευρώπης από τα τέλη του 18ου έως τα τέλη του 19ου αιώνα.</p>

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΦΑΚΕΛΟΙ

Η ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αστικών κέντρων (15ος-19ος αιώνας) (3-4 διδακτικές ώρες)

Μέσα από τον φάκελο αυτό οι μαθητές-τριες θα παρακολουθήσουν την ανάπτυξη των ευρωπαϊκών αστικών κέντρων, από την περίοδο της Αναγέννησης (Ιταλικές πόλεις-Φλάνδρα, δίκτυα πόλεων) μέχρι και την πληθυσμιακή έκρηξη του 19ου αι. με τη βιομηχανική επανάσταση, την αστικοποίηση και τη δημιουργία των βιομηχανικών κέντρων. Θα συνδέσουν την ανάπτυξη των πόλεων με τον εκχρηματισμό της οικονομίας και τη γέννηση και κυριαρχία του καπιταλισμού: ανάπτυξη εμπορίου (εμπορικοί σταθμοί, λιμάνια), ανάπτυξη βιοτεχνίας, συγκρότηση βιομηχανικών συγκροτημάτων, σιδηροδρομικών και ατμοπλοϊκών συνδέσεων. Παράλληλα, θα παρακολουθήσουν την πολεοδομική ανάπτυξη και ανάπλαση των ευρωπαϊκών πόλεων, την κοινωνική και οικονομική τους οργάνωση (πύργοι ρολογιών, δημόσια

οικοδομήματα, τράπεζες, πλατείες, δημόσιοι κήποι, χώροι αναψυχής κ.ά) που ακολουθούν την ανάπτυξη και τις ανάγκες της ακμάζουσας αστικής τάξης. Η δημογραφία των πόλεων (κοινωνικά στρώματα και κατοικίες, δημόσια υγεία-επιδημίες, αστική οικογένεια, μετανάστευση κλπ) αποτελεί άλλη ενδιαφέρουσα πτυχή για την κατανόηση της όχι μόνο της ιστορίας των πόλεων αλλά συνολικά της ευρωπαϊκής ιστορίας.

Πολιορκίες στην Ελληνική Επανάσταση (3-4 διδακτικές ώρες)

Με τον συγκεκριμένο ΘΦ οι μαθητές-τριες θα μάθουν ότι ο τρόπος διεξαγωγής μιας μάχης (και ναυμαχίας) διαφέρει από εποχή σε εποχή, δεδομένου ότι διαφέρουν καταρχήν τα αμυντικά και τα επιθετικά όπλα ανά ιστορικές περιόδους. Ο ΘΦ είναι απαραίτητο να περιλαμβάνει στοιχεία για τον τακτικό και στον άτακτο στρατό, τους κλέφτες και τους αρματολούς (και στη δράση τους πριν την έναρξη του Αγώνα), τη συμμαχική βοήθεια τόσο

προς τους Οθωμανούς όσο και προς τους Έλληνες και το πώς αυτά επηρέασαν τις πολιορκίες πόλεων και στρατηγικών σημείων κατά τη διάρκεια του Αγώνα. Τέλος, με την επιλογή συγκεκριμένων παραδειγμάτων πολιορκίας (π.χ. Τριπολιτσά και Μεσολόγγι), θα γίνει συζήτηση για τα βιώματα των πολιορκημένων, τις στρατηγικές επιβίωσης, κλπ. Στόχος είναι οι μαθητές/τριες να διερευνήσουν τους τρόπους διεξαγωγής των πολεμικών συγκρούσεων και την "τεχνολογία" του πολέμου κατά τη διάρκεια του Αγώνα της Ανεξαρτησίας, με έμφαση στις πολιορκίες τόσο από την πλευρά των Οθωμανών όσο και από την πλευρά των Ελλήνων, οι οποίοι πολιορκήσαν πόλεις στρατηγικά σημαντικές (Τριπολιτσά), προκειμένου να παγιώσουν την Επανάσταση.

Τα μιλέτ στην Οθωμανική Αυτοκρατορία (2-3 διδακτικές ώρες)

Η αναδιοργάνωση των εθνοθρησκευτικών ομάδων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στο πλαίσιο των κρατικών μεταρρυθμίσεων στον 19ο αιώνα και οι νέες προοπτικές που χαράσσονταν στη λειτουργία τους και την πολιτική, οικονομική και πολιτισμική τους δραστηριότητα. Οι μεταρρυθμιστικές απόπειρες της οθωμανικής διοίκησης (τανζιμάτ) για συγκεντρωτικό έλεγχο και ομαλή ενσωμάτωση των μη μουσουλμανικών πληθυσμών στην οθωμανική κοινωνία στα πλαίσια του οθωμανισμού (ισότητα μεταξύ των μιλέτ). Οι σχέσεις μεταξύ των πληθυσμών των διαφορετικών μιλέτ (από την εχθρότητα μέχρι την ανοχή του άλλου). Η όξυνση των πολιτικών και εθνικών αντιπαράθεσεων λόγω του εντεινόμενου εθνικισμού στα Βαλκάνια στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα και η αποτυχία των μεταρρυθμίσεων. Οι Νεότουρκοι και η πολιτική τους απέναντι στους μη μουσουλμανικούς πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας. Οι μαθητές-τριες θα γνωρίσουν τον προεθνικό θεσμό των μιλέτ με σκοπό να κατανοήσουν ότι η κοινωνικοπολιτική οργάνωση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας κατά τον 19ο αιώνα εδραζόταν στο θρήσκευμα, διακρίνοντας την από τη μεταγενέστερη και σύγχρονη οργάνωση με άξονα την εθνική ταυτότητα. Τέλος, θα εξηγήσουν τους λόγους για την τελική αποτυχία των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων για ισότητα μεταξύ των μιλέτ.

Ο αστός κατακτητής. Μια αστική οικογένεια στην Ελλάδα του 19ου αιώνα (3-4 διδακτικές ώρες)

Εισοδήματα και οικιακές δαπάνες μιας αστικής οικογένειας. Διατροφικές συνήθειες, ενδυμασία, εκπαίδευση. Το αστικό σπίτι και η διαμόρφωση των χώρων του. Οι έμφυλοι ρόλοι και τα "καθήκοντά" τους. Κοινωνικότητα και ελεύθερος χρόνος. Ομοιότητες και διαφορές με μια σύγχρονη οικογένεια. Οι μαθητές-τριες θα κληθούν να κατανοήσουν την ανάδυση της αστικής τάξης στο ελληνικό κράτος μέσα από οικονομικές και επαγγελματικές δραστηριότητες (εμπορικές, χρηματιστηριακές, κ.ά., ελευθέρια επαγγέλματα), ή/και τη σύνδεση με την κεντρική διοίκηση (στρατιωτικοί, καθηγητές πανεπιστημίου, δικαστικοί κ.ά) και να μελετήσουν τα κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά αυτής της τάξης μέσα από το παράδειγμα της καθημερινότητας μιας αστικής οικογένειας.

Δικαίωμα ψήφου και καθολική ψηφοφορία (2-3 διδακτικές ώρες)

Κοινοβουλευτισμός και σύγχρονες αστικές αξίες. Το Σύνταγμα. Οι έννοιες του "λαού" και του "πολίτη". Κριτήρια συμμετοχής στις εκλογές, ανά εποχή και κοινωνία: ποιοι έχουν δικαίωμα ψήφου και ποιοι αποκλείονται. Καθολική ψηφοφορία και είσοδος των μαζών στην πολιτική. Γυναικεία ψήφος και φεμινισμός (κινήματα χειραφέτησης και αντιστάσεις). Τα σφαιρίδια και το μαύρο. (Συντάγματα, άρθρα, γελοιογραφίες). Οι μαθητές-τριες θα κληθούν να κατανοήσουν ότι το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι δεν είχε πάντοτε τη μορφή που έχει σήμερα και να μελετήσουν τις διεκδικήσεις και τους αγώνες για την εγκαθίδρυση του σύγχρονου δημοκρατικού πολιτεύματος. Επιπλέον, να διαπιστώσουν τη σημασία που έχει για την ομαλή λειτουργία μιας δημοκρατικής πολιτείας η καθολική ψηφοφορία, καθώς επίσης και τα διαφορετικά κριτήρια με τα οποία οι κοινωνίες, ανά εποχή και μέχρι τις μέρες μας, καθόρισαν το δικαίωμα της ψήφου για τους πολίτες τους, άνδρες και γυναίκες.

Ανάπτυξη και παρακμή της Ερμούπολης Σύρου (3-4 διδακτικές ώρες)

Ο ΘΦ θέτει ως στόχο οι μαθητές-τριες να μελετήσουν, μέσα από την καθημερινή ζωή των κατοίκων, την ακμή της Ερμούπολης από την τρίτη δεκαετία του 19ου αιώνα και την ανάδειξή της ως του κυριότερου οικονομικού κέντρου του ελληνικού βασιλείου και ως διαμετακομιστικού κέντρου της ανατολικής Μεσογείου. Να διακρίνουν τις σχέσεις των δύο κοινοτήτων του νησιού, ορθόδοξων και καθολικών, και να διαπιστώσουν την ανάπτυξη αστικής και εργατικής τάξης. Να συνδέσουν τον περιορισμό των οικονομικών δραστηριοτήτων στην Ερμούπολη και τις επιπτώσεις στη ζωή των κατοίκων της πόλης στο τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα με τον ευρύτερο δομικό μετασχηματισμό της ναυτιλίας, κύριο χαρακτηριστικό του οποίου ήταν η μετάβαση από το ιστίο στον ατμό. Τέλος να γνωρίσουν το νεοκλασικό στυλ αρχιτεκτονικής με δυτικές επιρροές που εισήχθη στην Ερμούπολη από τα τέλη της δεκαετίας του 1830. Τα βασικά περιεχόμενα του ΦΘ θα είναι τα εξής: Η ίδρυση της Ερμούπολης στις αρχές του 19ου αιώνα και η ανάδειξή της στο σημαντικότερο εμπορικό λιμάνι του ελληνικού κράτους μέχρι τη δεκαετία του 1880. Ορθόδοξοι και καθολικοί. Τα ναυπηγεία του νησιού και η τέχνη της ξυλοναυπηγικής. Η μετάβαση από την ιστιοφόρο στην ατμοκίνητη ναυσιπλοΐα και οι συνέπειές της για την Ερμούπολη. Η αρχιτεκτονική της πόλης.

Εθνικά σύμβολα (2-3 διδακτικές ώρες)

Ο ΘΦ στοχεύει να γνωρίσουν οι μαθητές-τριες την ιστορία των ελληνικών εθνικών συμβόλων και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της κατασκευής και λειτουργίας τους για τη διαμόρφωση και ενίσχυση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας-να κατανοήσουν πώς η αναπαραγωγή και οι αναπαραστάσεις εθνικών συμβόλων (υλικών και άυλων) επιδρούν στη διαμόρφωση αντιλήψεων και τη συγκρότηση ταυτοτήτων-να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές με εθνικά σύμβολα άλλων και, κυρίως, γειτονικών λαών. Τα περιεχόμενα του ΘΦ θα είναι τα εξής:

Έθνη-κράτη και εθνικά σύμβολα στον 19ο αιώνα. Η εθνική σημαία και ο εθνικός ύμνος. Θυρεοί και δυναστείες. Η σημαία της Φιλικής Εταιρείας και τα φλάμπουρα της Ελληνικής Επανάστασης. Αναπαραστάσεις εμβληματικών για το έθνος μαχών και γεγονότων και επίδρασή τους στη διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης. Εθνικοί ήρωες και λαϊκές ιστορίες και παραδόσεις. Ηρώα και μνημεία. Δημόσιες χρήσεις της ιστορίας.

Η ισχύς αυτής της απόφασης αρχίζει από το σχολικό έτος 2019-2020

Η απόφαση αυτή να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 7 Μαρτίου 2019

Ο Υπουργός

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

Το Εθνικό Τυπογραφείο αποτελεί δημόσια υπηρεσία υπαγόμενη στο Υπουργείο Διοικητικής Ανασυγκρότησης και έχει την ευθύνη τόσο για τη σύνταξη, διαχείριση, εκτύπωση και κυκλοφορία των Φύλλων της Εφημερίδας της Κυβερνήσεως (ΦΕΚ), όσο και για την κάλυψη των εκτυπωτικών - εκδοτικών αναγκών του δημοσίου και του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ν. 3469/2006/Α' 131 και π.δ. 29/2018/Α' 58).

1. ΦΥΛΛΟ ΤΗΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΦΕΚ)

- Τα **ΦΕΚ σε ηλεκτρονική μορφή** διατίθενται δωρεάν στο **www.et.gr**, την επίσημη ιστοσελίδα του Εθνικού Τυπογραφείου. Όσα ΦΕΚ δεν έχουν ψηφιοποιηθεί και καταχωριστεί στην ανωτέρω ιστοσελίδα, ψηφιοποιούνται και αποστέλλονται επίσης δωρεάν με την υποβολή αίτησης, για την οποία αρκεί η συμπλήρωση των αναγκαίων στοιχείων σε ειδική φόρμα στον ιστότοπο **www.et.gr**.

- Τα **ΦΕΚ σε έντυπη μορφή** διατίθενται σε μεμονωμένα φύλλα είτε απευθείας από το Τμήμα Πωλήσεων και Συνδρομητών, είτε ταχυδρομικά με την αποστολή αιτήματος παραγγελίας μέσω των ΚΕΠ, είτε με ετήσια συνδρομή μέσω του Τμήματος Πωλήσεων και Συνδρομητών. Το κόστος ενός ασπρόμαυρου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,00 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,20 €. Το κόστος ενός έγχρωμου ΦΕΚ από 1 έως 16 σελίδες είναι 1,50 €, αλλά για κάθε επιπλέον οκτασέλιδο (ή μέρος αυτού) προσαυξάνεται κατά 0,30 €. Το τεύχος Α.Σ.Ε.Π. διατίθεται δωρεάν.

• Τρόποι αποστολής κειμένων προς δημοσίευση:

A. Τα κείμενα προς δημοσίευση στο ΦΕΚ, από τις υπηρεσίες και τους φορείς του δημοσίου, αποστέλλονται ηλεκτρονικά στη διεύθυνση **webmaster.et@et.gr** με χρήση προηγμένης ψηφιακής υπογραφής και χρονοσήμανσης.

B. Κατ' εξαίρεση, όσοι πολίτες δεν διαθέτουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή μπορούν είτε να αποστέλλουν ταχυδρομικά, είτε να καταθέτουν με εκπρόσωπό τους κείμενα προς δημοσίευση εκτυπωμένα σε χαρτί στο Τμήμα Παραλαβής και Καταχώρισης Δημοσιευμάτων.

- Πληροφορίες, σχετικά με την αποστολή/κατάθεση εγγράφων προς δημοσίευση, την ημερήσια κυκλοφορία των Φ.Ε.Κ., με την πώληση των τευχών και με τους ισχύοντες τιμοκαταλόγους για όλες τις υπηρεσίες μας, περιλαμβάνονται στον ιστότοπο (**www.et.gr**). Επίσης μέσω του ιστότοπου δίδονται πληροφορίες σχετικά με την πορεία δημοσίευσης των εγγράφων, με βάση τον Κωδικό Αριθμό Δημοσίευματος (ΚΑΔ). Πρόκειται για τον αριθμό που εκδίδει το Εθνικό Τυπογραφείο για όλα τα κείμενα που πληρούν τις προϋποθέσεις δημοσίευσης.

2. ΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ

Το Εθνικό Τυπογραφείο ανταποκρινόμενο σε αιτήματα υπηρεσιών και φορέων του δημοσίου αναλαμβάνει να σχεδιάσει και να εκτυπώσει έντυπα, φυλλάδια, βιβλία, αφίσες, μπλοκ, μηχανογραφικά έντυπα, φακέλους για κάθε χρήση, κ.ά.

Επίσης σχεδιάζει ψηφιακές εκδόσεις, λογότυπα και παράγει οπτικοακουστικό υλικό.

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Καποδιστρίου 34, τ.κ. 10432, Αθήνα	Ιστότοπος: www.et.gr
ΤΗΛΕΦΩΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ: 210 5279000 - fax: 210 5279054	Πληροφορίες σχετικά με την λειτουργία του ιστότοπου: helpdesk.et@et.gr
ΕΞΥΠΗΡΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΟΥ	Αποστολή ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων προς δημοσίευση στο ΦΕΚ: webmaster.et@et.gr
Πωλήσεις - Συνδρομές: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279178 - 180)	Πληροφορίες για γενικό πρωτόκολλο και αλληλογραφία: grammateia@et.gr
Πληροφορίες: (Ισόγειο, Γρ. 3 και τηλεφ. κέντρο 210 5279000)	
Παραλαβή Δημ. Ύλης: (Ισόγειο, τηλ. 210 5279167, 210 5279139)	
Ωράριο για το κοινό: Δευτέρα ως Παρασκευή: 8:00 - 13:30	

Πείτε μας τη γνώμη σας,

για να βελτιώσουμε τις υπηρεσίες μας, συμπληρώνοντας την ειδική φόρμα στον ιστότοπό μας.

